

Yuhanna

«Yuhanna bayan qilogan hux hawar» ••••
 Əysa Məsihning əyni salahiyiti — «Hudaning Kalami»dur

¹ Mukəddəmdə «Kalam» bar idi; Kalam Huda bilən billə idi həm Kalam Huda idi. □ ■

² U mukəddəmdə Huda bilən billə idi. ■

³ U arkilik barlik məvjudatlar yaritildi wə barlik yaritiloqanlarning heqbiri uningsiz yaritiloqan əməs. □ ■

□ **1:1 «Mukəddəmdə»** — baxqa bir ipadilini xi «həmmidin burun» («aləm yaritilixtin burunla») Kalam (allıkaqan) bar idi».

«**Kalam**» — «söz», xundaqla «Hudaning səzi» degən mənida bolup, Əysaning bir namidur; kərsitidoqan mənisi intayin qongkurdur. «koxumqə söz»imizni kərüng. «**Kalam Huda bilən billə idi...**» — Muxu yərdiki «bilən billə» degən grek tilida yənə «intayin yeqin munasiwəttə», «(Hudaqə) qarap uni səyidoqan» degən mənimumu puritidu. «**həm Kalam Huda idi**» — bu muhim bayan kalamning Hudalik təbiitini kərsitidu.

■ **1:1** Pənd. 8:22; Kol. 1:17; 1Yuha. 1:1, 2. ■ **1:2** Yh. 17:5.

□ **1:3 «U arkilik barlik məvjudatlar yaritildi wə barlik yaritiloqanlarning heqbiri uningsiz yaritiloqan əməs»** — bu yərdə kəzdə tutuloqini Kalam əzi heq yaritiloqan əməs, bəlki əzəldin Huda bilən billə məwjut ikənlikidur. «Yaritiloqan» grek tilida, muxu yərdə «barliqqa kəltürülgən» «wujudka kəltürülgən» degən söz bilən ipadilini du. Xuningdək baxqa hil ipadilini xi: — «Həmmə nərsə uning wasitisi bilən holdi wə boluqan nərsilərdin heq biri uningsiz bolmidi». ■ **1:3** Yar. 1:3; Zəb. 33:6; Əf. 3:9; Kol. 1:16; İbr. 1:2.

4 Uningda hayatlik bar idi wə xu hayatlik insanlaroqa nur elip kaldi. □ ■

5 Wə nur karangoqulukta parlaydu wə karangoquluk bolsa nurni heq besip quxeligən əməs. □ ■

6 Bir adəm Hudadin kaldi. Uning ismi Yəhya idi. □ ■

7 U guwahlik berix üqün, yəni həmmə insan əzi arkilik ixəndürülsun, dəp nuroqa guwahqi boluxka kəlgənidi.

8 *Yəhyaning* əzi xu nur əməs, bəlki pəkət xu nuroqa guwahlik berixkə kəlgənidi.

9 Həqiqiy nur, yəni pütkül insanni yorutquqi nur dunyaoqa keliwatkanidi. □ ■

□ **1:4 «xu hayatlik insanlaroqa nur elip kaldi»** — yaki «xu hayatlik insanalarning nuri idi». ■ **1:4** Yh. 5:26; 8:12; 9:5; 12:46; 1Yuha. 1:5; 2:8-11; 5:11. □ **1:5 «karangoquluk**

bolsa nurni heq besip quxeligən əməs» — muxu səz ikki bislik səz bolup, yəni «karangoquluk bolsa nurni heq quxəngən əməs» yaki «karangoquluk bolsa nurni qobul qiləqan əməs» degənnimu bildüridu. ■ **1:5** Yh. 3:19. □ **1:6 «Bir adəm**

Hudadin kaldi» — grek tilida «Bir adəm Hudadin əwətildi».

«Uning ismi Yəhya idi» — Yəhya pəyoqəmbərnə kərsitidu.

«Yəhya» degən isim grek tilida həm ibraniy tilida «Yuhanna»

— «Pərwərdigarning mehir-xəpkiti» degən mənini bildüridu.

■ **1:6** Mal. 3:1; Mat. 3:1; Mar. 1:2, 4; Luqa 3:3; 7:27; Yh. 1:33.

□ **1:9 «Həqiqiy nur, yəni pütkül insanni yorutquqi nur**

dunyaoqa keliwatkanidi» — «keliwatkanidi» degənni qandəq

yol bilən quxəngili bolidu? Bizningqə, bu bir jəryanni kərsitidu

— yəni bəlkim awwal Məryəmnəning baliyatqusiəqə pəyda bolup,

tuəqulup andin Yəhya pəyoqəmbərnəning əzigə boləqan guwahliki

bilən əzining hizmitikə kirix jəryani arkilik «keliwatatti». Baxka

birhil tərjimisi «Bu bolsa dunyaoqa kelidəqan hərbi insanni

yorutidəqan həqiqiy nurdur». ■ **1:9** Yh. 8:12; 9:5; 12:46.

¹⁰ U dunyada bolqan wə dunya u arkilik barlikqa kaltürülgən bolsimu, lekin dunya uni tonumidi. ■

¹¹ U öziningkilərgə kəlgən bolsimu, birak uni öz həlki qobul qilmidi. □

¹² Xundaqtimu, u özini qobul qilqanlar, yəni öz namioqa etiqad qilqanlarning həmmisigə Hudaning pərzənti bolux hokukini ata qildi. ■

¹³ Uni qobul qilqan muxular ya qandin, ya ətlərdin, ya insan iradisidin əməs, bəlki Hu-

■ **1:10** Ibr. 1:2; 11:3. □ **1:11** «U öziningkilərgə kəlgən bolsimu, birak uni öz həlki qobul qilmidi» — «öziningkilər» degənlik aləm wə uningda bar bolqan nərsilərninğ həmmisini kərsitidu. Həmmisi Məsihningkidur, qünki Huda aləmninğ həmmisini u arkilik yaratqanidi, xundaqla uning baxquruxioqa tapxuroqanidi. «**öz həlki**» — Israil həlki, yəni Yəhudiy həlki, grek tilida «özidikilər» bilən ipadilinidu. ■ **1:12** Yəx. 56:5; Rim. 8:15; Gal. 3:26; 2Pet. 1:4; 1Yuhə. 3:1.

dadın tərəlgən bolıdu.□

14 Kalam insan boldı həm arımızda makanlaxtı wə biz uning xan-xəripigə qarıduq; u xan-xərəp bolsa, Atining yenidin kəlgən, mehir-xəpkət wə həkikətkə toloqan birdinbir yeganə

□ **1:13 «Uni qobul qiləqan muxular ya qandin, ya ətlərdin, ya insan iradisidin əməs, bəlki Hudadin tərəlgən bolıdu»** — (1) «qandin ... tərəlgən əməs» (grek tilida «qanlardin əməs») — demək, məlum bir milləttin boləqanlıqıdin əməs. Məsılən, bəzi adəmlər: «Mən Huda alahıde tallıqan həlk boləqan Yəhudiylardın (yaki «kahın ailisi» qatarlıqlardın) boləqəqqa Hudaning pərzəntimən» dəp hata oylaydu («Ros.» 17:26ni kərüng). (2) «ətlərdin ... tərəlgən əməs» — bizningqə bu ibarə insanning öz tirixix-tirmixixlirini kərsitidu. Məsılən kəp adəmlər: «Mən Hudaning Musa pəyoqəmbərgə qüxürgən qanunioqə əməl qilixqə tirixip, Hudaning pərzənti bolimən» dəp hata oylaydu. «rimliqləroqə»diki «kirix səz»imizdiki «ətlər» toqqruluk izahətimizni kərüng. (3) «insanning (grek tilida «ərkək insan»ning) haħixidin ... tərəlgən əməs» — demək, hərəkəndəq bir insan (məyli pəyoqəmbər, məyli kahın məyli jamaəttiki birər ərbab boluxidin qət'ıynəzər), baxqə bir insanni Hudaning pərzənti qılalmaydu. Uningdin baxqə, heqkim «öz iradisi bilən» ezini Hudaning pərzənti qılalmaydu. (4) «Hudadin təriliq», yəni «qayta tuqqruluk» toqqruluk 3:1-22-ayətni kərüng.

Ooqliningkidur. □ ■

15 (Yəhya uningqa guwahlik berip: — Mana, mən *silərgə*: «Məndin keyin kəlgüqi məndin üstündür, qünki u mən dunyaqa kelixtin burunla boləjanidi» deginim dəl muxu kixidur! — dəp jar kildi) □ ■

16 Qünki həmmimiz uningdiki tolup taxkanlardin iltipət üstigə iltipət alduq. □ ■

17 Qünki Təwrat kanuni Musa *pəyoqəmbər* arqilik yətküzülgənidi; lekin mehİR-xəpkət wə

□ **1:14 «Kalam insan boldi»** — «insan» muxu yərdə «ət igisi» yaki «tən» bilən ipadilinidu. **«Kalam insan boldi həm arimizda makanlaxti»** — grek tilida «Kalam tən (ət) boldi wə arimizda qedir tikti». «Qedir» degən söz muxu yərdə xübhısizki, Əysaning insanlarning arisida hazır boluxi Musa pəyoqəmbərnin dəwrində Huda Əzining «mukəddəs qedir»ida turup, Əz həlki arisida hazır boləqiniqa ohxax ikənlikini kərsitidu. **«biz uning xan-xəripigə qariduk; u xan-xərəp bolsa, Atining yenidin kəlgən, mehİR-xəpkət wə həkikətkə toloqan birdinbir yeganə ooqliningkidur»** — «Ata» muxu yərdə Huda'Atini kərsitidu, əlwəttə. ■ **1:14** Yəx. 7:14; Mat. 1:16; 17:2; Luqa 1:31; 2:7; Kol. 1:19; 2:9; 2Pet. 1:17.

□ **1:15 «Məndin keyin kəlgüqi məndin üstündür, qünki u mən dunyaqa kelixtin burunla boləjanid»** — demisəkmü, Yəhya pəyoqəmbər Əysa Məsihdin altə ay burun tuoquloqan («Luqa» 1:26-45ni kəring); lekin Məsih «uning boləqinidin ilgiri boləqan». ■ **1:15** Mat. 3:11; Mar. 1:7; Luqa 3:16; Yh. 1:26,30. □ **1:16 «həmmimiz uningdiki tolup taxkanliridin iltipət üstigə iltipət alduq»** — mənisi bəlkim «uningdiki tolup taxkan mehİR-xəpkət wə həkikəttin iltipət üstigə iltipət alduq» degənliktur. 17-ayətni kəring. «Iltipət üstigə iltipət» degən ibarə Musaning «Mis.» 33:3də eytkən səzidin elinəqan. ■ **1:16** Kol. 2:10.

həqiqət Əysa Məsih arkilik yetküzüldi. □ ■

¹⁸ Hudani heqkim kərüp bakқан əməs; birak Atining kuçiqida turoquçi, yəni birdinbir Ooqul Uni ayan kildi. □ ■

Yəhya pəyoəmbərning guwahliki

Mat. 3:1-12; Mar. 1:2-8; Luğa 3:15-17

¹⁹ Yerusalemdiki Yəhudiylar Yəhyadin «Sən kimsən?» dəp sürüxtə kilişkə kahinlar bilən Lawiylarni uning yenioğa əwətkəndə, uning ularoğa jawabən bərgən guwahliki mundak idi:

□ ■

□ **1:17 «mehir-xəpkət wə həqiqət Əysa Məsih arkilik yetküzüldi»** — «Məsih» bolsa pəyoəmbərlərnin aldın eytixiqə, Huda tərpidin əwətilgən, haman bir küni kelip mənggü həkümranlik kildioğan Padixahni wə Kutkuzoquçi-Nijatkarini kərsitidu. «Təbirlər»ni kərünglar.

■ **1:17** Mis. 20:1. □ **1:18 «Atining kuçiqida turoquçi, yəni birdinbir Ooqul Uni ayan kildi»** — bəzi kona kəqürmilərdə «Atining kuçiqida turoquçi, yəni Əzi birdinbir Huda boluquçi Uni ayan kildi» deyilidu. Bu ikki wariyantning əməliyətə qong pərki yok (1:1-4ni kərüng. «Hudaning Ooqli»da nemila bolmisun hudalik təbiiti bardur. ■ **1:18** Mis. 33:20; Qan. 4:12; Mat. 11:27; Yh. 6:46; 1Tim. 6:16; 1Yuğa. 4:12. □ **1:19 «Yerusalemdiki Yəhudiylar»** — bəlkim Yəhudiylarınin aqsakalliri wə metiwərliri kərsitidu. «**Sən kimsən?**» — bu soalning «Sən özünq toqruluk nemə dəysən? Pəyoəmbərmusən yaki Huda əwətdioğan Məsih-kutkuzoquçimusən» degəndək iqi mənisi bar idi. Lekin ular uning bərgən jawabioğa ixinxkə təyyar əməs idi. Məsilən, «Mat.» 21:25-27ni kərüng. «**kahinlar bilən Lawiylar»** — «kahinlar» ibadəthanida qurbanlik hizmitini kילוquçilar idi; «Lawiylar» («Lawiy» kəbilisidin boləanlar) kahinlaroğa Yardəmçi rolda idi. «Təbirlər»ni kərüng. ■ **1:19** Yh. 5:33.

²⁰ U etirap qilib, heq ikkilənməy: — «Mən Məsih əməsmən» — dəp enik etirap qildi. □ ■

²¹ Ular uningdin:

— Undaқта özüng kim bolisən? Ilyas pəyoqəmbərmusən? — dəp soridi.

— Yaq, mən u əməsmən, — dedi u.

— Əmisə, sən həliki pəyoqəmbərmusən? — dəp soridi ular.

U yənə: — Yaq! — dedi. □

²² Xunga ular uningdin:

— Undaқта, sən zadi kim bolisən? Bizni əwətkənlərgə jawab beriximiz üqün, *bizgə eytkin*, özüng toqruluk nemə dəysən? — dəp soridi.

²³ Yəhya mundaқ jawab bərdi:

— Yəxaya pəyoqəmbər burun eytkandək, qəldə «Rəbning yolini tüz qilinglar» dəp towlaydioqan awazdurmən! □ ■

□ **1:20 «U etirap qilib, heq ikkilənməy.. dəp enik etirap qildi»** — «heq ikkilənməy» grek tilida «inkar qilmay» degən söz bilən ipadilinidu. ■ **1:20** Yh. 3:28; Ros. 13:25. □ **1:21 «sən həliki pəyoqəmbərmusən?»** — bu soal Musa pəyoqəmbər aldin'ala eytkən, özining ornini basidioqan, xundaқla özidin yukiri turəqan pəyoqəmbərni kərsitidu («Қan.» 18:15-22). Əməliyəttə bolsa, Musaning «xu pəyoqəmbər» toqruluk bexariti Məsihning əzidə əməlgə axuruldi. □ **1:23 «Yəxaya pəyoqəmbər burun eytkandək, qəldə «Rəbning yolini tüz qilinglar» dəp towlaydioqan awazdurmən!»** — Yəxaya öz kitabidiki 40:3-ayəttə bayan kiloqan «Pərwədigarning yoli» yaki «Rəbning yoli» bolsa, Qutқuzoquqi-Məsihning yolini kərsitidu. Demək, Yəhyaning hizmiti Rəb əysa üqün towa kilidioqan həlқni təyyarlaxtin ibarət idi. U hətta kəmtərlik bilən əzi toqruluk «Mən pəyoqəmbər» deməydu, «Mən nahayiti bir awazmən, halas» dəydu. ■ **1:23** Yəx. 40:3; Mat. 3:3; Mar. 1:3; Luқа 3:4.

24-25 Əmdi *Yerusalem*din əwətilgənlər Pərisiylərdin idi. Ular yənə Yəhyadin:

— Sən ya Məsih, ya İlyas yaki həliki pəyoqəmbər bolmisang, nemə dəp kixilərnı suqə qəmüldürisən? — dəp soridi. □ ■

26 Yəhya ularqə mundaq dəp jawab bərdi:

— Mən kixilərnı suqıla qəmüldürimən, lekin aranglarda turoquqi silər tonumioqan birsi bar; ■

27 u məndin keyin kəlgüqi bolup, mən hətta uning kəxining booquqini yexixkimu layıq əməsmən!

28 Bu iqlar İordan dəryasining xərkiy kətidiki Bəyt-Aniya yezisida, yəni Yəhya pəyoqəmbər kixilərnı *suqə* qəmüldürüwatqan yərdə yüz bərgənidi.

Hudaning qozisi

□ **1:24-25 «Yerusalem**din əwətilgənlər Pərisiylərdin idi» — «Pərisiylər» Yəhudiyy diniqə təwə bolqan, Təwrat tüzümlirigə qattıq riayə kılıxqə tirixidioqan məzhəptiki kixilər. **«nemə dəp kixilərnı suqə qəmüldürisən?»** — Yəhudiyy həlkining arisidiki «Rabbilar» (ustazlar) heli burun mundaq bir adət bekitkənki, əgər baxqə millətlər («yat əllər»)din bolqanlar «Təwrat-Zebur etiqadi»ni qəbul qılay desə, awwal hətnə qilinixi, andin birhil «suqə qəmüldürüx» qəbul qılıxi kerək idi. Ləkin həzir «suqə qəmüldürüx» qəbul qılıxi kerək bolqanlar butpərəs «yat əllər» əməs, bəlki əzliri qəbul qılıxi kerək! Yəhya pəyoqəmbər yürqüzgən «suqə qəmüldürüx» kixilərnıng əz gunəhlirioqə bolqan iqrar-towisini, xundaqla Qutkuzoquqi-Məsihning kelixigə bolqan etiqadini ipadiləx yoli idi (məsilən, «Mat.» 3:2-12ni kərüng). ■ **1:24-25** Qan. 18:18.

■ **1:26** Mat. 3:11; Mar. 1:7; Luqə 3:16; Ros. 1:5; 11:16; 19:4.

29 Ətisi, Yəhya Əysaning özigə qarap keliwatkanlikini kərüp mundak dedi:

— Mana, pütkül dunyaning gunahlrini elip taxlaydioqan Hudaning kozisi! □ ■

30 Mana, mən *silərgə*: «Məndin keyin kəlgüqi birsi bar, u məndin üstündür, qünki u mən dunyada boluxtin burunla bolqanidi» deginim dəl muxu kixidur! □

31 Mən burun uni bilmisəmmu, lekin uni Israilqa ayan bolsun dəp, kixilərnı suqa qəmüldürgili kəldim.

32 Yəhya yənə guwahlık berip mundak dedi:

— Mən Rohning pahtək həlitudə asmandin qüxüp, uning üstigə qonqanlikini kərdüm. □ ■

33 Mən əslidə uni bilmigənidim; lekin meni kixilərnı suqa qəmüldürüxkə Əwətküqi manga: «Sən Rohning qüxüp, kimning üstigə qonqanlikini kərsəng, u kixilərnı Muqəddəs

□ **1:29 «pütkül dunyaning gunahlrini elip taxlaydioqan...»** — grek tilida «pütkül dunyaning gunahini elip taxlaydioqan ...». **«pütkül dunyaning gunahlrini elip taxlaydioqan Hudaning kozisi!»** — Təwrattiki qurbanlıqlar Məsih bilən ahirlixidu, qünki u əng ahırkı «qurbanlık qoza»dur. Bu toqruluk «Yar.» 22:7-8, «Mis.» 12:1-3, «Yəx.» 53:7 wə Təwrattiki baxqa yərlərdə bexarət berilgan. ■ **1:29** Yəx. 53:5, 7; Yh. 1:36. □ **1:30 «Məndin keyin kəlgüqi birsi bar, u məndin üstündür, qünki u mən dunyada boluxtin burunla bolqanidi»** — demisəkmü, Yəhya pəyoqəmbər Əysa Məsihdin altə ay burun tuquloqan («Luqa» 1:26-45ni kəring); lekin Məsih «uning bolqanidin ilgiri bolqan». □ **1:32 «Mən Rohning pahtək həlitudə asmandin qüxüp, uning üstigə qonqanlikini kərdüm»** — «Roh» — Hudaning Muqəddəs Rohi. ■ **1:32** Mat. 3:16; Mar. 1:10; Luqa 3:22.

Rohka qomüldürgüqi bolidu!» degänidi. □

³⁴ Män dәрwäkə xu ixni kerdüm, xunga uning həkikətən Hudaning Oqlı ikənlikigə guwahlık bərdim! □

Əysaning dəsləpki muhlisiri

³⁵ Ətisi, Yəhya ikki muhlisi bilən yənə xu yərdə turatti.

³⁶ U *u yərdin* mengip ketiwatқан Əysani kərüp: — Qaranglar! Hudaning kəzisi! — dedi. ■

³⁷ Uning bu səzini angliqan ikki muhlis Əysaning kəynidin mengixti.

³⁸ Əysa kəynigə burulup, ularning əgixip keliwatқinini kərüp ulardin:

— Nemə izdəysilər? — dəp soridi.

Ular:

— Rabbi (bu *ibraniyqə səz bolup*, «ustaz» degən mənidə), kəyərdə turisən? — dedi.

□ **1:33 meni kixilərnı suqə qomüldürüxkə Əwətküqi** — «Yəhyani suqə qomüldürüxkə Əwətküqi» — Hudadur. **«Sən Rohning qüxüp, kimning üstigə kəonanlıқini kərsəng,...»** — «Roh» — Hudaning Mukəddəs Rohı. **«Sən Rohning qüxüp, kimning üstigə kəonanlıқini kərsəng, u kixilərnı Mukəddəs Rohka qomüldürgüqi bolidu!»** — Yəhyaning muxu guwahlıқı Məsihnı kərstidu; qünki Məsih Mukəddəs Rohını təküxi bilən nijat elip kelidiqan «yengi əhdə»ni tüzgüqidur («Yər.» 31:31-34, «Əz.» 36:25-27, «Yəx.» 32:15-20 wə baxқilar). □ **1:34 «Hudaning Oqlı»** — bu nam hərgizmu Huda bilən Əysa otturisidiki jismani yəhəttiki ata-balılıq munasiwətnı əməs, bəlki rohiy yəhəttiki munasiwətnı bildüridu. «Təbirlər»nımu kərüng. «Hudaning Oqlı» bəzi kona kəqürümlilərdə «Hudaning tallıqini» deyilidu. ■ **1:36** Yəx. 53:7; Yh. 1:29; Ros. 8:32

39 — Berip k r nglar, — dedi u. Xuning bilən, ular berip uning kəyərdə turidionlikini k rdi w  u k ni uning bilən bill  turdi (bu waqit xu k nning oninqi saiti idi).□

40 Yəhya p yot mb rning yukiriki s zini anglap, Əysaning kəynidin mangoan ikkiyl nning biri Simon Petrusning inisi Andriyas idi.

41 Andriyas awwal  z akisi Simonni tepip, uning a:

— Biz «Məsih»ni taptuq! — dedi («Məsih» ibraniyqə s z bolup, grek tilida «Hristos» d p t rjim  k linidu) □

42 w  akisini Əysaning aldi a elip bardı.  ysa uning a qarap:

Sən Yunusning o li Simon; buningdin keyin «Kifas» d p atilis n, — dedi (m nisi «tax»tur).□ ■

Filip w  Nataniyalning qakirtilixi

□ **1:39 «oninqi saet»** — Yuhanna bayanida «Rim waqti»ni ixlitidu (buning a ispat bar). Xunga bu waqit  tig n saet on bolsa ker k. □ **1:41 ««Məsih» ibraniyqə s z bolup, grek tilida «hristos» d p t rjim  k linidu»** — «Hristos» d rw k  grek tilida «məsih k linoan», «may s r lg n» deg n mənidə. Keyin, dunyawı etiqadqi jamaətning b zliri Əysani « ysa Məsih», baxka bəziliri (grek tilidiki t l ppuz a  gixip)

«Y ysus Hristos» d ydu. Yəhudiyy etiqadiqlar: «Y xua Mexiyah» d ydu. □ **1:42 «Sən Yunusning o li Simon»** — «Yunus» grek tilida «Yonah». Bəzi kona k q rml rd  «Yuhanna» x klid  k r lidu. **«keyin «Kifas» d p atilis n»** — «Kifas» ibraniyqə s z bolup, grek tilida «Petrus» d p t rjim  k linidu; lekin «Kifas» ibraniy tilida hər t rl k taxni bildüridu, «Petros» grek tilida h rhil kiqik taxni bildüridu. ■ **1:42** Mat. 16:18.

⁴³ Ətisi, Əysa Galiliyə əlkisigə yol almakçı idi. U Filipni tepip, uningoa:

— Manga əgixip mang! — dedi

⁴⁴ (Filip Bəyt-Saidalıq bolup, Andriyas bilən Petrusning yurtdixi idi). ■

⁴⁵ Filip Nataniyəlni tepip, uningoa:

— Musa pəyoqəmbər Təwratta wə baxqa pəyoqəmbərlərmu *yazmilirida* bexarət kəlip yazoqan zatni taptuq. U bolsa Yüsüpning oqli Nasarətlik Əysa ikən! — dedi. □ ■

⁴⁶ Birəq Nataniyəl:

— Nasarət degən jaydin yahxi birnemə qıqamdu?! — dedi.

Kelip kərüp baq! — dedi Filip.

⁴⁷ Əysa Nataniyəlning əzining aldioqa keliwatkanlikini kərüp, u toqruluk:

— Mana, iqidə kılqə hiylə-mikrisi yoq həkikiy bir Israillik! — dedi.

⁴⁸ Nataniyəl: — Meni kəyerimdin bilding? — dəp soridi.

Əysa uningoa jawab berip: — Filip seni qakirixtin awwal, sening ənjür dərihining tüwidə olturoqanliqingni kərgənidim, — dedi.

⁴⁹ Nataniyəl jawabən: — Ustaz, sən Hudaning Oqli, Israilning Padixahisən! — dedi. □

⁵⁰ Əysa uningoa jawabən:

■ **1:44** Yh. 12:21. □ **1:45** «**Filip Nataniyəlni tepip,...**» — «Nataniyəl» Injildiki baxqa bayanlarda «Bartolomay» (Tolmayning oqli) dəp elinidu. ■ **1:45** Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Qan. 18:18; 2Sam. 7:12; Yəx. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10, 11; 53:1-12; Yər. 23:5; 33:14; Əz. 34:23; Dan. 9:24; Zək. 6:12; 9:9. □ **1:49** «**Ustaz**» — grek tilida «rabbı».

— Seni ənjür dərihining tüwidə kərgənlikimni eytkanlikim üçün ixiniwatamsən? Buningdinmu qong ixlarni kərisən! — dedi

⁵¹ wə yənə:

— Bərhək, bərhək silərgə eytip qoyayki, silər asmanlar eqilip, Hudaning pərixtilirining Insan'ooqlining üstidin qikip-qüxüp yüridioqanlikini kərisilər! — dedi. □ ■

2

Kana yezisidiki toy ziyapiti

¹ Üqinqi küni, Galiliyədiki Kana yezisida bir toy boldi. Əysaning anisi *Məryəm* u yərdə idi

□ **1:51 «Insan'ooqli»** — Mukəddəs yazmilarda (Təwratta) «Insan'ooqli» degən ibarə aldin eytiloqan, dunyani kutkuzuzka kelidioqan «Məsih»ni kərsətkənidi (məsilən, «Dan.» 7:13-14). Təwrat-Zəbur boyiqə, bu əwətilgüqining Hudaning küq-қudriti wə xan-xəripi bilən ərxtin qüxüp, pütkül insanlarni mənggü baxқuridioqanliqi aldin eytiloqan. Uningdin muhimi, bizningqə, Əysa Məsihning bu namni əzi həққidə kəp ixlitixi əzining toluq insan ikənlikini, insaniyət bilən bir ikənlikini təkitlex üçün idi. Qünki ərx tərripidin eytkanda ajayib ix xuki, gərqə u əzəldin «Hudaning Ooqli» boloqan bolsimu, u həzir yənə «insanning ooqli»mu idi. «Təbirlər»ni kərüng. **«silər asmanlar eqilip, Hudaning pərixtilirining Insan'ooqlining üstidin qikip-qüxüp yüridioqanlikini kərisilər!»** — muxu yərdə bizningqə Məsih «Yar.» 28:12ni kəzdə tutidu. Həzriti Yakup alamətlik bir qüxni kərgən. Qüxtə u yər üstidə turup asmanoqə yetidioqan bir pələmpəyni kərgən, pərixtilər uning üstidin «qikip-qüxüp turatti». Demək, Əysa Məsih əzi dəl xu «asmanoqə yetidioqan pələmpəy»dur. ■ **1:51** Yar. 28:12.

² həm  ysa w  uning muhlisirimu toyo a t klip qilino anidi.

³ Toyda xarab t g p  alo anda, Əysaning anisi uningo a:

— Ularning xarabliri t g p  aptu, — dedi.□

⁴  ysa uningo a: — Hanim, mening sən bilən nem  karim? Mening wa ti-saitim tehi kılmidi, — dedi.□

⁵ Anisi  akarlaro a:

— U silergə nem  qil desə, xuni qilinglar, — dedi.

⁶  mdi xu y rd  Yəhudiylarning ta ar t aditi boyiq  ixlitilidino an, h rbirig  ikki- q tungdin

□ **2:3 «Ularning xarabliri t g p  aptu»** — muxunda  ix toy igisini  ongkur hijal tk  koyupla  almay, ga i  hwallarda  iz t r ptikil r yigit t r ptikil rning üstidin d wa  ilixi mumkin idi. □ **2:4 «Hanim, mening sən bilən nem  karim?»** — Məsihning bu s zi bizni həyran  alduruxi mumkin. Nemix a  ysa  z aniso a xunda  g p  ilidu? Məryəm  z o lining Məsih ikənlikini bil tti. Lekin u b lkim: «Bu mening oğlum, mən uning anisi,  o um mening t lipimni orunlixi ker k» d p oylaxi mumkin idi. Lekin Hudaning padixahlik  iqid  bizning Hudaning məlum adimi bilən boloğan birər «jismaniy munasiw t»ning he qkanda  inawiti yo tur; p k t Hudaning M sihd  boloğan mehri-x p kitig  iman-ix n  b oqlisak, andin uningdin birər n rs  t l p  ilix a bolidu. Məryəmning hapa bolmaslik  w  5-ayəttiki imanlik sözlərni eytixi uning bu mu im nu tini obdan  uxinip y tk nlikini ispatlaydu. **«Mening wa ti-saitim tehi kılmidi»** — «mening wa ti-saitim» deg n ibarə adəttə Məsihning  lumi, tirilixi w  asmano a k t r l xini kərsitidu. K zd  tutulo ini Əysaning bu ixlar ar kilik «uluo landuruluxi»dur — 12:23, 27, 28, 31ni k r ng. Xunga muxu y rd  b lkim «mən axkarə  ilinidino an wa it tehi kılmidi» degəndək mənidə boluxi mumkin. «Yuh.» 4:21, 23, 5:25, 28, 29, 7:30, 8:20, 12:23, 27, 28, 31, 13:31, 16:26, 17:1ni k r ng.

su siqidiqan altə tax küp qoyuloqanidi.□

⁷ Əysa qakarlarqə:

— Küplərgə su toldurunglar, — dedi.

Ular küplərnı aqzioiqə tolduruxti.

⁸ Andin u ularqə yənə:

— Əmdi buningdin usup toy baxquruqioqə beringlar, — dedi.

Ular uni apirip bərđi.

⁹ Toy baxquruqi xarabqə aylanduruloqan sudin tetip kərgəndə (u uning kəyərdin kəltürülğənlikini bilmidi, əmma buni su toxuqan qakarlar bilətti) toy baxquruqi toyi boluwatqan yigitni qakirip,

¹⁰ uningqə:

— Hər bir *toy kılouqi* yahxi xarabni toyning bexida quyidu, andin mehmanlar qanoquqə iqkəndin keyin, naqirini quyidu. Əjəba, sən yahxi xarabni muxu qaqıqə saqlapsən! — dedi.

¹¹ Bu bolsa, Əysa kərsətkən məjizilik alamətlərnıng dəslepkişi bolup, Galiliyəning Kana yezisida kərsitilğənidi. Buning bilən u özining xan-xəripini ayan qıldı, wə uning

□ **2:6 «ikki-üq tung»** — grek tilida «ikki-üq «metret»». Hər bir küpkə 80-100 litr su siqidu, jəmiy 480-720 litr su bar idi.

muhlisliri uningõa etiqad kildi. □

¹² Bu ixtin keyin u, anisi, iniliri wə muhlisliri bilən Kəpərnaħum xəħirigə qūxūp, u yərdə birnəqqə kün turdi.

Soda-setiq kילוquqilarning ibadəthanidin kooqlinixi

Mat. 21:12-13; Mar. 11:15-17; Luqa 19:45-46

¹³ Yəħudiyarning «ötüp ketix heyti»õa yeqin qaloqanda, Əysa Yerusalemoõa bardi. □

¹⁴ U ibadəthana *ħoylilirida* kala, koy wə kəptərpəhtək satquqilarni ħəm u yərdə olturoqan pul

□ **2:11 «Bu bolsa, Əysa kərsətkən məjizilik alamətlərninğ dəslep̄kisi bolup,...»** — «Yuhanna»da alaħidə hatiriləngən «məjizilik alamət» yaki «məjizilik bəlgə»lər jəmiy yəttə bolup, ħərbiri Əysa Məsihning ħəkiqiy salaħiyitidin bir təripini kərsitidiõan məjizidur: **«Buning bilən u əzining xan-xəripini ayan kildi, wə uning muhlisliri uningõa etiqad kildi»** — «uning muhlisliri uningõa etiqad kildi» deyilgini bilən, keyinki nuroqun ixlar muhlislarning bu etiqadining muqim əməs, bəlki intayin nazuk ikənlikini ispatlaydu, əlwəttə. □ **2:13 «ötüp ketix heyti»** — («pasha» heyti) — bu Yəħudiyarning Musa pəyõəmbərninğ yetəklixi arkiqik əzlrinining Misirdiki kulluq ħayatidin qutulõan künini hatiriləx heyti bolup, əyni waqıtta Yəħudiy ərlərninğ ħəmmisi Yerusalemoõa berip, ibadəthanida qurbanliqlirini soyup, heytni xu yərdə ötküzüxi kerək idi. «Mis.» 12-babni kərunğ.

tegixkūqilərnı kərdı. □ ■

¹⁵ U tanıdın kəmçə yasap, ularning həmmisini kəy-kaliliri bilən kəxup ibadəthanidin həydəp qıqardı. Pul tegixkūqilərnıng pullirini qeqıp, xirəlirini ərüwətti

¹⁶ wə pahtək-kəptər satkuqılarəqə:

— Bu nərsilərnı bu yərdin elip ketix! Atamning əyini soda-setik əyi kılıxiwalma! — dedi.□

¹⁷ Buni kərgən muhlisliri *Zəburda* mundak pütülgınını esigə elixti:

«Sening *mukəddəs* əyünggə boləqan otluq muhəbbitim əzümni quləqıwaldı!».□ ■

¹⁸ Xuning bilən Yəhudiylar u ixlarəqə inkas bildürüp unıngdın:

— Bunday ixlarnı kıləqanikənsən, kəni, bizgə nemə məjizilik alamətnı kərsitip berisən?! — dəp sorıdı.■

¹⁹ Əysa ularəqə jawab berip:

□ **2:14 «ibadəthana»** — pəkət Yerusalemdiki mukəddəs ibadəthanini kərsitidu. Bu ibadəthanini Sulayman padıxah birinçi bolup miladiyədin ilgiriki 950-yili kuroqanıdı; andın Yəhudiylar Pars imperiyəsi tərıpidın sürgün boluxidın kaytıp kəlgəndə, yəni miladiyədin ilgiriki 520-yili kayta kuroqanıdı. Bu ibadəthanini Hərod padıxah burunqıdınmu həywətlik kılıp kurup qıqqanıdı. Hudanın əmri boyıqə, pəkət Yerusalemdiki bu ibadəthanidila kurbanlıq kılıxqa bolatti. **«kala, kəy wə kəptər-pahtək»** — bularnı kurbanlıqlar üqün satatti. ■ **2:14** Mat. 21:12; Mar. 11:15; Luqa 19:45. □ **2:16 «Atamning əyini soda-setik əyi kılıxiwalma!»** — «Zək.» 14:20-21ni kərüng. □ **2:17 «sening mukəddəs əyünggə boləqan otluq muhəbbitim əzümni quləqıwaldı!»** — «Zəb.» 69:9ni kərüng. ■ **2:17** Zəb. 69:9 ■ **2:18** Mat. 12:38; 16:1; Mar. 8:11; Luqa 11:29; Yh. 6:30.

— Uxbu ibadəthanini quwuwətsənglar, mən üq kün iqidə uni yengiwaxtin qurup qikimən, — dedi. □ ■

²⁰ Xuning bilən bu Yəhudiylar yənə uningə:

— Bu ibadəthanini yasawatkili haziroqiqə kirik altə yil boləqan tursa, sən uni kandaqsigə üq kündila qurup qikalaysən?! — dedi.

²¹ Həlbuki, uning «ibadəthana» degini uning öz tenini kərsətkənidi.

²² Xunga, u ölumdin tirilgəndin keyin, muhlis-liri uning bu deginini esigə aldi wə xundakla muqəddəs yazmılardiki bu həqtiki bexarətkə həmdə Əysaning eytkən səzigə ixəndi. ■

²³ Ətöp ketix həytida, nurəqun kixilər uning Yerusalemda kərsətkən möjizilik alamətlərni kərgən bolup, uning namioqa etiqad kilixti.

²⁴ Ləkin Əysa pütkül insanlarning *kəlbining* kandaq ikənlikini bilgəqkə, özini ularəqə tapxurmaytti. □

²⁵ İnsan toqruluk həqkimning uningə

□ **2:19 «Uxbu ibadəthanini quwuwətsənglar, mən üq kün iqidə uni yengiwaxtin qurup qikimən»** — Əysa eytkən bu alamət u keyin eytkən «Yunus pəyoqəmbərdə kərülgən alamət-karamət»kə ohxax bolup, özining əlümi wə tirilixini kərsitidu (məsilən, «Mat.» 12:39ni kərüq). ■ **2:19** Mat. 26:61; 27:40; Mar. 14:58; 15:29.

■ **2:22** Luqa 24:8.

□ **2:24 «Ləkin Əysa pütkül insanlarning kəlbining kandaq ikənlikini bilgəqkə, özini ularəqə tapxurmaytti»** — bu bayandin «hux həwər»diki ahirqi məqsətni kərgili bolidu. Əysa Məsih insanlarəqə bəht-bərikət əməs, bəlki **özini** ata kilixni yaki «tapxurux»ni halaydu. Ləkin insan əzi tüptin əzgərtilmisə, tehi kona gunahiy təbiəttə bolsa, «özini tapxurux» kət'iy mumkin bolmaytti. Hərbir insan rohta «qayta tuquluxi» kərək — bu 3-babning qong temisidur.

guwahlik berixining hajiti yok idi; qunki u insonlarning kelbidə nemə bar ikənlikini əzi bilətti.■

3

Qaytidin təriliş

¹ Yəhudiylar *kengəxmisi*ning Pərisiylərdin boləqan Nikodim isimlik bir yolbaxqisi bar idi.

² Bu adəm bir keqisi Əysaning aldiəqə kelip:

— Ustaz, sening Hudadin kəlgən təlim bərgüqi ikənlikingni bilimiz. Qunki Huda uning billə bolmisa, heqkimning sən kərsətkən bu məjizilik alamətləni kərsitixi kət'iy mümkün əməs, — dedi.□ ■

³ Əysa uningəqə jawabən:

— Bərək, bərək, mən sanga xuni eytip qoyayki, heqkim yukiridin tuqulmioiqə, Hudaning padixahlikini kərləməs! — dedi.□

⁴ Nikodim:

— Adəm kəriqinida kəndəkmü qaytidin tuqulsun? Anisining kərsiqəqə qayta kirip tuquluxi mümkünmü?! — dəp soridi.

⁵ Əysa mundaq jawab bərdi:

■ **2:25** 1Sam. 16:7; 1Tar. 28:9; Zəb. 7:9; 103:14; Yər. 11:20; 17:10; 20:12; Yh. 6:64. □ **3:2** «Ustaz» — İbraniy tilida

«Rabbi», «ustaz» degən mənida. ■ **3:2** Yh. 7:50; 9:16, 33; 19:39; Ros. 10:38. □ **3:3** «heqkim yukiridin tuqulmioiqə,

Hudaning padixahlikini kərləməs!» — «yukiridin» degən səz grek tilida yənə «qaytidin» degənnimu bildüridu wə xübhisizki, muxu yərdə **bu ikki mənini öz iqigə alidu.**

— Bərhək, bərhək, mən sanga xuni eytip qoyayki, həm sudin, həm Rohtin tuqulmioiqə, heqkim Hudaning padixahlığıqə kirəlməs! ■

⁶ Əttin tuquloğan bolsa əttur; rohtin tuquloğan bolsa rohtur. ■

⁷ Sanga: «Yukiridin tuquluxunqlar kerək» deginimgə həyran qalma.

⁸ Xamal halioğan tərəpkə soqıdu, sən uning awazini anglaysən, lakin kəyərdin kelip, kəyərgə baridioqinini bilməysən. Rohtin tuquloğan hər birimu xundaqtur. □

⁹ Nikodim yənə jawabən Əysaşa:

— Bu ixlar kəndakmu mumkin bolar? — dedi.

¹⁰ Əysa uningə jawabən mundaq dedi:

— «Sən İsrailning əlimasi turup, bunimu bilməmsən? □

¹¹ Bərhək, bərhək, mən sanga xuni eytip qoyayki, biz bilginimizni eytimiz wə kərginimizgə guwahlik berimiz, lakin silər bizning guwahlikimizni qəbul qilmaysilər. □ ■

■ 3:5 Tit. 3:5. ■ 3:6 Rim. 8:5. □ 3:8 «Xamal

halioğan tərəpkə soqıdu, sən uning awazini anglaysən, lakin kəyərdin kelip, kəyərgə baridioqinini bilməysən.

Rohtin tuquloğan hər birimu xundaqtur» — grek tilida «xamal» wə «roh» birlə səz bilən ipadilinidu. Əysaning bu ayəttiki küqlük səzlerini «kəxumqə səz»imizdə bir-birləp xərhləymiz.

□ 3:10 «Sən İsrailning əlimasi» — bu səz bəlkim Nikodimning İsrail iqidə səwiysi əng yukiri Təwrat ustazi ikənlikini kərsitixi mumkin. □ 3:11 «biz bilginimizni eytimiz wə kərginimizgə

guwahlik berimiz, lakin silər bizning guwahlikimizni qəbul qilmaysilər» — nemixka Əysa Nikodimoşa xunqə eqir tənbiş beridu? Uning bu bayanidin ikki muhim soal qıqıdu: «biz» kim?, «silər» kim? Bular toqrisida «kəxumqə səz»imizdə tohtilimiz.

■ 3:11 Yh. 3:32; 7:16; 8:28; 12:49; 14:24.

12 Silərgə zemindiki ixlarni eytsam ixənmigən yərdə, ərxniki ixlarni eytsam kəndəkmü ixin-isilər?

13 Əzi ərxətə bolup, ərxnin qüxküqidin, yəni İnsan'ooqlidin bəxkə heqkim ərxkə qıkmidi. □ ■

14 Musa qəldə *tuq* yilanni kətürgəndək, İnsan'ooqlimu ohxaxla xundək egiz kətürülüxi kerək. □ ■

15 Xundək boləanda, uningoğa etikad kıləanlarning həmmisi həlak bolmay, mənngülük həyatka erixələydu». □ ■

16 Qünki Huda dunyadiki insanlarni xu kədər səyiduki, Əzining birdinbir yeganə Oqlini pida

□ **3:13 «Əzi ərxətə bolup, ərxnin qüxküqidin, yəni İnsan'ooqlidin bəxkə heqkim ərxkə qıkmidi»** — bəzi kona kəqürmilərdə «əzi ərxətə bolup» degən səz tepilməydu. ■ **3:13** Yh. 6:62; Əf. 4:9. □ **3:14 «Musa qəldə *tuq* yilanni kətürgəndək, İnsan'ooqlimu ohxaxla xundək egiz kətürülüxi kerək»** — oqurmənlər tiləğa elinəğan bu wəkəning təpsilatlırini «Qəl.» 21:4-9də tapalaydu. Israillar gunah sadir kıləanda, Huda ularəğa tərbiyə berix üqün arisioğa yılanlarni əwətkən. Yılanlar nuroğun adəmlərnəni qakқан, Musa Hudaning yolyorukı bilən tuqtin bir yılan yasap, uni həsioğa bekitip, həsini egiz kətürüp

Israilning bargahini aylinip mangəğan. Yılanlarning zəhiridin ələy dəp kələanlar əgər iman bilən xu tuq yılanəğa qarisa sakayəğan. Bu wəkə Əysaning kresttə kətürülüxigə bexarət bolidu. Gunahidin ələy degənlər Əysəğa iman bilən qarisa (Əysə biz üqün gunahning əzi kılinoğan, 2Kor:5:21) gunahın sakaytilidu — demək, mənngülük həyatka erixidu. ■ **3:14** Qəl. 21:9; 2Pad. 18:4; Yh. 8:28; 12:32. □ **3:15 «xundək boləanda, uningoğa etikad kıləanlarning həmmisi həlak bolmay, mənngülük həyatka erixələydu»** — Bu kimning səzi?

Məsihninng səzliri bəlkim 15-ayəttə tohtaydu. 16-21-ayətlərnəni ro-sul Yuhanna Mukəddəs Rəhning türtkə-yolyorukı bilən yazəğan, dəp ixinimiz. ■ **3:15** Yh. 3:15.

boluxka bardi. Məqsiti, uningəta etikad kılətan hər birining həlak bolmay, mənəggülük həyatka erixixi üqündur. □ ■

17 Huda Oqlini dunyadiki insanlarni gunahka bekitix üqün əməs, bəlki ularning u arqilik kütəuzuluxi üqün dunyaəta əwətti. ■

18 Kimki uningəta etikad kılətuqi bolsa, gunahka bekitilməydu; lekin etikad kılmiətuqi bolsa allikaətan gunahka bekitilgəndur; qünki u Hudaning yəkkə-yeganə Oqlining namioəta etikad kılmiətan. ■

19 Wə gunahka bekitix səwəbi mana xuki, nur dunyaəta kəlgən bolsimu, insanlar nurni əməs, bəlki karangətulukni yahxi kərđi; qünki ularning əməlliri rəzil idi. ■

20 Qünki rəzillik kılətuqi hər biri nurni yaman kərüp wə əzining kılətan-ətkənlirining axkara kılınmasliki üqün nuroəta kəlməydu;

21 lekin həkikətəni yürəgüzgüqi bolsa, əməllirini Hudaəta tayinip kılətanliki ayan bolsun dəp, nuroəta kelidu. □ ■

Yəhya pəyoəmbər yənə guwahlik beridu

□ **3:16** «*xu kədər səyiduki,...*» — grek tilida yənə «xu yol bilən səyiduki,...» degən mənimu bildüridu. ■ **3:16** Yh. 3:36; Luğa 19:10; Rim. 5:8; 8:31; 1Yuhə. 4:9; 5:10. ■ **3:17** Luğa 9:56; Yh. 9:39; 12:47; 1Yuhə. 4:14. ■ **3:18** Yh. 5:24; 6:40,47; 20:31. ■ **3:19** Yh. 1:5. □ **3:21** «*Hudaəta tayinip kılətanliki*» — grek tilida «Hudada kılətanliki» degən sez bilən ipadilinidu. ■ **3:21** Əf. 5:8,13.

²² Bu ixlardin keyin, Əysa muhlisliri bilən Yəhüdiyə zeminiğa bardı; u u yərdə ular bilən billə turup, kixilərnı qəmüldürdi. ■

²³ Xu qaşda Yəhya *pəyoğəmbərmi* Salim yezisin- ing yenediki Aynon degən yərdə kixilərnı qəmüldürüwatatti. Qünki u yərning süyi mol idi. Kixilər uning aldığa kelixip, qəmüldürüxnı kəbul kılıxatti ■

²⁴ (qünki xu qaşda Yəhya tehi zindanoğa taxlan- miğanıdı). ■

²⁵ *xu waqıtlarda* Yəhyaning muhlisliri bir Yəhüdiy kixi bilən taħarət kaidiliri toqrisida bəs-munazirə kılıxip qaldı.

²⁶ Andin muhlislar Yəhyaning yenioğa kelip:

— Ustaz, İordan dəryasining u kətida sən bilən birgə bolğan, özüng *təripləp* guwahlik bərgən həliki kixi mana hazır əzi kixilərnı qəmüldürüwatıdu, wə həmmə adəm uning

■ 3:22 Yh. 4:1. ■ 3:23 Mat. 3:6; Mar. 1:5; Luğa 3:7. ■ 3:24 Mat. 14:3.

yenioqa ketixiwatidu, — dedi. □ ■

²⁷ Yəhya mundak jawab bərdi:

— Əgər uningqa ərxin ata kilinmioqan bolsa, insan heq nərsigə igə bolalmaydu.

²⁸ Mening silərgə: «Mən Məsih əməs, pəkət uning aldida əwətilgənmən» deginimgə əzünqlar guwahqisilər. ■

²⁹ Kelinqəkni əmrigə aloquqi yigittur; qoldixi yigitning awazini kütidu; qoldax uning awazini anglap, kəlbidə tolimu hursən bolidu. Xuningqa ohxax, məndimu hursənlik tolup taxidu. □

□ **3:26 «Ustaz»** — Grek tilida «rabbi». «... **əzüng təripləp guwahlik bərgən həliki kixi mana hazır əzi kixiləni qəmədürəwatidu, wə həmmə adəm uning yenioqa ketixiwatidu**» — nemixka Yəhyaning muhlisliri xu Yəhudiy kixi bilən bəs-munazirə kilip (25-ayət) bu soalni tuqduroqan? Yəhya bolsa Təwrat dəwridiki əng ahirki, xundakla əng uluq pəyoqəmbər həsəblinidu. Yəhya xu saləhiyitidə Təwrat («kona əhdə») tiki təharət ixlirini tehiqə saqlap kəlgənidi. Ləkin Məsih «iqki tazilik»ni təkitləydiqan təlimi bilən «yengi əhdə»ni tonuxturuwatqanidi. Xuning bilən xu bəs-munaziridə Yəhyaning təlimliri wə Əysaning təlimliri otturidiki pərkələr tūgixi mumkin idi. Yəhyaning muhlislirining «həlk «Səndin waz keqip, bu «yengi adəm»ning kəxioqa baridu» deyixning məqsiti Yəhyaning inawət-abruyini qoqdax idi, əlwəttə. Ləkin Yəhyaning (27-31-ayəttiki) jawabi «Bundak oylap ketixning həjiti yoq, əksiqə huxal boluximiz lazim» idi. ■ **3:26** Mat. 3:11; Mar. 1:7; Luqa 3:16; Yh. 1:15, 26, 34. ■ **3:28** Mal. 3:1; Mat. 11:10; Mar. 1:2; Luqa 1:17; 7:27; Yh. 1:20, 21, 23. □ **3:29 «Kelinqəkni əmrigə aloquqi yigittur; qoldixi yigitning awazini kütidu; qoldax uning awazini anglap, kəlbidə tolimu hursən bolidu. Xuningqa ohxax, məndimu hursənlik tolup taxidu»** — muxu sözlər bilən Yəhya pəyoqəmbər Əysa Məsihni toy yigitigə ohxitidu wə: Əzüm bolsam pəkət toy yigitining qoldiximən, halas, dəydu.

30 Uning yüksilixi, mening ajizlixixim mukərrərdur. □

31 Üstündin kəlgüqi həmmidin üstündür. Zemindin kəlgüqi zeminəyə təwə bolup zemindiki ixlarni səzləydu. Ərxin kəlgüqi həmmidin üstündür; ■

32 əzining ərxəyə kərgən wə angliəlanliri bolsa, u bular toqruluk guwahlik beridu; birək heqkim uning guwahlikini qobul qilmaydu. ■

33 *Həlbuki*, kimki uning guwahlikini qobul qiloğan bolsa, Hudaning hək ikənlikigimu məhürini başqan bolidu. □ ■

34 Qünki Huda əwətkini Hudaning səzlini səzləydu; qünki Huda Rohni *uningəyə* əlqəm

□ **3:30 «Uning yüksilixi, mening ajizlixixim mukərrərdur»** — Yəhyaning səzliri muxu yərdə tügəydu, 31-36-ayətlərnə rosul Yuhanna Mukəddəs Rohning türtkə-yolyorukə bilən yazəyan, degən pikirgə mayilmiz. Bəzi alimlar 32-34- yaki 32-36-ayətlərnimu Yəhya pəyoqəmbərnəng səzliri, dəp qaraydu. ■ **3:31** Yh. 8:23. ■ **3:32** Yh. 5:30; 8:26; 12:49; 14:10; 1Yuhə. 5:10. □ **3:33 «Kimki uning guwahlikini qobul qiloğan bolsa, Hudaning hək ikənlikigimu məhürini başqan bolidu»** — «Huda hək» degən səzdə kəzdə tutuləqini nemə? Xübhisizki, Hudaning əslidə Kutkuzəyqi-Məsih əwətimən, dəp bərgən nuroqun wədiliri həzir Əysada toluk əməlgə axuruloğan, degənlik bolidu. «Məhürini başqan» — birinqidin, bəxqilarəyə «Huda həktur» dəp enik guwahlik beridiəyan wə ikinqidin, Hudaning guwahlikini qobul qiloquqi əz həyatida xu guwahlikni təstikləydiəyan Hudaning Rohning ispatini kəridu, xunga «Huda hək» dəp tehimu küqlük guwahqi bolidu. ■ **3:33** Rim. 3:4.

bilən kəmləp bərməs. □ ■

³⁵ Ata Ooqulni səyidu wə həmmə ixlarni uning qolioğa tapxuroğandur. □ ■

³⁶ Ooquloğa etikad qiloquqi mənnggülük həyatka igidur. Lekin Ooquloğa itaət qilmioquqi həyatni heq kərməydu, bəlki Hudaning oəzipi xundaklarıning üstidə turidu.■

4

Əysa bilən Samariyəlik ayal

¹ Əmdi Pərisiylərləning «Əysaning muhlis kəlip qəmüldürgənliri Yəhyaningkidin kəp ikən» degən həwərnə angliqinini Rəb ukqandən keyin■

² (əməliyətə Əysa əzi əməs, muhlisliri qəmüldürətti)

³ u Yəhudiyə əlkisidin qikip yənə Galiliyəgə kətti.

□ **3:34 «...qünki Huda Rohni uningə əlqəm bilən kəmləp bərməs»** — «Roh» — Hudaning Muqəddəs Rohi. Demək, Huda pəyoqəmbərlirigə Əz Rohidin «əlqəm bilən kəmləp» ata qiloqini bilən, Məsihgə bolsa əlqiməy bərməktə. Baxka birhil təjimis: «Huda Rohni əlqəm bilən kəmləp bərməs» — demək, İnjl dəwrədə Huda Məsih arkilik Muqəddəs Rohini həmmə etikadqioğa əlqiməy ata qilidu. ■ **3:34** Əf. 4:7. □ **3:35 «Ata Ooqulni səyidu wə həmmə ixlarni uning qolioğa tapxuroğandur»** — «Ata» muxu yərdə Hudani kərsitidu; «Ooqul» bolsa — Hudaning Əz Ooqli, əlwəttə. «Yuhanna»da «Ooqul» kəp ixlitilidu; qünki Hudaning Ooqli birdinbirdur. ■ **3:35** Mat. 11:27; 28:18; Luqa 10:22; Yh. 5:22; 17:2; İbr. 2:8. ■ **3:36** Yh. 3:36; 6:47; 1Yuhə. 5:10. ■ **4:1** Yh. 3:26.

4 Əmdi u yol üstidə Samariyə əlkisidin ötüxi kerək idi.□

5 Xuning bilən u Yakup öz oqlı Yüsüpkə bərgən yərgə yekın bolqan Samariyəning Sihar degən bir xəhirigə kəldi.■

6 Xu yərdə «Yakupning quduki» bar idi. Əysa səpiridə qarqioqinidin kudukning qexioqa kelip olturdi. Bu təhminən altinqi saət idi.□

7-8 Əysaning muhlisliri yeməklık setiwelıx üqün xəhərgə kirip kətkənidi. Xu qaqda, Samariyəlik bir ayal su alqili kəldi. Əysa uningqa:

— Manga iqqili su bərgin, — dedi.

9 Ayal uningdin:

— Əzingiz Yəhüdiy tursingiz, məndək Samariyəlik bir ayaldin qandaqlarqə iqqili su tələp kılıp qaldingiz? — dəp soridi (qünki Yəhüdiylar Samariyəliklər bilən heqqandaq

□ **4:4 «u yol üstidə Samariyə əlkisidin ötüxi kerək idi»**

— Yəhüdiylar Samariyəliklərgə eq bolqaqqa, ular Yəhüdiyədin Galiliyəgə mangqanda, Samariyədin əməs, daim İordan dəryasını boylap mangatti. Xunga «Samariyə əlkisidin ötüxi kerək» degən sız muxu yərdə Əysaning bu yol bilən mengixi Hudaning iradisi ikənlikini bilgənlikini ayan kılıdu. ■ **4:5** Yar. 33:19; 48:22; Yə. 24:32. □ **4:6 «Yakupning kuduki»** — grek tilida «Yakupning buliki». U yər astidiki bulaq bolqaqqa, «kuduk» idi. **«Bu təhminən altinqi saət idi»** — yaki ətigəndə saət altidə yaki qüxtin keyin altinqi saəttə (5:4diki izahatni kərüng).

bardi-kældi qilmaytti). □ ■

¹⁰ Əysa uningəra jawabən:

— Əgər sən Hudaning sowqitining nemiliki wə səndin su sorişuqining kim ikənlikini bilsəngidi, undaқта sən uningdin tiləytting wə u sanga həyatlıq süyini berətti.

¹¹ Ayal uningdin:

— Təksir, su tartkudək heqnərsingiz bolmisa, uning üstigə kuduk qongkur tursa, həyatlıq süyini nədin alisiz? ■

¹² Əjəba, bu kudukni bizgə *miras* qalduroğan atimiz Yaquptin uluşmusiz? Bu kuduktin əzi, ooşulliri wə mal-waranlirimu su işkən — dedi. □

¹³ Əysa uningəra jawabən:

— Bu suni işkən hərkim yənə ussaydu.

¹⁴ Əmma mən beridiğan suni işküqi hərkim mənggügə ussimaydiğan bolidu wə bəlki mən uningəra beridiğan su uning iqidə uni

□ **4:9 «...qünki Yəhudiylar Samariyəliklər bilən heqkandak bardi-kældi qilmaytti»** — Yəhudiylar Samariyəlikləni kapir dəp, hətta ularning qinə-qaqilirimu ixlətməytti. Yəhüdiy həlqi ən'əniliri boyiqimu «Xu kapirlarəra kərzdar boluxka kət'iy bolmaydu» dəp Samariyəliklərdin heqnəmə sorimatti. Uning üstigə Yəhüdiy ərkəklər sirtlarda boləanda heqqağan natonux bir ayal bilən (hətta bəzidə tonux ayallar bilənmu) səzləxməytti. 27-ayətni kəring. ■ **4:9** Luğa 9:52, 53; Yh. 8:48. ■ **4:11** Yər. 2:13. □ **4:12 «Əjəba, bu kudukni bizgə miras qalduroğan atimiz Yaquptin uluşmusiz? Bu kuduktin əzi, ooşulliri wə mal-waranlirimu su işkən»** — ayalning bu səzining işki mənisi bəlkim «Kuduk kolap su tepix asan əməs. Pəqət nahəyiti bilimlik adəmlər xundaқ kılalaydu. Uning üstigə hətta uluş Yaqup əzimu muxu sudin işkən, uningdin yahxi su tapalmiğan. Siz uningdin uluşsiz, Yaqup işkən sudin əwzəl süyüing barmu?!» degənlik bolsa kerək.

mənggülik həyatlığa elip bəridioğan, uroqup qıkidioğan bir bulak bolidu, — dedi.■

¹⁵ Ayal: — Təksir, manga bu sudin bərgəysizki, mən yənə ussimaydioğan wə muxu yərgə su tartkili ikkinqi kəlgüqi bolmaydioğan bolay! — dedi.□

¹⁶ Əysa:

— Berip eringni bu yərgə qaqirip kəlgin, — dedi.

¹⁷ — Erim yok, — dəp jawab bərdi ayal.

— Erim yok dəp, rast eytting.

¹⁸ Qünki bəx ərgə təgding wə hazır səndə bolqini sening ering əməs. Buni toqra eytting! — dedi Əysa.

¹⁹ Ayal uningqə: — Təksir, əmdi kərdümki, siz əslidə pəyqəmbər ikənsiz! ■

²⁰ Ata-bowilirimiz bu taqda ibadət kilip kəlgən, lekin silər *Yəhudiylar* «Ibadətni Yerusalemda kilix kerək!» dəwalisiləröqu? — dedi.□ ■

²¹ Əysa uningqə mundaq dedi:

— Hanim, manga ixəngin, xundaq bir waqti-

■ **4:14** Yh. 3:16; 6:27, 35, 54; 7:38. □ **4:15** «Təksir, manga bu sudin bərgəysizki, mən yənə ussimaydioğan wə muxu yərgə su tartkili ikkinqi kəlgüqi bolmaydioğan bolay!» — Ayalning tələppuzi bəlkim kinayilikrək yaki gumanlikrək bolsa kerək. Bizningqə pəqət Əysa ayalning öz ərliri toqruluk bexarətlik sez qilqanda (18-ayət), andin ayal uning həkikiy Məsih ikənlikini bilip yetidu. ■ **4:19** Luqa 7:16; 24:19; Yh. 6:14. □ **4:20** «Ata-bowilirimiz bu taqda ibadət kilip kəlgən» — «bu taq» Gərizim teqidur. Samariyəliklər xu yərdə öz ibadəthanisini quroqanidi. «lekin silər Yəhudiylar «Ibadətni Yerusalemda kilix kerək!» dəwalisiləröqu?» — demisəkmü, ayalning bu sözi əməliyi bir soaldur, yəni: — Nemixka xundaq? Bu toqrimu? — degəndək. ■ **4:20** Qan. 12:5,11; 1Pad. 9:3; 2Tar. 7:12.

saiti keliduki, silarning Atiqqa ibadət qilixinglar üqün nə bu taqda yaki nə Yerusalemda boluxunglarning hajiti qalmaydu.

²² Silər ibadət qilöninglarni bilməysilər; biraq biz kimgə ibadət qilönimizni bilimiz. Qünki nijat-қutқuzulux Yəhudiylar arkilik bolidu. □ ■

²³ Lekin xundak bir wakıt kelidu — wə xundakla hazir kəldiki, həkikiy ibadət qilöquqilar Atiqqa roh wə həkikət bilən ibadət kilidu. Ata Özigə ənə xundak həkikiy ibadət qilöquqilarni izdiməktə. □

²⁴ Huda rohtur wə uningqa ibadət qilöquqilar roh wə həkikət bilən Uningqa ibadət kilixi kerəktur. ■

²⁵ Ayal uningqa:

— Məsihning, yəni «Hristos» degəning kelidionlikini bilimən. U kəlgəndə, bizgə həmmə ixlarni eytip beridu — dedi. □

²⁶ Əysa uningqa: — Sən bilən səzlixiwatquqi mən dəl xudurmən! — dedi. ■

²⁷ Xu qaqda uning muhlisliri qaytip kəldi. Ular uning bir ayal bilən səzlixiwatқанliқiqqa hang-

□ **4:22 «nijat-қutқuzulux Yəhudiylar arkilik bolidu»** — qünki (1) Huda həkikiy səz-kalamini əslidə Yəhudiylar həkigə alahidə tapxuroqan; (2) həmmidin muhimi, Hudaning wədilirigə asasen Məsih Yəhudiylardin qikidu. ■ **4:22** Yar. 12:3; 18:18; 22:18; 26:4; 2Pad. 17:29; Ibr. 7:14. □ **4:23 «...roh wə həkikət bilən ibadət kilidu»** — demək, (1) Hudaning Muқəddəs Rohi arkilik; (2) hər bir ibadət qilöquqi insan özining pütkül rohi bilən; (3) Huda insanlarqa tapxuroqan həkikət (Öz səz-kalami) boyiqə; (4) hər kəndak yaloqanliқni taxliqan halda ibadət kilixtur.

■ **4:24** 2Kor. 3:17. □ **4:25 «Məsihning, yəni «Hristos» degən...»** — «Hristos» grek tilidiki səz bolup, «Məsih», yəni «Məsih qilinöqan (zat)» degənni bildüridu. ■ **4:26** Yh. 9:37.

tang kelixti; lekin heqkaysisi uningdin: «Uningdin nemə izdəysən?» yaki «Nemixka uning bilən səzlixisən?» dəpmu sorimidi.

28 Xuning bilən ayal kozisini taxlap qoyup, xəhərgə kaytip berip, kixilərgə:

29 — Yürünglar, həyatimda qiloqanlirimning həmmisini manga eytip bərgən bir kixini kərüp kelinglar. Əjəba, Məsih xumidu? — dedi.

30 Buning bilən halayiq xəhərdin qikip, Əysaning aldiqə kelixti.

31 Xu arilikta muhlisliri uningqə:

— Ustaz, bir nərsə yəwalsangqu? — dəp ötünüxti.

32 Lekin u ularqə:

— Mening silər bilməydiqan bir yeməklikim bar, — dedi.

33 Muhlislar bir-birigə:

— Əjəba, birsi uningqə yegili bir nərsə əkelip bərgənmidu? — deyixti.

34 Əysa ularqə mundak dedi: — Mening yeməklikim — meni Əwətküqining iradisini əməlgə axurux wə uning *manga tapxuroqan* hizmitini tamamlaxtur.

35 — Silər: «Həsul yeqixka yənə tət ay qaldi» dəwatmamsilər? Mana, silərgə eytayki, bexinglarni kətürüp etizlarqə qaranglar, ziraətlər

saroʻiyip oruxka tayyar boldi! □ ■

³⁶ Wə ormiqi ix həkkinini alidu wə mənggülük hayatka toplanoʻan hosulni yioʻidu, xuning bilən terioʻuqi bilən ormiqi təng xadlinidu. □

³⁷ Qünki bu ixta «biri teriydu, yənə biri yioʻidu» degən söz əməlgə axurulidu.

³⁸ Mən silərnəni əzünglər əmgək singdürmigən hosulni yioʻixka əwəttim; baxkilar əmgək kildi wə silər ularning əmgikining mewisini elixka

□ **4:35 «Silər: «hosul yeoʻixka yənə tət ay kaldi» dəwatmamsilər?»** — xu waqit bəlkim oninchi yaki onbiringchi ay idi. **«Mana, silərgə eytayki, hexinglarni kəturüp etizlaroʻa qaranglar, ziraətlər saroʻiyip oruxka tayyar boldi!»** — xübhəsizki, Əysa muxu yərdə təswirləngən «hosul» hazir xəhərdin qikiq əzining yenioʻa keliwatqanlarni, xundakla əzigə etiqad qilməqchi boləqanlarni kəzdə tutidu — «huddi ziraətlər saroʻiyip oruxka tayyar boləqandək, bu kixilərmu etiqad qilixka tayyar boldi» degəndək. ■ **4:35** Mat. 9:37; Luqa 10:2.

□ **4:36 «ormiqi ix həkkinini alidu wə mənggülük hayatka toplanəan hosulni yioʻidu»** — «ormiqi»lar Hudaning kixilərnəni əz hux həwərigə ixəndürüxtiki ahirkı wasitisi boləqanlarni kərsitidu. Hux həwərnəni qəbul qiloʻanlar mənggülük hayatka erixidu. Muxular bolsa dəl Huda Əz Kalami boləqan Əysa Məsihning qurbanliqidin kütəkən hosuldur (məsilən, «Rim.» 8:29-30, «1Kor.» 3:5-9, «Ibr.» 2:10ni kərüng). **«xuning bilən terioʻuqi bilən ormiqi təng xadlinidu»** — «terioʻuqi» Hudaning söz-kalamini kixilərgə birinchi bolup yətküzgüqi bolidu.

nesip boldunglar.□

³⁹ Xu xəhərdiki nuroqun Samariyəliklər həliki ayalning: «U həyatimda qılqanlirimning həmmisini manga eytip bərdi» degən guwahlik sözini anglap, Əysaşa etiqad qildi.

⁴⁰ Xunga, ular uning aldiqa kelip, uning əzliri bilən billə turuxini etünükili turdi; xuning bilən u u yərdə ikki kün turdi.

⁴¹ Uning söz-kalami arkilik tehimu kəp adəm uningə etiqad qildi.

⁴² Ular ayalqa:

— Bizning etiqad qiliximiz əmdi sening sözliring səwəbidin əməs, qünki əzimiz uni angliduk wə bildukki, dunyaning Qutkuzoquqisi dəl xu kixidur! — deyixti.

Bir əməldarning oqqlining saqaytilixi

Mat. 8:5-13; Luqa 7:1-10

⁴³ Bu ikki kündin keyin u xu yərdin qikip Galiliyəgə qarap mangdi

□ **4:38 «baxkilar əmgək qildi wə silər ularning əmgikining mewisini elixqa nesip boldunglar»** — kim «əmgək qilip» terioqan? Bizningə ular: (1) Təwrat dəwridiki Hudaning mukəddəs bəndiliri, bolupmu pəyoqəmbərlər; (2) pəyoqəmbərləning bexarətlirini ətiwarlap ularni Israillaroqa (xundaqla Samariyəliklərgə) əgətkən, Hudaşa sadik bolqan Təwrat ustazliri; (3) Yəhya pəyoqəmbər wə muhlisliri. Bu üç türküm kixilər həlqkə Hudaning söz-kalamini qaldurup, ularni Məsihning kelixigə, xundaqla uningə etiqad qilixqa təyyarlioqanidi. (4) Məsihning əzi «terioqan». «Qoxumqə söz»imizdə yənə buning üstidə tohtilimiz.

44 (qünki Əysa əzi: «Heqbir pəyoqəmbərning öz yurtida izziti yoktur» dəp guwahlik bərgənidi).

45 Xuning bilən u Galiliyəgə kəlginidə, Galiliyəliklər uning *ətüp ketix* həytida Yerusalemda kılqan əməllirining həmmisini kərgəqkə, uni qarxi elixti (qünki ularmu həytka qıkkanidi). □

46 Əmdi Əysa bu kətim Galiliyədiki Kana yezisiqə yənə bardı (u dəl xu yərdə suni xarabka aylanduroqanidi). *Xu künlərdə*, Kəpərnaqum xəhridə oqlı kesəl bolup yatqan bir orda əməldari bar idi. ■

47 U Əysaning Yəhudiyədin Galiliyəgə kəlgənlikini anglap, uning aldiqə bardı wə:
— *Əyümgə* qüxüp, səkratta yatqan oqlumni sakaytip bərgəyla! — dəp tohtimay iltija kildi. □

48 Xuning bilən, Əysa uningqə:
— Silər *Galiliyəliklər* məjizilik alamətlər wə karamətlərni kərmigüqə, heq etiqad kilmaysilər! — dedi. ■

49 Orda əməldari Əysaqə:
— Təksir, balam əlməstə qüxkəyla! — dedi.

■ **4:44** Mat. 13:57; Mar. 6:4; Luqa 4:24. □ **4:45** «**Galiliyəliklər uning ətüp ketix həytida Yerusalemda kılqan əməllirining həmmisini kərgəqkə,...**» — 2:23ni kəring. «**Galiliyəliklər... uni qarxi elixti**» — muxu sözlər -44-ayət bilən kərunüxtə səl zitrək bolqini bilən, 48-ayətə Galiliyədikilərninq əməliy əhqali kərsitilidu. Ular əməliyətə ahir berip (6-babta) uning sözlirini rət kılıp uningdin ayrılıp ketidu. Xunga ular uning həqiqiy hərmitini kilmidi. ■ **4:46** Yh. 2:1,11. □ **4:47** «**... Əyümgə qüxüp, səkratta yatqan oqlumni sakaytip bərgəyla!**» — Kəpərnaqumdin Kanaqə baridiqan yolning 33 kilometri dawanqə qıqidiqan yol. ■ **4:48** 1Kor. 1:22.

⁵⁰ Əysa uningoa: — Baroqin, oqlung hayat qaldi! — dedi.

Həliki adəm Əysaning eytkən səzigə ixinip, öyigə qarap mangdi.

⁵¹ Yolda ketip baroqinida, uning qulliri aldiqa qikip, baliliri hayat, dəp ukturdi.

⁵² Əməldar ulardin oqlining qaysi saəttin baxlap yahxilinixqa yüzləngənlikini soriwidi, ular:

— Tünügün yəttinqi saəttə qizitmisi yandi, — deyixti.

⁵³ Balining atisi buning dəl Əysaning əzigə: «Oqlung hayat qaldi!» degən saət ikənlikini bilip yətti. Xuning bilən əzi pütkül ailisidikilər bilən billə etikad kilixti.

⁵⁴ Bu Əysaning Yəhüdiyədin Galiliyəgə kəlgəndin keyinki kərsətkən ikkinqi məjizilik alamiti idi.□

5

Kəlqək boyidiki paləqning sakaytilixi

¹ Bu ixlardin keyin, Yəhüdiylarning bir həyti yetip kəldi wə Əysa Yerusalemoqa qikti.■

□ **4:54 «Bu Əysaning Yəhüdiyədin Galiliyəgə kəlgəndin keyinki kərsətkən ikkinqi məjizilik alamiti idi»** — oqurmənlər xuni kərələyduki, bu Əysaning «yaratqan ikkinqi məjizisi» əməs, bəlki pəkət uning «Yəhüdiyədin Galiliyəgə kəlgəndin keyinki» yaratqan **alamiti**idi. «Alamət» bolsa, Məsihning salahiyitining bir tərini enik wə alaħidə ħalda kərsətkən bir məjizidur. ■ **5:1** Law. 23:2; Qan. 16:1.

² Yerusalemdiki «Koy dər wazisi»ning yenida ibraniy tilida «Bəyt-Əsda» dəp atilidigan bir kəlqək bolup, uning ətrapida bəx pexaywan bar idi.

³ Bu pexaywanlar astida bir top bimarlar, yəni karioqu, tokur wə paləqlər yetixatti. Ular u yərdə yetip kəlqəkning süyining qaykixini kütətti. □

⁴ Qünki bir pərixte məlum waqitlarda kəlqəkkə qüxüp suni uroqutidikən; su uroqoqanda kəlqəkkə birinqi bolup qüxkən kixi özini baskan hərqandaq kesəldin saqiyidikən. □

⁵ Əmdi u yərdə ottuz səkkiz yildin beri aqriq azabi tartqan bir bimar bar idi.

⁶ Əysa bu adəmnin xu yərdə yatqinini kərđi wə uning uzundin xu hələttə ikənlikini bilip, uningdin:

— Saqiyixni halamsən? — dəp soridi.

⁷ Bimar uningqa jawabən:

— Təksir, su qayqaloqanda meni suqa qüxüridigan adimim yok. Mən qüxəy degüqə, baxqilar mening aldimda qüxüwalidu, — dedi.

⁸ Əysa uningqa:

— Ornungdin tur, orun-kərpəngni yioixturup mangoqin! — dedi. ■

□ **5:3 «paləqlər»** — yaki «yigligənlər». □ **5:4 «qünki bir pərixte məlum waqitlarda kəlqəkkə qüxüp suni uroqutidikən; su uroqoqanda kəlqəkkə birinqi bolup qüxkən kixi özini baskan hərqandaq kesəldin saqiyidikən»** — 3-ayəttiki «ular yetip... 4-ayəttiki «...özini baskan hərqandaq kesəldin saqiyidikən» degən sözlərgiqə bəzi kəna kəqürmilərdə tepilmaydu. Əmma bizningqə, bu sözlər 7-ayəttiki sözləni qüxəndürgənliki üqün bu sözləni qoqum əslidiki tekistning bir qismi dəp qaraymiz. ■ **5:8** Mat. 9:6; Mar. 2:11; Luqa 5:24.

9 Həliki adəm xuan saqiyip, orun-kərpisini yioixturup kətürüp mangdi. Xu küni xabat küni idi. □ ■

10 Xunga *bəzi* Yəhudiylar saqayoan kixigə:

— Bögün xabat küni tursa, orun-kərpəngni kətürüx *Təwratta* sanga mən'i kilinöjan! — dedi.■

11 Ləkin u ularoqa jawabən:

— Meni saqaytkan kixi əzi manga: «Orun-kərpəngni yioixturup mangojin» degənidi! — dedi.

12 Ular uningdin: — Əmdi sanga: «Orun-kərpəngni yioixturup mangojin» degən kixi kim ikən? — dəp soraxti.

13 Biraq saqayoan adəm uning kim ikənlikini bilməytti. Qünki u yərdə adəm kəp boləanliqtiin, Əysa əzini daldioqa elip, astioqina ketip qaldı.

14 Bu ixlardin keyin Əysa həliki adəmni ibadəthanida tepip uningoqa:

— Mana, saqayding. Əmdi qayta gunah sadır kılma, bexingoqa tehimu eqir külpət qüxüp qalmisun! — dedi.■

15 Həliki adəm Yəhudiylarning kexioqa berip, əzini saqaytkan Əysa ikənlikini ukturdi.

16 Əysa bu ixlarni xabat küni kıləanliki üqün, Yəhudiylar uningə ziyankəxlik kılıxqa baxlıdi.

□ **5:9** «xabat küni» — Yəhudiylarning ibadət kılidojan, dəm alidojan muqəddəs künini kərsitidu. U küni ixləx kət'iy mən'i kilinöjan. «Təbirlər»nimu kərüng. ■ **5:9** Yh. 9:14. ■ **5:10** Mis. 20:10; Qan. 5:13; Yər. 17:21; Mat. 12:2; Mar. 2:24; Luqa 6:2. ■ **5:14** Mat. 12:45; Yh. 8:11.

□

17 Lekin Əysa ularoqa:

— Atam ta haziroqiqə tohtimastin ix qilip kəlməktə, mənmu ixləymən! — dedi. □ ■

18 Xu səwəbtin Yəhudiylar uni öltürüxkə tehimu urunatti; qünki u xabat künining qaidisini buzu- pla qalmastin, yənə Hudani «Atam» dəp qaqirip, özini Hudaqə barawər qiloqanidi. ■

Əysaning hokuki

19 Xunga Əysa ularoqa jawabən mundaq dedi:

— Bərħək, bərħək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, Ooqul əzlükidin heqnemə qilalmaydu, bəlki pəqət Atining nemə qiliwatqanliqini

□ **5:16 «Yəhudiylar uningə ziyankəxlik qilixqə bax- lidi»** — «Yəhudiylar» muxu yərdə bəlkim Yəhudiy qonglar, həkəmdarlarni kərsitixi mumkin. Bəzi kona kəqürmilərdə «wə uni öltürüxni qəstləxkə baxlidi» dəp qoxulidu. □ **5:17 «Atam ta haziroqiqə tohtimastin ix qilip kəlməktə, mənmu ixləymən!»** — «Atam» — Huda, əlwəttə. Əysa Yəhudiy həkəmdarlarning «Nemə üqün xabat küni ix qilisən» degən soaliqə bərgən jawab qışka boləqini bilən bu Yəhudiy əlimaliriqə təwəndikidək mənini bildüridu: — «Huda Əzi hərdaim, jümlidin xabat künidə ixliməmdu? U daim Əz qanuniyətliri boyiqə pütkül aləmni öz-əzigə tutaxturup, həmmə məwjudatlarni bir-birigə baqlandurup turmamdu? U xabat künidimu bəzi insanlarning jəninə elip, bəzilirini saqaytip, bəzilirigə həyat bərməmdu? U mening Atam boləqanikən, mən uningə həkəmləxmisam bolmaydu!». Yəhudiylar uning bu jawabidin uning Huda bilən ata-ooqulluq ziq munasiwəttə deginini toqra qüxəngini bilən, lekin bu səzini «kupurluq» dəp qaridi (18-ayət). ■ **5:17** Yh. 14:10. ■ **5:18** Yh. 7:19.

körüp, andin xu ixni qilidu. Ata nemə ix kılsa, Ooqulmu xu ixni ohxaxla qilidu. ■

20 Qünki Ata Ooqulni səyidu wə Əzining kilidiqan barlıq ixlirini uningqə ayan qilidu həm silərnı həyran qalduruxqa bulardin tehımu zor wə uluq ixlarnı uningqə ayan qilidu. □ ■

21 Qünki elgənlərnı Ata qandak tirildürüp, ularqə hayatlık ata kıloqan bolsa, Ooqulmu xuningqə ohxax əzi halioqan kixilərgə hayatlık ata qilidu. □

22 Xuningdək, Ata Əzi heqkimning üstidin həküm qıqarmaydu, bəlki barlıq həküm ixlirini Ooquloqə tapxuroqan. ■

23 Buningdin məxsət, — insanlarning həmmisi Atioqə hərmət kıloqandək, Ooquloqımu ohxaxla hərmət kılıxi üqündur. Kimki Ooqulni hərmətlımisə, uni əwətküqi Atinımu hərmətlımigənlərdin bolıdu. ■

24 — Bərək, bərək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, səzümni anglap, meni Əwətküqigə

■ 5:19 Yəx. 54:5; Yh. 3:30; 8:38; 9:4; 10:30; 14:9; 17:5. □ 5:20

«...həm silərnı həyran qalduruxqa bulardin tehımu zor wə uluq ixlarnı uningqə ayan qilidu» — xübhisizki, «tehımu zor wə uluq iqlar» Ooquloqə ayan kılinıdu wə xundakla uning arkılik baxkılaroqımu ayan kılinıdu. Bu «uluq wə zor (grek tilıda birla səz bilən ipadılınıdu) iqlar» 21-22-ayətlərdə bayan kılinıdu; u Ooqul süpitıdə boləqaqqa, halısa bu ixlarnı (Huda Əzi kılidıoqandək) xabat künıdimu kılix həqıkuqi bar. ■ 5:20

Yh. 1:2; 3:35; 7:16; 8:28; 14:24. □ 5:21 «Qünki elgənlərnı

ata qandak tirildürüp, ularqə hayatlık ata kıloqan bolsa, Ooqulmu xuningqə ohxax əzi halioqan kixilərgə hayatlık ata qilidu» — xübhisizki, bu səzlər həm jismanıy həm rohiy mənıdə eytilıdu. ■ 5:22 Mat. 11:27; Yh. 3:35. ■ 5:23 Yh. 2:23.

ixəngən hərkim mənnggülük həyatka erixkən bolidu; u adəm sorəqka tartilmaydu, bəlki əlümdin həyatliqka ötkən bolidu. ■

²⁵ — Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, əlüklərninğ Hudaning Oqlining awazini anglyaydioğan wəqit-saiti yetip kəlməktə, xundəqlə hazır kəldiki, angliğanlar həyatliqka igə bolidu. □ ■

²⁶ Qünki Ata Əzidə kəndəq həyatliqka igə bolsa, Oquləqimu əzidə xundəq həyatliqka igə boluxni ata kildi □

²⁷ wə yənə uningəqə sorəq kilix həkukinimu bərđi, qünki u İnsan'oqlidur.

²⁸ Buningəqə təəjjüp kilmənglar; qünki bərlək gərdə yatqanlar uning awazini anglyaydioğan wəqit kelidu ■

²⁹ wə ular xuan yərlikli ridin qikixidu, yaxxilik kəloğanlar həyatka tirilidu, yamanlik kəloğanlar sorəqka tartilixka tirilidu. ■

³⁰ Mən əzlükümdin həqnemə kəlaləmaymən, pəkət *Atəmdin* angliqinim boyiqə həküm

■ 5:24 Luqa 23:43; Yh. 3:18; 6:40, 47; 8:51. □ 5:25

«... əlüklərninğ Hudaning Oqlining awazini anglyaydioğan wəqit-saiti yetip kəlməktə, xundəqlə hazır kəldiki, angliğanlar həyatliqka igə bolidu» — bu sözlər, xübhəsi ki, bolupmu rohiy jəhəttiki əlüklərnə kərsitidu («wəqit-saiti yetip kəlməktə, xundəqlə hazır kəldiki, ...»). Qünki 28-ayəttə jismani əlüklər ayrim kərsitilidu. ■ 5:25 Əf. 2:1, 5; 1Tim. 5:6. □ 5:26

«Qünki Ata Əzidə kəndəq həyatliqka igə bolsa, Oquləqimu əzidə xundəq həyatliqka igə boluxni ata kildi» — bəxka birhil yaxxi tərijimisi «Qünki Ata Əzi kəndəq həyatlik mənbəsi bolsa, Oquləqimu xundəq həyatlik mənbəsi kildi...». ■ 5:28 1Tes. 4:16. ■ 5:29 Dan. 12:2; Mat. 25:34,46.

qilimən; wə mening həkümüm həkkanıydu, qünki mening izdiginim özümning iradisi əməs, bəlki meni əwətküqining iradisini əməlgə axuruxtur.■

Əysaning Huda əwətkini boləqiniə tət guwahlik

³¹ — Əgər özüm üqün özüm guwahlik bərsəm guwahlikim həkikət hesablanmaydu. □ ■

³² Lekin mən üqün guwahlik beridioqan baxka birsi bar. Uning manga beridioqan guwahlikining rastlikini bilimən. □ ■

³³ Silər Yəhyaəqə əlqi əwətkininglarda, u həkikətkə guwahlik bərgən ■

³⁴ (*əməliyətə*, manga insanning guwahlikini qəbul qiliximning keriki yəq; mening Yəhya *toqruluk* xundəq eytiwəkinim pəkətlə silərninq

■ 5:30 Yh. 6:38. □ 5:31 «**Əgər özüm üqün özüm guwahlik bərsəm guwahlikim həkikət hesablanmaydu**» — «həkikət hesablanmaydu» grek tilida «həkikət əməs». ■ 5:31 Yh. 8:14. □ 5:32 «**Lekin mən üqün guwahlik beridioqan baxka birsi bar. Uning manga beridioqan guwahlikining rastlikini bilimən**» — Əysa eytkən bu muhım «guwahlik beridioqan baxka birsi» Yəhya pəyoqəmbər əməs, bəlki Huda 'atisi Əzidur. 34-ayətni kərüng («manga insanning guwahlikini qəbul qiliximning keriki yəq»).

■ 5:32 Yəx. 42:1; Mat. 3:17; 17:5.

■ 5:33 Yh. 1:15, 19, 27.

qutkuzuluxunglar üqündur). □

³⁵ *Yəhya* bolsa keyüp nur qeqip turoqan bir qiraq ididi wə silər uning yorukida bir məzgil xadlinixka razi boldunglar.

³⁶ Lekin *Yəhyaning* mən üqün bərgən guwahlikidinmu uluq bir guwahlik bar. U bolsimu, ata manga ada kilixka tapxuroqan əməllər, yəni mən kiliwatkan əməllər, bular mening toqramda Atining meni əwətkinigə guwahlik beridu. □ ■

³⁷ Wə meni əwətkən Ata Özimu mən üqün guwahlik bərgəndur. Silər heqqaqan uning awazini anglimidinglar, kiyapitini kərmidinglar ■

³⁸ wə uning səz-kalami silərnin iqinglardin orun almidi; qünki Uning əwətkini bolsa, uningqa ixənməysilər.

³⁹ Mukəddəs yazmilarni kətirkənip oqur isilər; qünki ulardin mənggülük həyatka igə bolduk, dəp qaraysilər. Dəl bu yazmilar mən

□ **5:34 «əməliyətə, manga insanning guwahlikini qobul kiliximning keriki yok»** — Grek tilida «ezüm toqruluk insanlarning guwahlikini qobul qilmaymən» **«mening Yəhya toqruluk xundak eytiwakinim pəkətla silərnin qutkuzuluxunglar üqündu»** — demək, silər Pəriysilər *Yəhya* pəyoqəmbərnin ezüm toqruluk («mana Məsih-Qutkuzoquqi!» degən) guwahlikini qobul kilsanglar, nijat tapalaysilər. □ **5:36 «mən kiliwatkan əməllər, bular mening toqramda Atining meni əwətkinigə guwahlik beridu»** — «mən kiliwatkan əməllər» — Əysa yaritiwatkan kəp məjizilərdin ibarət. ■ **5:36** Yh. 10:25; 1Yuh. 5:9. ■ **5:37** Mis. 33:20; Qan. 4:12; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luqa 3:22; 9:35; Yh. 1:33; 6:27; 8:18; 1Tim. 6:16; 2Pet. 1:17; 1Yuh. 4:12.

üçün guwahlik bərgüqidur. ■

⁴⁰ Xundaqtımu silər yənıla həyatlıqqa erixix üçün mening yeniməyə kelixni halımaysilər.

⁴¹ Mən insanlarning mahtixini qəbul qılmaymən;

⁴² lekin mən silərnı bilimənki, iqinglarda Hudaning muhəbbiti yox. □

⁴³ Mən Atamning nami bilən kəlgənmən, əmma silər meni qəbul qılmaysilər. Həlbuki, baxqa birsi öz nami bilən kəlsə, silər uni qəbul qilisilər. □

⁴⁴ Silər bir-biringlardin izzət-xəhrət qəbul qilisilər-yu, yeganə Hudadin kəlgən izzət-xəhrətkə intilmisənglər, undaqtı silər qandaqtımu etiqad qılalaysilər?! ■

⁴⁵ Birəq meni üstimizdin Atıya xıkayət qilidu, dəp oylımanglar. Üstünglardin xıkayət qıloquqi mən əməs, bəlki silər ümid baqlıoqan Musa pəyoqəmbərdur.

⁴⁶ Qünki əgər silər rasttin Musa pəyoqəmbərgə ixəngən bolsanglar, mangımu ixəngən bolattinglar. Qünki u *mukəddəs yazmılarda* mən

■ **5:39** Qan. 18:18; Yəx. 34:16; Luqa 16:29; 24:27; Yh. 1:46; Ros. 17:11. □ **5:42** «**iqinglarda Hudaning muhəbbiti yox**» — yaki «Hudaqə boləqan muhəbbitinglar yox». □ **5:43**

«**Həlbuki, baxqa birsi öz nami bilən kəlsə, silər uni qəbul qilisilər**» — «baxqa birsi» — xübhisizki, bu səz kəp «sahta Məsıh»lərnı, bolupmu ahırkı zamanda pəyda boləqan dəjjalni kərsitidu. Buningdin bir misal, miladiyə 135-yili əzini «Məsıh bolımən» degən, «Bar-Qəqba» isimlik dəjjaldək bir xəhs Pələstində pəyda boləqan wə nuroqun Yəhudıy həlki uning tərıpidin aldanəqan. Ular uningəyə əgixıp, Rim imperiyəsi bilən qarxilixixka qıqıp, ahır berıp Rimning qəxunliri tərıpidin yəqitiləqan. ■ **5:44** Yh. 12:43.

toʻqruluk pʻtkendur. ■

⁴⁷ Lekin uning pʻtkenlirigə ixənmisənglar, mening səzlirimgə qandəkmə ixinisilə?!

6

Bəx ming adəmninq toyduruluxi

Mat. 14:13-21; Mar. 6:30-44; Luqa 9:10-17

¹ Bu ixlardan keyin, Əysa Galiliyə dengizi (Tiberiyas dengizi dəpmə atilidu)ning u ketioqa əttili.□

² Zor bir top halayiq u kesəllərnə sakəytqan məjizilik alamətlirini kərđi wə uning kəynidin əgixip mangđi.

³ Əysa taolqa qikip, u yərdə muhlisliri bilən billə olturđi.

⁴ U qaođda Yəhudiylarning həyti, yəni «ətüp ketix həyti»oqa az qaloqan wakit idi.■

⁵ Əysa bəxini kətürüp, zor bir top halayiqning əzining alđioqa keliwatqanlikini kərüp, Filiptin: — Bularoqa yəyđioqanoqa nanni nədin alimiz? — dəp soridil.■

⁶ (lekin u bu səzni Filipni sinax üqün eytqanidi. Qünki u əzining nemə qilidioqanlikini biləttili).

⁷ Filip jawabən:

■ **5:46** Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 28:14; Qan. 18:18. □ **6:1** «Galiliyə dengizi» — Israiliyəning ximal tərpidiki qong bir kəl. Həritilərnə kərüng. ■ **6:4** Mis. 12:18; Law. 23:5, 7; Qəl. 28:16; Qan. 16:1. ■ **6:5** Mat. 14:14; Mar. 6:34; Luqa 9:13.

— Ikki yüz dinarqa nan alsakmu, hərbirigə kiçikkinə bir qixləmdin yeyixkimu yətməydu! □

⁸ Muhlislardan biri, yəni Simon Petrusning inisi Andriyas Əysaqa:

⁹ — Bu yərdə kiçik bir oşul bala bar, uningda bəx arpa nan bilən ikki kiçik belik bar. Ləkin xunqə kəp həlkəqə bu nemə bolidu?! — dedi.

¹⁰ Əysa: — Kəpqilikni olturoquzunglar, — dedi (u yərdə ot-qəp mol əskənidi). Xuning bilən ər kixilər olturdi; ularning sani bəx mingqə bar idi.

¹¹ Əysa nanlarni qolioqa elip, *Hudaqqa* təxəkkür eytkəndin keyin, olturoqanlarqa üləxtürüp bərdi. Beliklərnimu xundak qildi; kəpqilik halioqanqə yedi. ■

¹² Həmməylən yəp toyunqanda, u muhlislirioqa: — Axqan parqilarni yioqinglar, həq nərsə zayə bolmisun, — dedi.

¹³ Xuning bilən ular bəx arpa nenidin yəp axqan parqilirini on ikki sewətkə toldurup yioqiwaldi.

□ ¹⁴ Əmdi halayik Əysaning kərsətkən bu məjzilik alamitini kərup: «Dunyaqqa kelixi muqərrər bolqan pəyoqəmbər həqikətən muxu ikən!» deyixti. □ ■

□ **6:7 «Ikki yüz dinarqa nan alsakmu...»** — bir dinar yaki «dinarus» bolsa adətə bir ixqining bir künlük həqkigə toqra kelətti. 200 dinar bolsa, addiy ixqining yerim yillik kirimidin artuqraq bolidu. ■ **6:11** 1Sam. 9:13.

□ **6:13 «sewət»** — grek tilida «qol sewət», bəlkim ikki qollap kətüridioqan sewətni kərsitidu. □ **6:14 «Dunyaqqa kelixi muqərrər bolqan pəyoqəmbər həqikətən muxu ikən!»** — Musa pəyoqəmbərnin bu pəyoqəmbər toqruluk aldin eytkən bexariti «Qəl.» 18:15də tepilidu. ■ **6:14** Luqa 7:16; 24:19; Yh. 4:19.

15 Xuning bilən Əysa ularning kelip özini padixah boluxka zorlimaqçi bolojanliqini bilip, ulardin ayrilip, qaytidin taotqa yaloquz qikip ketti.

Əysaning su üstidə mengixi

Mat. 14:22-27; Mar. 6:45-52

16 Kəqkurun, Əysaning muhlisliri dengiz boyioqa quxuxti. ■

17 Ular bir kemigə olturup, dengizning u ketidiki Kəpərnaħum xəhirigə qarap yol elixti (qarangotı quxüp kətkənidi wə Əysa tehiqə ularning yenioqa kəlmigənidi).

18 Kattik boran qikip, dengiz dolkunlap kətürülüwatatti.

19 Muhlislar palak urup on-on bir qaqirimqə mangoqanda, Əysaning dengizning üstidə mengip kemigə yekinxiwatqanliqini kərüp, qorkuxup ketti. □

20 Lekin u ularqa:

— Bu mən, qorkmanglar! — dedi.

21 Xuni anglap ular uni kemigə qikiriwalotusi kəldi; u kemigə qikipla, kemə dərhal ular baridioqan yərgə yetip bardı. □ ■

■ **6:16** Mat. 14:23; Mar. 6:47. □ **6:19 «on-on bir qaqirimqə mangoqanda...»** — grek tilida «yigirmə bəx yaki ottuz «stadiyon»qə mangoqanda...». Bir stadiyon 185 metr, xunga ular qiroqaktin 6-5 kilometr mangoqanidi (bir qaqirim 500 metr ətrapidu). Dengizning uzunluqi 20 kilometr, kəngliki 12 kilometr bolup, ular dengiz otturisiotqa yətkən bolsa kerək. □ **6:21 «u kemigə qikipla, kemə dərhal ular baridioqan yərgə yetip bardı»** — «Zəb.» 107:23-31ni kərüng. ■ **6:21** Zəb. 107:29-30

Əysa — həqiqiy rohiy ozuktur

²² Ətisi dengizning u tərpidə qaloqan halayik *aldinki küni* u yərdə Əysaning muhlisliri qikkən kemidin baxqa kemining yoqluqini, Əysaning muhlisliri xu kemigə qikkənda, Əysaning ular billə qikmioqanliqini, bəlki muhlislirining əzlrila kətkənlikini kərgənidi.

²³ Həlbuki, birnəqqə kemə-qolwaq Tiberiyas xəhəridin Rəb təxəkkür eytkəndin keyin həlq nan yegən yərgə yəkin kelip tohtidi.

²⁴ Xuning bilən halayik Əysaning wə muhlislirining u yərdə yoqluqini kərüpla, kemilərgə olturup, Əysani izdigili Kəpərnaqum xəhərigə mangdi.

²⁵ Ular uni dengizning u tərpidə tərıp uningə: — Ustaz, bu yərgə qaqan kəlding? — dəp soraxti. □

²⁶ Əysa ularəja jawabən:

— Bərək, bərək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, silər meni məjizilik alamətləni kərgənlikinglar üqün əməs, bəlki nənların yəp toyunəninglar üqün izdəysilər.

²⁷ Buzulup ketidioqan panıy ozuklukqa əməs, bəlki mənggü həyatliqqa bəkiy qalidioqan ozuklukqa intilip ixlənglar; buni İnsan'ooli silərgə beridu; qünki uni Ata, yəni Huda Əzi məhürləp təstiklioqan, — dedi. ■

²⁸ Xuning bilən ular uningdin:

— Nemigə intilip ixlisək andin Hudaning ix-hizmitidə ixligən bolimiz? — dəp soraxti.

□ **6:25 «Ustaz»** — grek tilida «rabbi». ■ **6:27** Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luqa 3:22; 9:35; Yh. 1:33; 3:16; 4:14; 5:37; 6:40, 54; 8:18; 2Pet. 1:17.

29 Əysa ularoqa jawab berip: — Hudaning ix-hizmiti däl xuki, U əwətkinigə etikad qilixinglardur, — dedi.■

30 Xuning bilən ular yənə:

— Undaq bolsa sən bizni kərüp özünggə ixəndürgüdək qandak möjizilik alamət yarisən? Zadi nemə ix qilip berisən? ■

31 Ata-bowilirimiz qəldə yürəndə, *Zəburda*: «U ularoqa ərxтин qüxürülgən nan təkdım kildi» dəp pütülgəndək, «manna»ni yegən — deyixti.□ ■

32 Əysa ularoqa mundak dedi:

— Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, silərgə asmandin qüxkən nanni bərgüqi Musa əməs, bəlki mening Atamdur; U *hazirmu* silərgə asmandin qüxkən həkikiy nanni beriwatidu.

33 Qünki Hudaning neni bolsa pütkül dunyaoqa həyatlık ata qilidioqan, ərxтин qüxküqidur.

34 — Təksir, həmixə bizgə xu nanni berip turoqaysən! — deyixti ular.

■ 6:29 1Yuha. 3:23. ■ 6:30 Mat. 12:38; 16:1; Mar. 8:11; Luka 11:29; 1Kor. 1:22. □ 6:31 «U ularoqa ərxтин qüxürülgən nan təkdım kildi» — «Zəb.» 78:24. «Ata-bowilirimiz qəldə yürəndə, *Zəburda*: «U ularoqa ərxтин qüxürülgən nan təkdım kildi» dəp pütülgəndək, «manna»ni yegən — deyixti» — Ularning buni Əysaoqa deginidə közdə tutqini: «Sən Musa pəyoqəmbərgə ohxax «Dunyaoqa kelixi muqərrər bolqan» xu pəyoqəmbər yaki Məsih bolsang, əmdi Musaoqa ohxax asmandin nan («manna») qüxürüxünggə tooqra kəlməmdü?»

degəndək mənə idi. Əysa ularoqa «Bu nan bərgüqi Musa əməs, Hudadır» dəp hatalıqni tüzətkəndin keyin (32-ayət) əzining «asmandin qüxkən həkikiy nan» ikənlikini qüxəndüridu. ■ 6:31 Mis. 16:4, 14; Qəl. 11:7; Nəh. 9:15; Zəb. 78:24, 25; 1Kor. 10:3.

³⁵ Əysa ularoşa mundak dedi:

— Hayatlik neni özümdurmən! Mening yenimoşa kəlgən hərkim heqqaqan aq qalmaydu, manga etikađ kiloşan hərkim heqqaqan ussimaydu. ■

³⁶ Lekin silərgə eytkinimdək, silər meni kərgən bolsanglarmu, etikađ qilmaywatisilər.

³⁷ Ata manga tapxuroşanlarning hər biri yenimoşa kelidu wə mening yenimoşa kəlgənlərdin heqkaysisini hərgiz taxliwətməymən.

³⁸ Qünki öz iradəməni əməş, bəlki meni Əwətküqining iradəsini əməlgə axurux üqün ərxtin qüxtüm. ■

³⁹ Meni Əwətküqining iradəsi bolsa dəl xuki, uning manga tapxuroşanliridin heqbirini yittürməy, bəlki ahirki küni ularning həmmisini tirildürüşümdin ibarət. □ ■

⁴⁰ Qünki mening Atamning iradəsi xuki, Oşuloşa kəz tikip qarap, uningə etikađ kiloşanlarning hər birini mənngülük hayatka erixtürüxtur; wə mən ahirki küni ularni tirildürimən. ■

⁴¹ Əmdi Yəhudiylar Əysaning: «Ərxtin qüxkən nan özümdurmən!» degini üqün uningə narazi bolup oşotuldixixka baxlidi:

⁴² — «Bu Yüsüpning oşli Əysa əməsmu? Atisinimu, anisinimu tonuydişan tursaq, yənə qandaqlarqə: — «Ərxtin qüxtüm!» desun?» —

■ **6:35** Yəx. 55:1; Yh. 4:14; 7:37. ■ **6:38** Mat. 26:39; Mar. 14:36; Luğa 22:42; Yh. 5:30. □ **6:39** «**Meni Əwətküqining iradəsi... ahirki küni ularning həmmisini tirildürüşümdin ibarət**» — «ahirki küni» qiyamət küni. ■ **6:39** Yh. 10:28; 17:12; 18:9. ■ **6:40** Yh. 3:16; 4:14; 6:27,54.

deyxætti ular.■

43 Əysa jawabən ularəja mundak dedi: — *Mening tooqramda* əzara oqotuldaxmanglar.

44 Meni əwətkən Ata Əzi kixilərninğ kəlbini tartkuzmisa, heqkim mening yenimoja keləlməydu; mening yenimoja kəlgən hər birini ahirki küni tirildürimən. ■

45 Pəyoqəmbərlərninğ yazmilirida: «Ularning həmmisiğə Huda tərripidin əgitilidu» dəp pütülgəndur. Xunga, Atining *səzini* tingxiəjan wə uningdin əgəngən hər biri mening yenimoja kelidu. ■

46 Birak bu birərkim Atini kərgən degənlik əməs; pəkət Hudaning yenidin kəlgüqi bolsa, u Atini kərgəndur.□ ■

47 Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, manga etikad kıləuqi mənggülük həyatka igidur. ■

48 Həyatlik neni əzümdurmən.

49 Ata-bowiliringlar qəllərdə «manna» yegini bilən yənila əldi. ■

50 Lekin mana, ərxin qüxkən nan dəl xundaqki,

■ 6:42 Mat. 13:55; Mar. 6:3. ■ 6:44 Küy. 1:4; Yh. 6:65.

■ 6:45 Yəx. 54:13; Yər. 31:33; İbr. 8:10; 10:16. □ 6:46 «**Birak bu birərkim Atini kərgən degənlik əməs; pəkət Hudaning yenidin kəlgüqi bolsa, u Atini kərgəndur**» — bəzi alimlar bu ayəttiki sözləni Əysa əməs, bəlki rosul Yuhanna qüxəndürüx yolida qoxup yazəjan, dəp qaraydu. Biz uning üqün anqə ispat kərmigəqkə, yənila Əysaning öz səzi, dəp oylaymiz. ■ 6:46 Mat. 11:27; Luqa 10:22; Yh. 1:18; 7:29; 8:19. ■ 6:47 Yh. 3:16,36. ■ 6:49 Mis. 16:4; Qəl. 11:7; Zəb. 78:24

birsi uningdin yegən bolsa ölməydu. □

51 Ərxтин qüxkən həyatlık neni özümdurmən; kimdəkim bu nandin yesə, əbədil'əbədgicə yaxaydu. Mən beridiqan xu nan bolsa mening ət-tenimdur, pütkül dünyadikilər həyatka igə bolsun dəp, mən uni atimaqçimən. ■

52 Bu səz bilən Yəhudiylar əzara talax-tartix kilixika baxlap:

— Bu adəm bizning yeyiximizgə özining ət-tenini kandaq berəlisun?! — deyixətti. ■

53 Xunga Əysa ularqa mundaq dedi:

— Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, silər İnsan'ooqlining ət-tenini yemigüqə wə kənini iqmigüqə, silərdə həyatlık bolmaydu.

54 Ət-tenimni yegüqi wə kənimni iqküqi mənggülük həyatka erixkən bolidu wə mən uni ahirki küni tirildürimən. □ ■

55 Qünki ət-tenim həkikiy ozukluk, kənim bolsa həkikiy iqimliktur.

56 Ət-tenimni yegüqi wə kənimni iqküqi məndə yaxaydu wə mənmu uningda yaxaymən. □

57 Həyat Ata meni əwətkən wə mən Atining bolqanliqidin yaxawatkinimdək, meni yegüqi kixi həm mening wasitəm bilən yaxaydu.

□ **6:50 «Lekin mana, ərxтин qüxkən nan dəl xundaqki, birsi uningdin yegən bolsa ölməydu»** — yaki «lekin mana, birsi uningdin yegən bolsa ölməydiqan, ərxтин qüxkən nan muxu yərdidur». ■ **6:51** Yh. 11:26; Ibr. 10:5, 10. ■ **6:52** Yh. 3:9. □ **6:54 «ət-tenimni yegüqi»** — yaki «ət-tenimni istemal kilöquqi». ■ **6:54** Yh. 3:16; 4:14; 6:27,40. □ **6:56 «ət-tenimni yegüqi»** — yaki «ət-tenimni istemal kilöquqi».

58 Mana bu ərxtin qüxkən nandur. Bu nan atabowiliringlar yegən «*manna*»dək əməs; çünki ular «*manna*»ni yeyixi bilən əldi; birəq bu nanni istemal qıloquqi bolsa mənngü yaxaydu!■

59 Bu sözlərnı u Kəpərnahumdıki sinagogda təlim bərgınıdə eytkanıdı.

60 Xuning bilən uning muhlıslırıdı nuroqunlırı bunı anglıoqanda:

— Bu təlim bək eoır ikən! Bunu kim anglap kətürəlısun? — deyıxtı.

61 Birəq öz ıqıdə muhlıslırınıng bu toqrısidə oqotuldaxkıını bılgən Əysa ularoqa:

— Bu sözüm sılərnı tayduıduımu?

62 Əmdı mubada İnsan'ooqlınıng əslı kəlgən jayoqa kətürölüwatkıını kərsənglar, qandəq bolar?! ■

63 *İnsanoqa* həyatlık bərgüqi — Rohtur. İnsanın ətlrı bolsa heqkandəq payda bərməydu. Mən sılərgə eytkən sözlırım bolsa həm rohtur wə həm həyatlıktur. □ ■

64 Ləkin aranglardın etıkad kılmıoqan bəzilər bar, — dedı (çünki Əysa etıkad kılmıoqanlarınıng wə özıgə satqunluk kılıdıoqanınıng kim ikənlıkını

■ 6:58 Yh. 3:13. ■ 6:62 Mar. 16:19; Luqa 24:50; Yh. 3:13; Ros. 1:9; Əf. 4:8. □ 6:63 «**İnsanoqa həyatlık bərgüqi — Rohtur**» — muxu yərdə «Roh», xübhısızkı, Hudanın Rohını kərsıtıdu. «**İnsanınıng ətlrı bolsa heqkandəq payda bərməydu**» — «İnsanınıng ətlrı» — Hudaqa tayanmaydıoqan insanlarnı kərsıtıdu. «Rımlıqlarolo»dıki kırıx sözımızdə «ət/ətlər» toqruluk boləon ızəhatımıznı kərüng. «**Mən sılərgə eytkən sözlırım bolsa həm rohtur wə həm həyatlıktur**» — demək, rohiy mənıdə, adəmnıng rohiəoqa həyat kırıgüzıdıoqan, mənngülük həyat yətküzıdıoqan. ■ 6:63 2Kor. 3:6.

baxtila bilëtti).■

⁶⁵ Xuning bilən u mundaq dedi: — Mən xu səwəbtin silərgə xuni eyttimki, Atamdin ata kilinmisa, heqkim mening yenimoqa keləlməydu!■

⁶⁶ Xu waqittin tartip muhlisloridin heli kəpi qekinip qikip, uning bilən yənə mangmaydioqan boldi.

⁶⁷ Xunga Əysa on ikkiyləndin:

— Silərmu, həm *məndin* ketixni halamsilər? — dəp soridi.

⁶⁸ Simon Petrus uningqa jawab kilip:

— I Rəb, biz kimning yenioqa ketəttuq? Mənggü hayatlik səzliri səndilidur! ■

⁶⁹ Wə xuningqa ixənduq wə xuni bilip yəttuqki, sən Hudaning Muqəddəs Boluquqidursən! — dedi.■

⁷⁰ Əysa ularqa jawabən:

— Mən silər on ikkinglarni tallidim əməsmu, biraq aranglarda birsi İblistur! — dedi □ ■

⁷¹ (uning bu degini Ixqariyotluq Simonning oqli Yəhudani kərsətkənidi, qünki Yəhuda on ikkiylənning biri boləqini bilən, keyin əzigə satqunluk kilidu).□

■ **6:64** Yh. 2:25; 13:11. ■ **6:65** Yh. 6:44. ■ **6:68** Ros. 5:20. ■ **6:69** Mat. 16:16; Mar. 8:29; Luqa 9:20; Yh. 11:27.

□ **6:70** «**biraq aranglarda birsi İblistur!**» — yaki «biraq aranglarda birsi düxməndur!». «İblis» degən sözning əz mənisi «düxmən, yaw». ■ **6:70** Luqa 6:13. □ **6:71** «**Ixqariyotluq Simonning oqli Yəhuda...**» — yaki «Simonning oqli Yəhuda Ixqariyotni...».

7

Əysaning inilirining uningoa qarxi turuxi

¹ Bu ixlardin keyin, Əysa Galiliyədə aylinip yürdi. U Yəhüdiyədə aylinip yürüxni halimaytti, qünki *xu yərdiki* Yəhüdiylar uningoa kəst kilmakqi idi.

² Bu qaoqda, Yəhüdiylarning «kəpilər həyti»oa az qalqanidi. ■

³ Xunga Əysaning iniliri uningoa:

— Muxu yərdin ayrilip Yəhüdiyəgə barqin, xuning bilən muhlisliringmu *karamət* əməlliringni kərələydu! □

⁴ Qünki özini həlk-aləmgə tonutmaqqi bolqan heqkim yoxurun jayda ix kilmaydu. Bu əməllərnı kiliwatqanikənsən, özüngni dunyaoqa kərsət! — deyixti.

⁵ Qünki uning inilirimu uningoa etiqad kilmioqanidi. ■

⁶ Xunga Əysa ularoa:

■ **7:2** Law. 23:34. □ **7:3** «**Muxu yərdin ayrilip Yəhüdiyəgə barqin, xuning bilən muhlisliringmu karamət əməlliringni kərələydu!**» — Əysaning inilirining bu sөzining iqki mənisı bəlkim: «Muhim mətiwər kixilərnıng kəpi Galiliyə degən muxu namrat, pinhan jaydin əməs, bəlkı paytəht Yerusalemdidur; sən xu yərdə özüngni kərsitixing kerək; xuning bilən həqikiy nam-inawiting wə həywiting bolıdu» degəndək bolsa kerək. Səl oqlitə ix xuki, ular uningoa ixənmigini bilən (5-ayətnı kərüng): «İsrailning padıxahı bolay desəng, karamət əməlliringni oquq məydanida kərsitixing kerək» degən gumaniy nəsihətnı bərgən (4-ayətnı kərüng). ■ **7:5** Mar. 3:21.

— Mening waqit-saitim tehi kelmidi. Lekin silergə nisbətən hərwaqit munasiptur.□

⁷ Bu dunyadiki kixilər silergə hərgiz eq bolmaydu; lekin meni eq kəridu. Qünki mən ularning qilmixlirini rəzil dəp guwahlik beriwa-timən.■

⁸ Silər bu heytkə beriweringlar. Mən bu heytkə barmaymən, qünki mening waqit-saitim tehi yetip kelmidi, — dedi.□ ■

⁹ Əysa bu sözlərni qilip, Galiliyədə qaldi.

Kəpilər heytida

¹⁰ Əysaning iniliri heytkə qikqandin keyin, u özimu uningə bardi. Əmma axkara əməs, yoxurun bardi.

□ **7:6 «silergə nisbətən hərwaqit munasiptur»** — bu səzning iqki mənisi bəlkim intayin addiydur. Hudaning iradisigə kəngül bəlidioqan adəm Hudaning yetəkqilikini wə baxpanahlikini izdəp yüridu; lekin pəkət öz iradisigə qaraydioqan kixi Hudaning yetəkqilikining wə baxpanahlikining keriki yok dəp yüridu wə xundaqla, bu dunyadikilərdin heqkandaq qarxilikkə yaki eqmənlikkə uqrimaydu, halioqan yərgə beriwəridu. Lekin Hudaning iradisini izdigən kixi təbiy haldə bu dunyadikilərnin qilmixlirini axkarə qiloqqa, ularning nəpritigə uqraydu (7-ayətni kəring). ■ **7:7** Yh. 3:19; 14:17; 15:18. □ **7:8**

«Silər bu heytkə beriweringlar. Mən bu heytkə barmaymən» — kəp kona kəqürmilərdə «Silər bu heytkə beriweringlar. Mən bu heytkə tehi barmaymən» yaki «Silər bu heytkə beriweringlar. Mən bu heytkə hazırqə barmaymən» deyilidu. «Tehi» yaki «həzirqə» sözlər əslidə bolsun, bolmisun, bəribir ayətnin mənisi asəsən ohxaxtur; qünki Əysa iniliri heytkə qikqandin keyin astirtin bardi (10-ayət). Bəzilər «həzirqə» degənni qüxəndürux yolida kirgüzidu. ■ **7:8** Yh. 8:20.

11 Heytta Yəhudiylar uni izdöp: «U kəyərdidur?» döp sorawatatti. ■

12 Kixilər arisida uning toqrisida kəp oquloqula boldi. Bəzilər uni: «Yahxi adəm!» desə, yənə bəzilər: «Yaq, u halayiqni azduruwatidu!» deyixti. ■

13 Birak Yəhüdiy *qongliridin* kərkup, heqkim oquk-axkarə uning gəpini kilmaytti. □ ■

14 Heytning yerimi ötkəndə, Əysa ibadəthana həyllirioqə kirip həlkkə təlim berixkə baxlidi. □

15 Yəhudiylar:

— Bu adəm heqkəndə təlim almioqan turukluk, uning kəndəkmə munqə kəp bilimi bolsun? — döp hang-tang kəlixti. □

16 Əysa ularoqə:

— Bu təlimlər mening əməs, bəlki meni Əwətküqiningkidur. ■

17 Uning iradisigə əməl kəlixkə öz iradisini baqlioqan hərkim bu təlim toqruluk — uning Hudadin kəlgənlikini yaki əzlükümdin eytiwatkanlikimni bilidu.

18 Öz aldioqə səzligən kixi öz xan-xəripini izdəydu, lekin özini əwətküqining xan-xəripini izdəydioqan kixi hək-sadiktur, uningda həkkanıysizlik yoktur.

19 Musa *pəyoqəmbər* silərgə Təwrat kanunini

■ **7:11** Yh. 11:56. ■ **7:12** Mat. 21:46; Luka 7:16; Yh. 6:14; 9:16; 10:19. □ **7:13** «**Yəhüdiy qongliridin kərkup...**» — grek tilida «Yəhüdiylardin kərkup» deyilidu. Muxu yərdə «Yəhüdiylar» qokum ularning qonglirini kərsitidu. ■ **7:13** Yh. 9:22; 12:42; 19:38. □ **7:14** «**...kirip**» — grek tilida «...qikip» □ **7:15** «**Yəhüdiylar**» — bəlkim Yəhüdiy qonglar. ■ **7:16** Yh. 3:11; 8:28; 12:49; 14:10, 24.

tapxuroqan əməsmu? Lekin heqkaysinglar bu qanunoqa əməl qilmaywatisilər! Nemixka meni öltürməkqi bolisilər? — dedi. □ ■

20 Kəpçilik:

— Sanga jin qarlixiptu! Seni öltürməkqi bolıqan kim ikən? — deyixti. □ ■

21 Əysa ularoqa mundak jawab bərdi: — Mən bir karamətni yaritixim bilən həmminglar hang-tang kəlixtinglar. □

22 — Əmdi Musa *pəyoqəmbər* silərgə hətnə kəlix toqruluk əmr qalduroqan (əməliyəttə bolsa hətnə kəlix Musa pəyoqəmbərdin əməs, atabowilardın qaloqan), xunga silər xabat künigə *toqra kelip qalsimu* xu künidə adəmning

□ **7:19 «nemixka meni öltürməkqi bolisilər?»** — yaki «nemixka meni öltürgili izdəysilər?». ■ **7:19** Mis. 20:1; 24:3; Mat. 12:14; Mar. 3:6; Yh. 5:18; 10:39; 11:53; Ros. 7:53.

□ **7:20 «Seni öltürməkqi bolıqan kim ikən?»** — yaki «Seni öltürgili izdəydiqan kim?». ■ **7:20** Yh. 8:48,52; 10:20.

□ **7:21 «Mən bir karamətni yaritixim bilən həmminglar hang-tang kəlixtinglar»** — bu «bir karamət», xübhısizki, u aldınki qetim Yerusalemda bolıqanda xabat künidə paləq adəmni sakaytkanlıqini kərsitidu (23-ayət wə 5-babni kərüng). Əysaning səzigə qarıoqanda, gərgə bu məjizə birnəçqə ay ilgiri kərsitilgən bolsimu, ularning esidə tehiqə bar idi. Xu wəjidin ular Əysani öltürwətməkqi bolidu. 22-24-ayətlərdə Əysa «xabat künidə adəmni sakaytix Təwrat qanunioqa hilap», degən hiyaloqa qattik rəddiyə beridu. Bizningqə u əslidə ularni bu məsilə toqruluk oylandurux üçün bu məjizini kəstən xabat künidə yaratqanidi.

hətnisini kiliwerisilər. □ ■

²³ Əmdi Təwrat qanunioğa hilaplik qilinmisun dəp xabat künidə adəm hətnə qilinoğan yərdə, mən xabat künidə bir adəmni səllimaza sakaytsam, silər nemə dəp manga aqqiklinisilər?

²⁴ Sirtki qiyapətkə qarap həküm qilmanglar, bəlki həkkanıy həküm qilinglar!■

Əysa Kutkuzojuqi-Məsihimidu?

²⁵ U waqıtta Yerusalemliklarning bəziliri:

— *Qonglar* oltürməkqi boloğan kixi bu əməsmidi?

²⁶ Axkara səzləwatsimu, uningoğa qarxi heq nərsə demidoju! Dərwəkə, aksaqallarning uning Məsih ikənlikini bilip yətkənmu?

²⁷ Həlbuki, bu adəmning kəyərdin kəlgənlikini biz enik bilimiz. Ləkin Məsih kəlgəndə, uning

□ **7:22 «əməliyətə bolsa hətnə qilix Musa pəyoqəmbərdin əməs, ata-bowilardin qaloğan»** — «hətnə qilix»ni Huda əslidə İbrahım pəyoqəmbərgə (Musa pəyoqəmbərdin ilgiri, əlwəttə) Əzining İbrahım wə əwladliri bilən boloğan əhdining simwoli bolsun dəp tapxuroqanidi («Yar.» 17-bab). **«xunga silər xabat künigə toqra kelip qalsimu xu künidə adəmning hətnisini kiliwerisilər»** — əmr bolsa «Bala tuoqulup səkkizinci küni hətnisini qilix kerək» («Yar.» 17:13). Xuning bilən «səkkizinci kün» xabat künigə toqra kelip qalsimu (wə xabat küni «ixləx»kə bolmaydu) balini sünnət qiliwerix kerək. Bolmisa Təwrat qanunioğa hilaplik bolidu. ■ **7:22** Law. 12:3; Yar. 17:10.

■ **7:24** Qan. 1:16,17; Pənd. 24:23; Yaq. 2:1.

kəyərdin kəlgənlikini heçkim bilməstiŋu, — deyixti. □ ■

²⁸ Xunga Əysa ibadəthana həylisida təlim beriwetip, yukiri awaz bilən mundak dedi:

— Silər meni tonuymiz həmdə mening kəyərdin kəlgənlikimnimu bilimiz, *dəwatisilər?! Birak mən əzlükümdin əməs, mən meni Əwətküqidin kəldim, U həktur; birak silər Uni tonumaysilər.*

□ ■

²⁹ Mən Uni tonuymən. Qünki mən Uning yenidin kəldim, meni U əwətti. ■

³⁰ Xunga ular uni tutux yolini izdəytti, lekin heçkim uningŋa kəl salmidi; qünki uning waqit-saiti tehi yetip kəlmigənidi. □ ■

□ **7:27 «bu adəmning kəyərdin kəlgənlikini biz enik bilimiz»** — ular uni Galiliyəlik dəp bilətti. Əməliyəttə u Bəyt-Ləhəmdə tuŋuloŋan, əlwəttə. **«Lekin Məsih kəlgəndə, uning kəyərdin kəlgənlikini heçkim bilməstiŋu, — deyixti.»** — halayikning bu səzliri anŋə toŋra əməs idi; bu kixilər pəyəŋəmbərlərnin Məsih toŋruluk bexarətlilik yazmilirini toluq bilmigən bolsa kerək. Bəlkim ularning kəzdə tutqini pəkət Məsihning tuyuqsiz namayan bolidiŋanlikini kərsətkən bexarətlərlə idi. ■ **7:27** Mat. 13:55; Mar. 6:3; Luğa 4:22. □ **7:28 «silər meni tonuymiz həmdə mening kəyərdin kəlgənlikimnimu bilimiz, dəwatisilər?! Birak mən əzlükümdin əməs, mən meni Əwətküqidin kəldim, U həktur; birak silər Uni tonumaysilər»** — Bu səz Əysaning ularning «Bu adəmning... kəyərdin kəlgənlikini enik bilimiz» deginigə rəddiyə kılŋan jawabi idi. Əgər ular Hudani tonuŋan bolsa Əysaning kəyərdin kəlgənlikini bilgən bolatti, lekin ular Hudani tonimaytti (ayəttiki ahirki səzgə qarang). ■ **7:28** Yh. 5:43; 8:26, 42; Rim. 3:4. ■ **7:29** Yh. 10:15. □ **7:30 «Xunga ular uni tutux yolini izdəytti...»** — «ular» bəlkim yənila qŋnglarni kərsitidu. ■ **7:30** Mar. 11:18; Luğa 19:47; 20:19; Yh. 7:19; 8:20, 37.

31 Lekin halayiq arisidiki nuroqun kixilər uningqa etikad kildi. Ular: «Məsih kəlgəndə bu kixi kərsətkən məjizilik alamətlərdin artuq *məjizə* yaritalarmu?!» deyixti.■

Əysani tutux üçün qarawullarning əwətlixii

32 Pərisiylər halayiqning u toqruqluq oquluqla boluwatqan bu gəp-səzlidirini anglidi; xuning bilən Pərisiylər bilən bax kaħinlar uni tutux üçün birnəqçə qarawullarni əwətti. □

33 Xuning bilən Əysa:

— Yənə bir'az waqit silər bilən billə bolimən, andin meni Əwətküqining yenioqa ketimən. ■

34 Meni izdəysilər, lekin tapalmaysilər. Mən baridioqan yərgə baralmaysilər, — dedi.■

35 Buning bilən, Yəhudiylar bir-birigə:

— U biz tapalmioqudək kəyərlərgə barar? Greklər arisidiki tarkaq Yəhudiy muħajirlarning yenioqa berip, greklarəqa təlim berəmdioqandu? □

36 «Meni izdəysilər, lekin tapalmaysilər. Mən baridioqan yərgə baralmaysilər» degini nemisidu? — deyixti.

■ 7:31 Yħ. 8:30. □ 7:32 «qarawullarni əwətti» — yaki «ibadəthana qarawullirini əwətti». Lekin bizningqə 30- wə -44-ayətlər (Lawiylardin boləqan) muxu kixilərnə ayrim kərsitidu.

■ 7:33 Yħ. 16:16. ■ 7:34 Yħ. 8:21; 13:33. □ 7:35 «U biz tapalmioqudək kəyərlərgə barar? Greklər arisidiki tarkaq Yəhudiy muħajirlarning yenioqa berip, greklarəqa təlim berəmdioqandu?» — bu ayəttiki «greklər» Qanaanning (Pələstinning) sirtida turoqan barliq yat əlliklərgə wəkillik kildidu.

Hayatlik süyi

37 Heytning ahirki həm  ng katta k ni,  ysa ornidin turup, yukiri awaz bilən: —

Kim kim ussisa, mening yenimoşa kelip iqsun!

□ ■

38 Manga etikad k loquqi kixining huddi muk dd s yazmilarda eytil jnid k, iq-ba ridin hayatlik s yining d ryaliri ek p q kidu! — d p jakarlidi □ ■

39 (u bu s zni  zig  etikad k loqanlaro a ata k linidioqan Mukəddəs Roh ka karita eytkanidi. *Hudaning* Rohi tehi heqkinge o ata k linmioqanmidi, q nki  ysa tehi xan-x ripige o kirmig nidi).■

Halkning b l n p ketixi

40 Halayik iqid  bəzilər bu s zni anglap:

□ **7:37 «Heytning ahirki həm  ng katta k ni,  ysa ornidin turup, yukiri awaz bilən: — Kim kim ussisa, mening yenimoşa kelip iqsun!»** —  ysa bu s zlarni heytning ahirki k ni, yəni d l Hudaning Israil h lki q ldiki waqtida Musa p yo amb r arkilik ularni su bilən t minlig n məjizə yaratqan hatir  künidə eytkan. ■ **7:37** Law. 23:36; Y x. 55:1; Yh. 6:35; W h. 22:17. □ **7:38 «Manga etikad k loquqi kixining huddi muk dd s yazmilarda eytil jnid k, iq-ba ridin hayatlik s yining d ryaliri ek p q kidu!»** — «muk dd s yazmilarda eytiloqandək» — «Y x.» 58:11 w  « z.» 47:1-12ni k r ng. «Z b.» 78:15-16, «P nd.» 4:23, «Y x.» 44:3, 55:1, « z.» 47:1-12, «Yo.» 3:18, «Z k.» 13:1, 14:8mu b lkim «Mukəddəs Rohning t k l xi» bilən munasiw tliktur. ■ **7:38** Y x. 12:3. ■ **7:39** Y x. 44:3; Yo. 2:27-29; Ros. 2:17.

— *Kelixi muqərrər boləjan pəyoəmbər həkikətən muxu ikən!!* — deyixti. □ ■

⁴¹ Bəzilər: «Bu Məsih ikən!» deyixətti. Yənə bəzilər bolsa: «Yaq, Məsih Galiliyədin keləttimu?» ■

⁴² Muqəddəs yazmilarda, Məsih *padixah* Dawutning nəslidin həm Dawutning yurti Bəyt-Ləhəm yezisidin kelidu, deyilmigənmidi?» — deyixti. ■

⁴³ Buning bilən, halayiq uning wəjidin ikkigə bəlünüp kətti.

⁴⁴ Bəziləri uni tutayli degən bolsimu, lekin heqkim uningə qol salmidi.

Yəhudiya aqsakallirining etikadsizliki

⁴⁵ Qarawullar *ibadəthanidin* bax kaşinlar bilən Pərisiyləning yenioə qaytip kəlgəndə, ular qarawullarə:

— Nemə üqün uni tutup kəlmidinglar? — dəp soraxti.

⁴⁶ Qarawullar:

— Heqkim heqqaqan bu adəmdək səzligən əməs! — dəp jawab berixti.

⁴⁷ Pərisiylər ularə jawabən:

— Silərmu azduruldunglarmu?

⁴⁸ Aqsakallardin yaki Pərisiylərdin uningə etikad kəloqanlar boləjanmu?! ■

□ **7:40** «*Kelixi muqərrər boləjan pəyoəmbər həkikətən muxu ikən!*» — Musa pəyoəmbərnin bu pəyoəmbər toqruluk aldin eytkan bexariti «Qan.» 18:15də tepilidu. ■ **7:40** Mat. 21:46; Luka 7:16; Yh. 6:14. ■ **7:41** Yh. 1:47; 4:42. ■ **7:42** Zəb. 132:11; Mik. 5:1; Mat. 2:6. ■ **7:48** Yəx. 33:18; Yh. 12:42; 1Kor. 1:20; 2:8.

49 Lekin Təwrat qanunini bilməydiqan bu qüprəndilər lənətkə qalidu! — deyixti.□

50 Ularning arisidin biri, yəni burun ahxamda Əysaning aldiqə kəlgən Nikodim ularqə:■

51 — Təwrat qanunimiz awwal kixining nemə kılqinini əzidin anglap bilməy turup, uninqə həküm qikiramdu!■

52 Ular jawab kılıp: — Sənmu Galiliyədinmu? *Muqəddəs yazmilarni* kər, kətirkiniq okup bak, Galiliyədin heqkəndək pəyoqəmbər qikmaydu! — dedi.□

53 Xuning bilən *ularning* hər biri öz əyigə kətti.□

8

Zina üstidə tutuloqan ayal

¹ Əysa bolsa Zəytun teqioqə qikip kətti.

□ **7:49 «Təwrat qanunini bilməydiqan bu qüprəndilər lənətkə qalidu!»** — «qüprəndilər» addiy həlkni kərsitidu. Aqsakallar wə Pərisiylər ularni intayin kəmsitətti. ■ **7:50** Yh. 3:2; 19:39. ■ **7:51** Mis. 23:1; Law. 19:15; Qan. 1:17; 17:8; 19:15. □ **7:52 «Muqəddəs yazmilarni kər, kətirkiniq okup bak, Galiliyədin heqkəndək pəyoqəmbər qikmaydu!»** — ularning bu səzidə Galiliyəlik boləqan Yunus pəyoqəmbərni kəstən untuqanidi. Qünki Təwratning «Yunus pəyoqəmbər» degən qışmida, Hudaning **Yəhudiy əməslərgə** nijat pərsutini yətküzgəniliqə enik hatiriliniq. Ular yənə «Yəx.» 8:12diki bexarət, yəni Məsihning öz hizmitini Galiliyədə baxlaydiqanliqə toqruqluq bexarətni kəstən untuqan ohxaydu. □ **7:53 «xuning bilən ularning hər biri öz əyigə kətti»** — «hər biri öz əyigə kətti» degənlik bəlkim Nikodimning soali ularning wijdaniqə sanjiloqan bolsa kerək.

² Ətisi səhərdə, u yənə ibadəthana hoyliliriya kirdi wə halayikning həmmisi uning yenioya kelixkənidi. U olturup, ularoqa təlim berixkə baxlidi.

³ *Xu qaşda*, Təwrat ustazliri bilən Pərisiylər zina kəlip tutulup qaloqan bir ayalni uning aldioya elip kelixti. Ular ayalni otturiya qikirip,

⁴ uningdin:

— Ustaz, bu ayal dəl zina üstidə tutuwelindi. □

⁵ Musa pəyoqəmbər Təwrat qanunida bizgə muxundak ayallarni qalma-kesək kəlip öltürüxnə əmr kəloqan. Əmdi sənqə, uni kəndak kəlix kerək? — dəp soraxti. □ ■

⁶ Əmdi ularning bundak deyixtiki niyiti, uni tuzakka qüxürüp, uning üstidin ərz kəloqudək birər bahənə izdəx idi. Əmma Əysa engixip, barmiki bilən yərgə bir nemilərnə yazoqili turdi. □

□ **8:4 «Ustaz, bu ayal dəl zina üstidə tutuwelindi»** — «zina kəlip tutulup qaloqan» ayal bar idi, ləkin ərkək kəni? □ **8:5 «Musa pəyoqəmbər Təwrat qanunida bizgə muxundak ayallarni qalma-kesək kəlip öltürüxnə əmr kəloqan»** — kəzək yeri xuki, ular pəkət «ayallar»ni tiləya alidu. Əməliyəttə Təwrat qanuni boyiqə zina kəloqan ərkəklərnimə ölümgə məhkum kəlix kerək idi. ■ **8:5** Law. 20:10; Qan. 22:22. □ **8:6 «Əmdi ularning bundak deyixtiki niyiti, uni tuzakka qüxürüp, uning üstidin ərz kəloqudək birər bahənə izdəx idi»** — Əgər Əysa «Bu ayaloqa rəhim kəlix kerək» desə, ular dərhal «Sən Musa pəyoqəmbərgə qüxürülgən qanunoqa hilaplik kəlixni ündəysən, dəytti. Baxka bir tərəptin, xu qaşda Yəhudiyar həlki Rim imperiyəsining qanuni astida turoaqka, Yəhudiyar əzliri həqkingə ölüm jazasini bəja kəltürük həqquki yok idi. Xunga əgər Əysa «Qalma-kesək kəlinsun» desə, u qaşda ular rimliklaroqa «muxu kixi Rim imperiyəsiga qarxi qikti!» degəndək xikayət kəlattı.

⁷ Ular xu soalni tohtimay sorawatatti, u ruslinip ularoqa:

— Aranglardiki kim gunahsiz bolsa, *bu ayaloqa* birinchi taxni atsun! — dedi.■

⁸ Andin u yonə engixip, yərgə yezixni dawamlaxturdi.■

⁹ Ular bu səzni anglap, aldi bilən yaxanoqanliri, andin qaloqanliri bir-birləp *həmmisi* u yərdin qikip ketixti. Ahirida Əysa otturida eərə turoqan heliki ayal bilən yaloquz qaldi. □

¹⁰ Əysa ruslinip turup, xu ayaldin baxqa heqkimni kərmigən bolup, uningdin:

Hanim, sanga heliki xikayət kiləqanlar keni? Seni gunahqa bekitidioqan heqkim qikmidimu? — dəp soriwidi,

¹¹ — Həzrətliri, heqkim qikmidi, — dedi ayal.

Əysa:

— Mənmu seni gunahqa bekitməymən. Barəjin, buningdin keyin yonə gunah kilmioqin! — dedi.□ ■

Əysa dunyaning nuridur

■ **8:7** Qan. 17:7. ■ **8:8** Yər. 17:13 □ **8:9** «**ular bu səzni anglap, aldi bilən yaxanoqanliri, andin qaloqanliri bir-birləp həmmisi u yərdin qikip ketixti**» — bəzi kona kəqürmilərdə: «Ular bu səzni anglap, wijdanining əyiblix bilən aldi bilən yaxanoqanliri, andin qaloqanliri bir-birləp həmmisi u yərdin qikip ketixti» deyilidu. □ **8:11** «**Mənmu seni gunahqa bekitməymən. Barəjin, buningdin keyin yonə gunah kilmioqin!**» — 7:53-8:11-ayətlər bəzi kona kəqürmilərdə tepilmaydu. Bizningqə, buning səwəbi, bu «zina gunahning kəqürüm kilinixi» toqrisidiki ayətlər bəzi kəqürgüqilərnin zitiqə qattik təgkən bolsa kerək. ■ **8:11** Yh. 5:14.

12 Xunga Əysa yənə kəpçiliklə söz qilip:

— Dunyaning nuri özümdurmən. Manga əgəxkənlər karangoçulukta mangmaydu, əksiçə həyatlıq nuriçə erixidu, — dedi.■

13 Pərisiylər:

— Sən özünggə özüng guvaḥlıq beriwatisən. Xunga sening guvaḥlıqing rast ḥesablanmaydu, — deyixti.

14 Əysa ularçə jawabən mundak dedi:

— Həttə mən özümgə guvaḥlıq bərsəmmu, guvaḥlıqim həktur, çünki mən özümning kəyərdin kəlgənlikimni wə kəyərgə baridiçanlıkimni bilimən. Ləkin silər kəyərdin kəlgənlikimni wə kəyərgə baridiçanlıkimni bilməysilər. ■

15 Silər ət igilirining əlçimi boyiqə həküm kilisilər. Biraç mən ḥeqkimning üstigə həküm qilmaymən. □

16 Mən həküm kilsammu, həkümüm həkikiydur; çünki mən yaloçuz əməs, bəlki

■ 8:12 Yəx. 42:16; Yh. 1:9; 9:5; 12:35,36. ■ 8:14 Yh. 5:31. □ 8:15 «Silər ət igilirining əlçimi boyiqə həküm kilisilər» — «ət igilirining əlçimi boyiqə» — oçurmənləring esidə bolsunki, İnçilda «ət» yaki «ətlər» kəp yərlərdə insanlarning Hudaçə tayanmay əzlükidin ix çiloçanlıkini kərsitidu. «Rimliklarçə»diki «kirix söz»nimu kərüng.

meni əwətkən Ata *bu ixta* mən bilən billidur. □

¹⁷ Silərgə təwə boloqan Təwrat qanunida: «Ikki adəmning guwahliki bolsa rast hesablinidu» dəp pütülgəndur. □ ■

¹⁸ Rast, mən özüm toqramda özüm guwahliq berimən, wə meni əwətkən Atimu mening toqramda guwahliq beridu. ■

¹⁹ Ular uningdin: — Atang kəyərdə? — dəp soraxti.

Əysa ularqa jawab berip: — Silər ya meni tonumaysilər, ya Atamni tonumaysilər; meni tonuqan bolsanglar, Atamnimu tonuyttunglar, — dedi. ■

□ **8:16 «Birək mən heqkimning üstigə həküm kılmaymən. Mən həküm kılsammu, həkümüm həkikiydur»** — Əysa Məsih bu dünyada turoqanda **kixilərnin** üstigə həküm kılmaytti (sorakqa tartmaytti), bəlki **ularning ix-hərikətlirinin** üstigə, toqra, toqra əməs, dəp həküm kılati. Pəkət ahirətkə kəlgəndə andin u barliq kixilərnə sorakqa tartip, ularning üstidin həküm qikiridu, əlwəttə. Pərisiylər bolsa əzlrini sorakqi, Məsihni sorakqa tartix hokukimiz bar dəp qaraytti. **«meni əwətkən Ata bu ixta mən bilən billidur»** — «bu ixta» degən sözlər əyni tekistə bolmisimu, mənisi dəl «Mening həküm kılojinim pəkət özümdin əməs, buningda Ata mən bilən billidur» degəndəktur. □ **8:17 «Silərgə təwə boloqan Təwrat qanunida...»** — grek tilida «silərnin Təwrat qanuninglarda» deyilidu. Bu həjwi, kinayilik gəptur. Pəriysilər daim: «Təwrat qanunini tırixip-tirmixip, həkikiy mənisi bilən əzləxtürgüqilər pəkət bizlərmiz» dəp həlini qong kılip yürüxətti. Əməliyətə «Təwrat qanuni» Hudaning barliq həlkiyə təwə idi, əlwəttə. 10:34 wə 15:25nimu kərüng. **«ikki adəmning guwahliki bolsa rast hesablinidu»** — «Qan.» 17:6. ■ **8:17** Qəl. 35:30; Qan. 17:6; 19:15; Mat. 18:16; 2Kor. 13:1; İbr. 10:28. ■ **8:18** Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luqa 3:22; 9:35; Yh. 1:33; 5:37; 6:27. ■ **8:19** Yh. 14:9; 16:3.

20 Əysa bu sözlərni ibadəthanida təlim bərginidə, sədikə sanduqining aldida turup eytkanidi. Biraq heqkim uni tutmidi, çünki uning waqit-saiti tehi yetip kəlmigənidi. □ ■

Əysaning etiqadsizlarəqa agh, berixliri

21 Xuning bilən u ularəqa yənə:

Mən bu yərdin ketimən; silər meni izdəysilər, ləkin öz gunahınglar iqidə əlisilər. Mən ketidiəqan yərgə silər baralmaysilər, — dedi. ■

22 Buning bilən Yəhudiylar:

— U: «Mən ketidiəqan yərgə silər baralmaysilər» dəydu. Bu uning əzini əltürüwalimən deginimidu? — deyixti.

23 Əysa ularəqa:

— Silər təwəndindursilər, mən yukiridindurmən. Silər bu dunyadindursilər, mən bu dunyadin əməsmən. ■

24 Xuning ügün silərgə: «Gunahlıringlar iqidə əlisilər» dedim. Çünki silər mening «*Əzəldin Bar Boləquqi*» ikənlikimgə ixənmisənglar, gu-

□ 8:20 «**sədikə sanduqining aldida**» — yaki «həzinidə».

■ 8:20 Yh. 7:30.

■ 8:21 Yh. 7:34; 13:33.

■ 8:23 Yh. 3:31.

nahlinglar iqidə əlisilər, — dedi. □ ■

25 Sən zadi kim? — dəp soraxti ular.

Əysa ularqa: — Baxta silərgə nemə degən bolsam, mən xu.

26 Əzümning silərnin toqranglarda wə üstünlərdin həküm kildioqan nuroqun səzlim bar; lekin meni Əwətküqi həktur wə mən Uningdin nemini anglioqan bolsa, bularnila dunyadikilərgə ukturup eytimən, — dedi. □ ■

27 Ular uning əzlrigə eytkanlirinin Ata

□ **8:24 «Qünki silər mening «Əzəldin Bar Boloquci» ikənlikimgə ixənmisənglar, gunahlinglar iqidə əlisilər»** — yaki «Qünki silər mening «Mən Bolimən» ikənlikimgə ixənmisənglar, gunahlinglar iqidə əlisilər». «Əzəldin Bar Boloquci» yaki ««Mən Bolimən» — Bu Hudaning Musa pəyoqəmbərgə axkarilioqan nami bolup («Mis.» 3:14), Əysamu bu namni əzigə qollanoqan. Baxqa bir təjimi: «Mening U (yəni, Məsih) ikənlikimgə...». Lekin «Yuhanna»da ohxax xu ibarə tepilidoqan kəp baxqa ayətlər bilən selixturoqanda (məsilən, 28-, 58-ayət) bu təjimiz toqra boluxi kerək. ■ **8:24** Yh. 8:21. □ **8:26 «Əzümning silərnin toqranglarda wə üstünlərdin həküm kildioqan nuroqun səzlim bar; lekin meni Əwətküqi həktur wə mən Uningdin nemini anglioqan bolsa, bularnila dunyadikilərgə ukturup eytimən»** — Məsihning Pərisiylərgə eytkan baxqa kəp səzlrigə ohxax, bu səzi intayin ihqamdur. Bizningqə omumiy mənisi: «Silər toqruluk nuroqun əyibləyidoqan səzlim bar. Bu səzlimni qəbul kılmasliqinglar mumkin. Lekin mening bu səzlim əməliyəttə əzumdin əməs, bəlki meni əwətkən Atamdindir; xunga ixinixinglar kerək; qünki nemini Uningdin anglisam, xuni dunyaqa eytimən» degəndək bolsa kerək. ■ **8:26** Yh. 7:28; 15:15; Rim. 3:4.

toʻqirulux ikonlikini qūxinəlmidi. □

²⁸ Xunga Əysa mundax dedi:

Silər Insan'ooqlini kətürgəndin keyin, mening «Əzəldin Bar Boluquqi» ikonlikimni bilisilər wə xundaxla heq ixni əzlükümdin qilmioqanlikimni, pəkət Atining manga əgətkininila səzligənlikimnimu bilisilər. □ ■

²⁹ Meni Əwətküqi mən bilən billidur, U meni əsla yaloquz koymidi, qünki mən həmixə Uni hursən qilidioqan ixlarni qilimən. ■

³⁰ Əysa bu səzlərnə kiliwatқан qaoqning əzidə, nuroqun kixilər uningoa etikad qildi. ■

Həqiqiy ərkinlik toʻqirulux

³¹ Əysa əzigə etikad qiloqan Yəhudiyloqoa:

— Əgər mening səz-kalamimdin qikmay tur-sanglar, mening həqiqiy muhlisirim bolqan bolisilər,

³² wə həqiqətəni bilisilər wə həqiqət silərnə azadlikka erixtūridu, — dedi. ■

□ **8:27 «ular uning əzligə eytқанlirining ata toʻqirulux ikonlikini qūxinəlmidi»** — «Ata» əz Atisi Huda, əlwəttə. Demisəkmə, Məsihning nemixka bəzidə pəkət «Ata» wə baxka yərlərdə «Atam» deyixini tətqiq qilix bək paydilix ixtur.

□ **8:28 «Silər Insan'ooqlini kətürgəndin keyin...»** — «Insan'ooqlining kətürüluxi» awwal Əysaning krestlinixi, andin asmanoa kətürülup Hudaning ong təripidə olturuxinmu kərsitidu. 12:32-34nimu kəring. **«mening «Əzəldin Bar Boluquqi» ikonlikimni bilisilər»** — 24-ayəttiki izahatni kəring. ■ **8:28** Qəl. 21:9; 2Pad. 18:4; Yh. 3:11, 14; 7:16; 12:32, 49; 14:10. ■ **8:29** Yh. 14:10; 16:32. ■ **8:30** Yh. 7:31. ■ **8:32** Rim. 6:18; Gal. 5:1; 1Pet. 2:16.

³³ Ular jawabən: — Biz Ibrahımning nəslimiz, — heqqaqan heqkimning kullukida bolmiduk. Sən kandaksigə: Azadliqqa erixsilər, dəysən? — dedi. ■

³⁴ Əysa ularəja jawab berip: — Bərħək, bərħək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, gunah sadir qiloqan kixi gunahning kulidur. ■

³⁵ Kul ailidə mənggü turmaydu, lekin oqul mənggü turidu. □

³⁶ Xuning üçün Oqul silərnı azad qılsa, həkikiy azad bolisilər. □ ■

³⁷ Silərnıng Ibrahımning nəslı ikənlikınglarnı bilimən. Birəq meni öltürməqı boluwatisilər, qünki mening sözüm iqınglardın orun almidı.

³⁸ Mən Atamning yenida kərgənlirimni eytiwatimən; silər bolsanglar öz atanglardın

■ **8:33** Mat. 3:9. ■ **8:34** Rim. 6:20; 2Pet. 2:1.

□ **8:35 «Kul ailidə mənggü turmaydu, lekin oqul mənggü turidu»** — demək, birsi «kul» bolsa (muxu yərdə «gunahning kuli») hərəkəndəq öy igisi bilən mənggülük munasiwəttə bolmaydu, uning ailə əzasi bolalmaydu; pəkət öy igisinin öz ailisidikilər bilənla mənggülük munasiwiti bolidu; öy igisinin oqli öy igisinin hokukioqə igə bolidu, əlwəttə. Əmdi «öy igisi» Huda bolsa, uning Oqlimu toluq hokukluk bolidu, əlwəttə. Bu ix 36-ayəttiki həkikət bilən ziq baqlinidu. □ **8:36 «Xuning üçün Oqul silərnı azad qılsa, həkikiy azad bolisilər»** — yukirikı izahətnimu kəring. «Kul» «kul»ni azad qılmaydu, «kul»ni azad qılalaydıqan pəkət əzi azad boləqan kixi, əlwəttə. Əmdi bu dunyada kim gunahdın azadtur? Məsihdın bəxqə hərбір kixi gunahning kulidur, həkikiy azad boləqan kixi pəkət «Oqul», yəni Məsihdur; xuning bilən u bəxqılarnı (ularda etikəd bolsa) gunahning küqidın azad qılalaydu. ■ **8:36** Rim. 8:2.

kørgønliringlarni kiliwatisilør! □ ■

³⁹ Ular jawab berip: — Bizning atimiz Ibrahımdur, — dedi.

Əysa ularøa: — Əgər Ibrahımning pərzəntliri bolsanglar, Ibrahımning əməllirini kıløan bolattinglar! ■

⁴⁰ Birak hāzir əksiqə meni, yəni Hudadin angliøan həkikətne silərgə yətküzgən adəmnı öltürükə kəstləysilər. Ibrahım undak ixni kilmioan. ■

⁴¹ Silər öz atanglarning kıløinini kiliwatisilør! — dedi.

— Biz haramdin boløan əməsmiz! Bizning pəkət birla atimiz bar, U bolsa Hudadır! — deyixti ular. □

⁴² Əysa ularøa: — Atanglar Huda boløan bolsa, meni səygən bolattinglar; qünki mən Hudaning baøridin qikip, bu yərgə kəldim. Mən əzlükümdin kəlgən əməsmən, bəlki Uning təripidin əwətilgənmən. □ ■

⁴³ Səzlimni nemixka qüxənməysilər? Enikki, mening söz-kalamim kulikiŋglarøa

□ **8:38 «silər bolsanglar öz atanglardin kørgønliringlarni kiliwatisilør!»** — yaki «silər bolsanglar öz atanglardin angliøanliringlarni kiliwatisilør!». ■ **8:38** Yh. 3:11; 7:16; 12:49; 14:10, 24. ■ **8:39** Rim. 2:28; 9:7. ■ **8:40** Yh. 17:17.

□ **8:41 «Silər öz atanglarning kıløinini kiliwatisilør!»** — «öz atanglar» — Iblisni kərsitidu, əlwəttə. 44-ayətne kørüng. **«Biz haramdin boløan əməsmiz!»** — bu daritma gəp. Ular Əysaning Məryəmdin tuøuluxini «bir atining wasitisi bilən əməs», bəlki «haramdin boløan» dəp puritip, uningdin ewən tapmaqçi idi. □ **8:42 «mən Hudaning baøridin qikip...»** — grek tilida «mən Hudaning iqidin qikip...». ■ **8:42** Yh. 5:43; 7:29.

kirməywatidu!

⁴⁴ Silər atanglar Iblistin boləqansilər wə uning arzu-həwəslirigə əməl kılıxni halaysilər. U aləm apiridə boləqandin tartip kətil idi wə uningda həkikət bolmioaqqa, həkikəttə turmioqan. U yaloqan səzligəndə, öz təbiitidin səzləydu, çünki u yaloqançı wə xundaqla yaloqançilikning atisidur. □ ■

⁴⁵ Ləkin mən həkikətni səzliginim üqün, manga ixənməysilər.

⁴⁶ Kaysinglar meni gunahı bar dəp dəlilliyələysilər, kəni? Həkikətni səzlisəm, nemə üqün manga ixənməysilər?

⁴⁷ Hudadin boləqan kixi Hudaning səzlrini anlaydu; silər ularni anglimaysilər, çünki silər Hudadin boləqan əməsilər! ■

⁴⁸ Yəhudiylar uningə qajawabən:

— Əjəba, bizning seni: «Samarıyəlik həm jin qaplxkan adəm»sən deginimiz toqra əməsmu? — deyixti. □ ■

⁴⁹ Əysa jawabən: — Manga jin qaplxkını yok, bəlki mən Atamni hərmət kilmən; ləkin silər manga hərmətsizlik kiliwatisilər. ■

⁵⁰ Mən öz xan-xəripimni izdiməymən; ləkin buni izdigüqi həm *uning üstidin* həküm kıləuqi Birsı

□ **8:44** «... *Iblis* yaloqançı wə xundaqla yaloqançilikning atisidur» — yaki «... u (Iblis) yaloqançı wə xundaqla yaloqançilikning piridur». ■ **8:44** Yar. 3:1; 2Kor. 11:3; 1Yuha. 3:8. ■ **8:47** Yh. 6:37; 10:26,27; 1Yuha. 4:6.

□ **8:48** «**Samarıyəlik həm jin qaplxkan adəm**»sən — «Samarıyəliklər» Yəhudiylar kəzgə ilmaydioqan bir həlk bolup, ularning kəzqarixiqə Samarıyəliklər Hudaning səzini burmilioqan kapirlar wə jin təgkənlərdur. ■ **8:48** Yh. 7:20; 10:20.

■ **8:49** Yh. 7:18.

bar.

⁵¹ Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, mening səz-kalamimni tutidiqan kixi əbədil'əbəd ölüm kərməydu.■

⁵² Xuning bilən Yəhudiylar uningqa:

— Sanga dər wəkə jin qap laxkanlığını əmdi bildük! Hətta *həzriti* İbrahim wə pəyoqəmbərlərmu ölgən tursa, sən kandaqsigə: «Mening səz-kalamimni tutidiqan kixi əbədil'əbəd ölüm tetimaydu» dəysən?

⁵³ Əjəba, sən atimiz İbrahimdin uluqmusən? U öldi, pəyoqəmbərlər həm öldi!? Sən özüngni kim kilməq qisən?■

⁵⁴ Əysa jawabən mundaq dedi:

— Əgər mən özümni uluqlisam, undaqta uluqlukum həqnərsə hesablanmaytti. Biraq meni uluqliquqi — silər «U bizning Hudayimiz» dəp ataydiqan Atamning Əzidur.

⁵⁵ Silər Uni tonumidinglar, lekin mən Uni tonuymən. Uni tonumaymən desəm, silərdək yaloqanqi bolattim; biraq mən Uni tonuymən wə Uning səz-kalamini tutimən.

⁵⁶ Atanglar İbrahim mening künümni kəridioqanlığidin yayrap-yaxnidi həm dər wəkə

■ 8:51 Yh. 5:24; 11:25. ■ 8:53 İbr. 11:13.

uni aldin'ala k r p xadlandi. □ ■

⁵⁷ — Sən tehi  llik yaxka kirm y turup, Ibrah mni k rd ngmu? — deyixti ular.

⁵⁸  ysa ularo a:

— Bərhək, bərhək, mən silergə xuni eytip qoyayki, Ibrah m tuoqlmastila, mən Bar Boloquqidurm n! — dedi. □

⁵⁹ Buning bilən ular uni qalma-kes k k loqili k llirio a yərdin tax aldi; lekin  ysa ularo a k r nm y, ularning otturisidin  t p ibadəthanidin q kip k tti. □ ■

□ **8:56 «Atanglar Ibrah m mening k n mni k ridioqanlikidin yayrap-yaxnidi»** —  ysaning «mening k n m» degini nemini kərsitidu? Bizningqə bu ibarə: (1) uning dunyo a kelixini kərsitidu; (2) uning xan-x r p iqid  kaytip kelidioqan k ninimu kərsitidu. Ibrah m kaqan aldin'ala buni kərgən? Y h diy «Rabbilar»ning k pinqisi «Ibrah m Ishakni qurbanlik kilixka sunoqan waqitta baqiy aləm uningo a ayan k linoqan» d p karaytti w  bizmu bu pikirg  mayilmiz.

■ **8:56** Yar. 17:17; Lu a 10:24; Ibr. 11:13. □ **8:58 «Ibrah m tuoqlmastila, mən Bar Boloquqidurm n!»** — «mən Bar Boloquqidurm n» degini yənila «Mis.» 3:14d , Musa pəyoqəmbərgə w hiy k linoqan, Hudaning «Mən  z mdurm n», yaki bolmisa «Mən  z ldin Bar Boloquqidurm n» deg n uluq namini kərsitidu.  ysaning bu namni  zig  aloqini uning Hudalik t biitini kərsitidu. Yəhüdiylar uning bu gepini toqra q xinidu, lekin k t'iy ix nm ydu (59-ayətni k r ng). □ **8:59**

«Buning bilən ular uni qalma-kes k k loqili k llirio a yərdin tax aldi» — Y h diy h lki uning səzining mənisini toqra q xin tti, lekin ix nm y «kupurluk k loquqi!» d p uni öltürməkqi idi. **«lekin  ysa ularo a k r nm y, ularning otturisidin  t p ibadəthanidin q kip k tti»** — bəzi k na k q rmil rd P k t «lekin  ysa  zini daldio a elip, ibadəthanidin q kip k tti» deyilidu. ■ **8:59** Lu a 4:29; Y . 10:31,39; 11:8.

9

Əysaning tuoqma qarioruni saqaytixi

¹ Wə u yolda ketiwetip, tuoqma qarioru bir adəmnı kərđi.

² Muhlisleri uningdin:

— Ustaz, kim gunah kılıp uning qarioru tuoquloriniora səwəb bolorən? U özimu ya ata-anisimu? — dəp soraxti. □

³ Əysa mundaq jawab bərđi:

— Əzi yaki ata-anisining gunah sadir kilorənlikidin əməs, bəlki Hudaning Əz əməlliri uningda ayan kılinsun dəp xundaq bolorən.

⁴ Kunning yorukıda, meni Əwətküqining əməllirini ada kılıxim kerək. Kəq kirsə, xu qaoqda heqkim ix kılalmaydu. □

⁵ Mən dunyada turoən waqtında, dunyaning nuri özümdurmən. ■

⁶ Bu sözlərni kilorəndin keyin, u yərgə tükürüp, tükürüktin lay kılıp, layni həliki adəmnıng kəzlırigə sürüp koydı ■

⁷ wə uningora: «Siloam kəlqiki»gə berip yuyuwətkin» dedi («Siloam» *ibranıyqə səz bolup*, «əwətılğən» degən mənini bildürıdu). Xuning bilən həliki adəm berip yuyuwıdı, kəzi

□ **9:2** «Ustaz» — Grek tilida «Rabbi». □ **9:4** «**meni Əwətküqining əməllirini ada kılıxim kerək**» — yaki «meni Əwətküqining əməllirini ada kılıximiz kerək». «**Kəq kirsə, xu qaoqda heqkim ix kılalmaydu**» — Əysaning yər yüzıdə bolıdıoqan hizmitigə bəlkim pəkət altə ay qaloqan bolsa kerək.

■ **9:5** Yəx. 42:6; Luqa 2:32; Yh. 1:9; 8:12; 12:35,46; Ros. 13:47.

■ **9:6** Mar. 8:23.

keridioqan bolup qaytip keldi. □

⁸ Qoxniliri wə u ilgiri tiləmçilik qiloqinida uni kergənlər:

— Bu olturup tiləmçilik qilidioqan heliki adəm əməsmu? — deyixip kətti. ■

⁹ Bəzilər: «Həə, xu ikən» desə, yənə bəzilər: «Yaq, u əməs, lekin uningoa ohxaydikən» deyixti.

Biraq u əzi:

— Mən dəl xu kixi bolimən! — dedi.

¹⁰ — Undaqta kəzliring qandaq eqildi? — dəp soraxti ular.

¹¹ U jawabən mundaq dedi:

— Əysa isimlik bir kixi *tükürükidin* lay qilip kəzliringə sürüp koyuwidi, manga: «Siloam kəlqikigə berip yuyuwətkin» degənidi. Mən berip yuyuwidim, kərələydioqan boldum.

¹² — U hazır kəyərdə? — dəp soraxti ular.

— Bilməymən, — dedi u.

Pərisiylərninğ məjizini sürüxtürüxi

¹³ Halayik ilgiri qarioqu bolqan bu adəmni Pərisiylərninğ aldioqa elip berixti

□ **9:7 «Siloam»** — Ibraniy tilida «Siloqa». **«Əysa** uningoa: «Siloam kəlqiki»gə berip yuyuwətkin» dedi... heliki adəm berip yuyuwidi, kəzi kəridioqan bolup qaytip keldi» — bu kor adəm ibadəthanioqa yeqin jayda tiləmçilik qilip olturoqan bolsa, ibadəthanidin «Siloam kəlqiki»gə bir kilometrək kelətti. Xuning üçün bu səpər kor adəmning ixənqigə nisbətən heli bir sinak idi. Lay kattiklaxkandin keyin u kəzlirini heq aqalmioqan halda muxu uzun yolni mengixi kerək idi. Bu kor adəm üçün intayin eqir idi, əlwəttə. Uning üstigə yolni bikar mangsa kəp «tiləmçilik waqti» israp bolup ketətti. ■ **9:8 Ros. 3:2.**

14 (əslidə Əysa lay kılıp bu adəmnıng kəzlirini aqқан күn dəl xabat күni idi). ■

15 Xuning bilən Pərisiylər qaytidin bu adəmdin qandaq kərələydiqan bolqinini soriwidi, u ularqa: — U kəzlirimgə lay *sürüp* qoydi, mən yuyuwidim wə mana, kərələydiqan boldum! — dedi.

16 Xuning bilən Pərisiylərdin bəziliri:

— U adəm Hudaning yenidin kəlgən əməs, qünki u xabat күnini tutmaydu, — deyixti.

Yənə bəziliri:

— U gunahkar adəm bolsa, qandaqlarqə bundaq mejjilik alamətlərnı yaritalaytti? — deyixti.

Buning bilən ularning arisida bəlünüx pəyda boldi. □ ■

17 Ular qarıoqu adəmdin yənə:

— U kəzliringni eqıptu, əmdi sən u toqruluk nemə dəysən? — dəp soraxti.

U: — U bir pəyoqəmbər ikən, — dedi.■

18 Yəhudiylar kərələydiqan qilinqan kixin- ing ata-anisini tepip kəlmigüqə, burun un- ing qarıoqu ikənlikigə wə hazır kərələydiqan qilinqanliqıoqa ixənməytti. Xunga ular uning ata-anisini qakırtip,

■ 9:14 Mat. 12:1; Mar. 2:23; Luqa 6:1; Yh. 5:9. □ 9:16 «U

adəm Hudaning yenidin kəlgən əməs, qünki u xabat күnini tutmaydu» — ular «u xabat күnini tutmaydu» dəydu. Qünki ular Əysaning tükürükidin lay kılıxni «əmgək kılıx», xundaqla xabatning «dəm elix prinsipi»ni buzux, dəp qaraytti. Əysa bolsa «Atamning əməllirini ada kılıxim kerək» degənidi (4-ayət). Demək, «ix kılıoquci» yaki «əməl kılıoquci» əslidə Huda Əzidur. Uningdin baxqa kim xundaq mejjizə yaritaytti? ■ 9:16 Yh. 3:2; 7:12; 9:33; 10:19. ■ 9:17 Luqa 7:16; 24:19; Yh. 4:19; 6:14.

19 ulardin:

— Bu silarning oqilunglarmu? Tuoqma kariou, dawatattinglar? Emdi hazir kandaklarqo keroleydioqan bolup qaldi? — dep soraxti.

20 Ata-anisi ularqa: — Uning bizning oqilimiz ikanliki, xundaqla tuquluxidinla kariou ikanlikini bilimiz;

21 lekin hazir kandaklarqo keroleydioqan bolup qaloqanlikini, kezlrini kim aqkanlikini bilmaymiz. U qong adem tursa, *buni* ezidin soranglar, u ezi dep bersun, — dep jawab bardi.

22 Ata-anisining xundaq deyixi Yehudiyulardin qorkkanliki uqun idi; qunki Yehudiyulardim kimdekim Eysani Mesih dep etirap kilsa, u sinagog jamaitidin qoqlap qikirilsun dep qarar qilqanidi. □ ■

23 Xu sawebtin uning ata-anisi: «U qong adem tursa, *buni* ezidin soranglar» deganidi.

24 Perisiylar eslidə kariou bolqan adəmni yəne qakirip uningqa:

— Hudaoqa xan-xerap berip *qesəm kil!* Biz bu adəmning gunahkar ikanlikini bilimiz, —

□ 9:22 «Yehudiyulardim kimdekim Eysani Mesih dep etirap kilsa, u sinagog jamaitidin qoqlap qikirilsun dep qarar qilqanidi» — «sinagogtin qikirilix»ning netijisi, jamiyettikilardin heqkim sinagogtin qikirilqan kixi bilən bardikeldi qilmaytti. ■ 9:22 Yh. 7:13; 12:42.

deyixti. □ ■

²⁵ U mundak javab berdi:

— U gunahkarmu, əməsmu, bilməymən. Biraq mən xu birla ixni bilimənki, qarioru idim, hazır kərələydiqan boldum.

²⁶ Ular uningdin yənə bir qetim:

— U seni qandak qildi? Kəzliringni qandak aqti?
— dəp soraxti.

²⁷ U javabən:

— Silərgə allıkaqan eyttim, biraq kulak salmid-inglar. Silər nemə dəp qaytidin anglaxni halap qaldinglar? Silərmu uning muhlisliri bolay dəwatamsilər?! — dedi.

²⁸ Buning bilən, ular uni kattıq tillap:

— Sən həliqining muhlisi! Biz bolsaq Musa *pəyoəmbərning* muhlisirimiz.

²⁹ Hudaning Musaqə səzligənlikini bilimiz; lekin bu nemining bolsa kəyərdin kəlgənlikinimu bilməymiz, — deyixti.

³⁰ Həliki adəm ularqə mundak javab qayturdi:
— Ajayip ixqu bu! Gərqə silər uning kəyərdin kəlgənlikini bilmigininglar bilən, u mening kəzlimni aqti.

³¹ Biz bilimizki, Huda gunahkarlarning tiləklirini anglimaydu; biraq Əzigə ihlasmən bolup iradisigə əməl kılouqılarningkini

□ **9:24 «Hudaqə xan-xərap berip kəsəm kıl»** — Əslidə grek tilida «kəsəm kıl» degən sөz yok idi. Bu ayəttə xu sөz bolmisimu, xu mənə qikip turidu (məsilən «Yəxua» 7:19ni kərüng). Xuning üçün bu jümlining mənisi «Əysaqə əməs, bəlki Hudaqə xan-xərap bər» degənlik əməs, bəlki «Hudani uluqlax üçün rast gəp kıl, bu məjizə əslidə qong bir aldamqilik əməsmu?» degəndək. ■ **9:24** Yə. 7:19.

anglaydu. ■

³² Dunya apiridə boləandin tartip, birərsining tuoqma karişuning kəzini aqқанliқini anglap bakқан əməs.

³³ Əgər bu adəm Hudadin kəlmigən bolsa, heqnemə қilalmioqan bolatti.

³⁴ Ular uni:

— Sən tüptin gunah iqidə tuoquloqan turuқluқ, bizgə təlim bərməқqimusən? — deyixip, uni *sinagogtin* қооlap қiқiriwetixti.□

Rohiy қarişuлуқ

³⁵ Əysa ularning uni *sinagogtin* қооlap қiқarəlanliқini anglap, uni izdəp tepip: Sən, Hudaning Ooқlioqə etiқad қilamsən? — dəp soridi.□

³⁶ U jawabən: — Təқsir, u kim? Mən uningə etiқad қilay, — dedi.

³⁷ — Sən həm uni kərdüng həm mana, hazır sən bilən səzlixiwatқан dəl xuning əzi, — dedi Əysa uningə.

³⁸ Həliқi adəm:

— I Rəb, etiқad қilimən! — dəp, uningə səjdə қildi.

³⁹ — Mən korlarni kəridioqan bolsun, kəridioqanlarni kor bolsun dəp bu dunyaəqə

■ **9:31** Zəb. 66:18; Pənd. 15:29; 28:9; Yəx. 1:15; Mik. 3:4.

□ **9:34** «ular... uni *sinagogtin* қооlap қiқiriwetixti» — 22-ayət wə izahatni kərüng. □ **9:35** «Sən, Hudaning **Ooқlioqə etiқad қilamsən?**» — bəzi kona kəқürmilərdə «Sən, Insan'ooқlioqə etiқad қilamsən?» dəp pütülgən.

höküm qikirixka keldim, — dedi Əysa. □ ■

⁴⁰ Uning yenediki bəzi Pərisiylər bu sözlərni anglap uningdin:

— Bizmu kormu? — dəp soraxti.

⁴¹ Əysa ularoqa: — Kor boloqan bolsanglar, gunahinglar bolmaytti; lekin silər hazır «kəruwatimiz» degininglar üçün silərgə gunah hesabliniweridu, — dedi.

10

Əysa səzini dawam qilidu — «Mən yahxi qoy bakquqidurmən»

¹ Bərħək, bərħək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, qoy kotinioqa ixiktin kirməy, baxqa yərdin yamixip kirgən kixi oqri wə qarəqquqidur.

² Ixiktin kiridioqan kixi bolsa qoylarning padiqisidur.

□ **9:39 «Mən korlarni kəridioqan bolsun, kəridioqanlarni kor bolsun dəp bu dunyaoqa həküm qikirixka kəldim»** — «həküm qikirixka kəldim» — Bu «həküm» toquruluk «Yəx.» 42:1 wə uningdiki izahatni kəring. Bu qandə «həküm»? Bizningqə Yəxaya pəyoqəmbərnin bəxaritudə eytiloqandək az degəndə bu «həküm»ning əq tərifi bardur: (1) etiqədqilaroqa toqra kəzqaraxlarni yətküzüx; (2) Hudaning kəp ixlar üstidiki həkümlirini bildürüx; (3) Məsiħning həwiri kixilərnin qəlbini yaki yoruk yaki tehimu qarəngəq, kor qilix; huddi Yəxaya pəyoqəmbər əz wəqtida Hudaning səz-kalamini Israiloqa yətküzgəndə, Israilning əhwalı «Silər anglaxni anglaysilər, birək qüxənməysilər; kəruxnı kərusilər, birək bilip yətməysilər» («Yəx.» 6:9-10) degəndək boləqanoqa ohxax. «Yəx.» 44:18nimu kəring. ■ **9:39** Yħ. 3:17; 12:47.

³ Ixik baqar uningora ixikni eqip beridu wa koylar uning awazini anglap tonuydu; u oz koylirining isimlirini bir-birlap qakirip ularni sirtka baxlap qikidu. □

⁴ U koylirining hëmmisini sirtka qikirip bolup, ularning aldida mangidu, koylarmu uning kəynidin əgixip mengixidu; qunki ular uning awazini tonuydu. □

⁵ Lekin ular yat adəmnin kəynidin mangmaydu, bəlki uningdin kaqidu; qunki ular yatlarınin awazini tonumaydu.

⁶ Əysa bu təmsilni ularora səzləp bərgini bilən, lekin ular uning əzlrigə nemə dəwatkanlikini heq quxənmidi.

⁷ Xunga Əysa ularora yənə mundaq dedi:
— Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, koylarning ixiki əzumdurmən. □

⁸ Məndin ilgiri kəlgənlərinin hëmmisi oqri wa

□ **10:3 «Ixik baqar uningora ixikni eqip beridu wa koylar uning awazini anglap tonuydu...»** — «ixik baqar» bəlkim Qəməldürgüqi Yəhyani kərsitixi mumkin. Bu ayət həm 4-ayətke munasiwətlik, «Mik.» 2:13 wa izahatni kəring. □ **10:4 «U koylirining hëmmisini sirtka qikirip bolup, ularning aldida mangidu, koylarmu uning kəynidin əgixip mengixidu; qunki ular uning awazini tonuydu»** — demisəkmü, Ottura Xərktiki koyqilar dəl xundaq yol bilən koylarni baqidu. Koyqi barlik koylarora isim koyup ularni bu isim bilən qakiridu. U daim «koylirini baxlaydu», ular uning awazi bilən əgixip mangidu. Adəttə koyqining koylarni «həydəx»ning heq həjiti yok. □ **10:7 «koylarning ixiki əzumdurmən»** — Ottura Xərktə padiqilar keqide koylarni koqdax üqün kotanning aozida toqrisioqa yetip uhlaydu. Xuning bilən ular əzlrini «koylarning ixiki» dəydu. Undaq koyqilar hər küni «əz koyliri üqün jəninini pida kilidu».

qarakqidur, lekin qoylar ularoqa kulak salmidi. □

⁹ Ixik özumdurmən. Mən arkilik kirgini kutkuzulidu həm kirip-qikip, ot-qöplərni tepip yeyələydu. ■

¹⁰ Ooqri bolsa pəkət ooqrilax, öltürüx wə buzux üqünla kelidu. Mən bolsam ularni hayatlikka erixsun wə xu hayatliki mol bolsun dəp kəldim. □

¹¹ Yahxi padiqi özumdurmən. Yahxi padiqi qoylar üqün öz jenini pida qilidu. □ ■

¹² Lekin mədikar undak qilmaydu. U bəlki nə qoylarning igisi nə padiqisi bolmioaqaqa, bəring kəlgini kərsə, qoylarni taxlap qaqudu wə bərə kelip qoylarni titip tiripirən kiliwetidu. □ ■

¹³ Əmdi mədikar bolsa pəkət həkkinini dəp ixləp, qoylaroqa kəngül bəlməy bəder qaqudu.

□ **10:8 «Məndin ilgiri kəlgənlərninğ həmmisi ooqri wə qarakqidur, lekin qoylar ularoqa kulak salmidi»** — bu yərdə Əysaning kəzdə tutqini Təwrattiki pəyoqəmbərlər əməs, bəlki əzlrini «İsrailni baqquqilar» dəp atiwaloqanlar — yəni Pərisiylər, bax kaqinlar, Təwrat ustazliri, Yəhədiy aqsakalliri, xundakla əzidin ilgiri pəyda boləqan «sahta Məsiqlər» (məsilən, «Ros.» 5:36-37)din ibarət. İsrailəqa baqquqi bolux kerək boləqanlar əksiqə padidin payda-mənpəət alidiqanlarəqa aylan-duruloqan («Yər.» 23-bab, «Əz.» 34-babni kərüng). ■ **10:9** Yh. 14:6. □ **10:10 «Ooqri bolsa pəkət ooqrilax, öltürüx wə buzux üqünla kelidu»** — «öltürüx» grek tilida «boquzlax».

□ **10:11 «Yahxi padiqi qoylar üqün öz jenini pida qilidu»** — «yahxi padiqi» boləqandin keyin baxka hil padiqilar bolamdu? Bu toqrisida «qoxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ **10:11** Yəx. 40:11; Əz. 34:11, 12, 15, 22, 23; Mik. 1:14; İbr. 13:20; 1Pet. 5:4. □ **10:12 «bərə kelip qoylarni titip tiripirən kiliwetidu»** — yaki «bərə kelip qoylarni tutuwelip tiripirən kiliwetidu». ■ **10:12** Zək. 11:16.

14-15 Yahxi padiqi özümdurmən. Ata meni tonioqinidək mən atini tonuqinimdək, mən özümningkilərnı tonuymən wə özümningkilərmu meni tonuydu; qoylar üqün jenim pida. ■

16 Bu qotandin bolmioqan baxqa qoylirimmu bar. Ulargımu elip baxlixim kerək wə ularmu awazimni anglaydu; xuning bilən bir pada bolidu, xundaqla ularning bir padiqisi bolidu. □ ■

17 Ata meni xu səwəbtin səyiduki, mən jenimni qayturuwelixim üqün uni pida qilimən. ■

18 Jenimni heqkim məndin alalmaydu, mən uni öz ihtiyarim bilən pida qilimən. Mən uni pida qilixka hokuklukmən wə xundaqla uni qayturuwelixkimu hokuklukmən; bu əmrni Atamdin tapxuruwaloqanmən. ■

19 Bu səzlər tüpəylidin Yəhudiylar arisida yənə bəlünüx pəyda boldi. ■

20 Ulardin kəp adəmlər:

— Uningoqa jin qaplixiptu, u jöylüwatidu, nemə üqün uning səzigə kulak saloqudəksilər? — deyixti. ■

21 Yənə bəzilər bolsa:

— Jin qaplxakan adəmning səzliri bundak bol-

■ **10:14-15** 2Tim. 2:19; Mat. 11:27; Luqa 10:22; Yh. 6:46; 7:29. □ **10:16** «**Bu qotandin bolmioqan baxqa qoylirimmu bar. Ulargımu elip baxlixim kerək ... xuning bilən bir pada bolidu, xundaqla ularning bir padiqisi bolidu**» — heqkandak xübə yokki, muxu yərdə «bu qotandin bolmioqan»lar Məsihkə etiqad qilidioqan Yəhudiy əməslərnı kərsitidu. ■ **10:16** Əz. 37:22. ■ **10:17** Yəx. 53:12. ■ **10:18**

Yh. 2:19. ■ **10:19** Yh. 7:12; 9:16. ■ **10:20** Yh. 7:20; 8:48,

52.

maydu. Jin qandakmu qariorularning kozlirini aqalisun?! — deyixti. ■

Əysaning qatka qekilixi

²² Kix pəsli bolup, Yerusalemda «Qayta beoixlax heyti» ötküzülöwatatti. □

²³ Əysa ibadəthanidiki «Sulaymanning pexaywini»da aylinip yürətti. ■

²⁴ Yəhudiylar uning ətrapiqə olixiwelip:

— Bizni qaqañoiqə tit-tit qilip tutuklukta qaldurmaqisən? Əgər Məsih bolsang, bizgə oquqini eyt, — deyixti. □

²⁵ Əysa mundak jawab bərdi:

— Mən silərgə eyttim, lekin ixənməysilər. Atamning nami bilən qiloqan əməllirimning əzi manga guwahliq beridu. ■

²⁶ Birak mən silərgə eytkinimdək, silər etiqad qilmidinglar, qünki mening qoylirimdin əməssilər.

²⁷ Mening qoylirim mening awazimni anglaydu, mən ularni tonuymən wə ular manga əgixidu. ■

■ **10:21** Mis. 4:11; Zəb. 94:9; 146:8 □ **10:22** «**Qayta beoixlax heyti**» — (ibadəthanini) «qayta beoixlax heyti» bolsa miladiyədin ilgiri 164-yili «Yəhuda Makkabus» ibadəthanini Yunandikilərnin butpərəslikidin qayturuwelip, uni qaytidin Hudaning yolioqə atap beoixliqənlilikini təbrikləydiqan heyti. Bu heyti Yəhudiylar arisida hazırqə «Hannukah» dəp atilidu.

■ **10:23** 1Pad. 6:3; Ros. 3:11; 5:12. □ **10:24** «**Bizni qaqañoiqə tit-tit qilip tutuklukta qaldurmaqisən?**» — grek tilida «jenimizni qaqañoiqə tit-tit qilip tutuklukta qaldurmaqisən?». ■ **10:25** Yh. 5:36. ■ **10:27** Yh. 8:47.

28 Mən ularoqa mənggülük həyat ata kilimən; ular əsla həlak bolmaydu. Həqkim ularni qolumdin tartivalalmaydu. ■

29 Ularni manga təqdim kıloğan atam həmmidin üstündür wə həqkim ularni atamning qolidin tartivalalmaydu.

30 Mən wə Ata *əslidinla* birdurmiz. □ ■

31 Buning bilən Yəhudiylar yənə uni qalma-kesək kılixmaqçı bolup, yərdin qollirioqa tax elixti. ■

32 Əysa ularoqa: — Atamdin kəlgən nuroqun yahxi əməllərnı silərgə kərsəttim. Bu əməllərnıng kaysisi üqün meni qalma-kesək kılmaqçısılər? — dedi.

33 — Seni yahxi bir əməl üqün əməs, bəlki kupurluq kılqonıng üqün qalma-kesək kılımız. Qünki sən bir insan turuqluq, özüngni Huda kılip kərsəttıng! — dedi Yəhudiylar jawabən. ■

34 Əysa ularoqa mundaq jawab bərdi:

— Silərgə təwə muqəddəs qanunda «Mən eytim, silər ilahlırsılər» dəp pütülgən əməsmu?

■ **10:28** Yh. 6:39; 17:12; 18:9. □ **10:30** «Mən wə Ata əslidinla birdurmiz» — «Qan» 32:39ni kərunq. Muxu yərdə Məsihning «bir» degini, yukirida tiloqa elinoğan ixlirida özining Huda'ata bilən birgə bir bolqanlıqini təkitləydu. ■ **10:30** Yəx. 54:5; Yh. 5:19; 14:9; 17:5. ■ **10:31** Yh. 8:59; 11:8. ■ **10:33** Yh. 5:18.

□ ■

³⁵ Huda öz söz-kalamini yatküzgənlərni «ilahlar» dəp atıoan yərdə (wə mukəddəs yazmılarda eytiloqini hərgiz küqtin qalmaydu)

³⁶ nemə üqün Ata Özigə has-mukəddəs kılıp panyı dunyaqa əwətkən zat «Mən Hudaning Ooqlimən» desə, u toqruluk «kupurluk kilding!» dəysilər? □ ■

³⁷ Əgər Atamning əməllirini kılmısam, manga ixənmənglar. ■

³⁸ Biraq kılsam, manga ixənmigən hələttimu, əməllərnin özliqigə ixininglar. Buning bilən Atining məndə ikənlikini, meningmu Atida ikənlikimni hək dəp bilip etiqad kılidioan bolısilər. ■

³⁹ Buning bilən ular yənə uni tutmaqı boldi, biraq u ularning qolliridin qutulup, u yərdin

□ **10:34 «Silərgə təwə mukəddəs kanun»** — 8:17 wə izahatini kəring. **«Mən eyttim, silər ilahlarsilər»** — bu sözlər «Zəb.» 82:6də tepilidu. Toluk eytsaq «Mən eyttim: — Silər ilahlar ikənsilər; həmminglar Həmmidin Aliy Boluquqining ooqullirisilər» degən bolup, bu söz əslidə sot məjlisigə katnaxқан «ilahlar»qa, yəni Hudaning həlqigə soraqı boloan yaki öz həlki arisida hərqandak həquk-məs'uliyiti bar adəmlərgə eytiloqanidi. Ular muxu ixta, həmmini soraq kıloquqi Hudaqa ohxap kətkəqkə, «ilahlar» deyilidu. 35-36-ayət wə izahatini kəring. «Zəb.» 82:1diki izahatnimu kəring. ■ **10:34 Zəb. 82:6** □ **10:36 «Nemə üqün Ata Özigə has-mukəddəs kılıp panyı dunyaqa əwətkən zat «Mən Hudaning Ooqlimən» desə, u toqruluk «kupurluk kilding!» dəysilər?»** — bu 36-ayət boyiqə, Huda «Zəbur»da «Hudaning **söz-kalami yatküzülgənlər**»ni «ilahlar» dəp atıoan yərdə, **Hudaning Səz-Kalamining Əzi** dunyaqa kəlgəndə, «Hudaning Ooqlimən» desə, bu qandakmu kupurluk bolidu? ■ **10:36** Yh. 5:1; 6:27. ■ **10:37** Yh. 15:24. ■ **10:38** Yh. 14:11; 17:21.

kætti. ■

⁴⁰ Andin u yənə İordan dəryasining u ketioqa, yəni Yəhya *pəyoqəmbər* dəslipidə adəmlərnı qəmüldürgən jayoqa berip, u yərdə turdi. ■

⁴¹ Nuroqun kixilər uning yenioqa kəldi. Ular:

— Yəhya heq möjizilik alamət kərsətmigən, lekin uning bu adəm toqrisida barliq eytkanliri rast ikən! — deyixti.

⁴² Xuning bilən nuroqunliqan kixilər bu yərdə uningqa etiqad qildi.

11

Lazarusning ölumi

¹ Lazarus degən bir adəm kesəl bolup qaloqanidi. U Məryəm wə hədisi Marta turoqan, Bəyt-Aniya degən kənttə turatti

² (bu Məryəm bolsa, Rəbgə huxbuy mayni sürkigən, putlirini öz qaqliri bilən ertip qurutkan heliki Məryəm idi; kesəl bolup yatқан Lazarus uning inisi idi). □ ■

³ Lazarusning hədiliri Əysaqa həwərqi əwətip: «İ Rəb, mana sən söygən *dostung* kesəl bolup qaldi» dəp yətküzdi.

■ **10:39** Luqa 4:29; Yh. 8:59. ■ **10:40** Yh. 1:28; 3:23.

□ **11:2** «**bu Məryəm bolsa, rəbgə huxbuy mayni sürkigən, putlirini öz qaqliri bilən ertip qurutkan heliki Məryəm idi; kesəl bolup yatқан Lazarus uning inisi idi**» — bu ix dəsleptə «Mat.» 26:6-13 wə «Mar.» 14:3-9də wə keyin «Yuh.» 12:3-8də hatirilini. Yuhanna oqurmənlər bu ixtin İnildiki baxқа «bayanlar» arkilik allıqəqan həwər tapқан, dəp pərez qilidu. ■ **11:2** Mat. 26:6; Mar. 14:3; Luqa 7:37; Yh. 12:3.

4 Lekin Əysa buni anglap:

— Bu kesəldin ölüp kətməydu, bəlki bu arkilik Hudaning Ooqli uluoqlinip, Hudaning xan-xəripi ayan kilinidu — dedi.■

5 Əysa Marta, singlisi wə Lazarusni tolimu səyəttili.

6 Xunga u Lazarusning kesəl ikənlikini angliqan bolsimu, əzi turuwatqan jayda yənə ikki kün turdi.□

7 Andin keyin u muhlislirioqa:

— Yəhudiyəgə qayta barayli! — dedi.

8 Muhlisleri uningqqa:

— Ustaz, yekindila *u yərdiki* Yəhudiyalar seni qalma-kesək kilməqə bolqan tursa, yənə u yərgə qayta baramsən? — deyixti.□ ■

9 Əysa mundaq dedi:

— Kündüzdə on ikki saət bar əməsmu? Kündüzi yol mangoqan kixi putlaxmas, qünki u bu dunyaning yorukini kəridu.

10 Lekin keqisi yol mangoqan kixi putlixar, qünki uningda yorukluk yoxtur.

11 Bu sözlərni eytkandin keyin, u:

— Dostimiz Lazarus uhlap qaldı; mən uni uyqusidin oyoqatkili barimən, — dəp koxup

■ 11:4 Yh. 9:3; 11:40. □ 11:6 «Xunga u Lazarusning kesəl ikənlikini angliqan bolsimu, əzi turuwatqan jayda yənə ikki kün turdi» — bu ayəttiki «xunga» bəlkim oqurmənlərni həyran qalduridu. Bizdə kılqə xübhə yokki, Huda Əzini səyğənlərimu intayin səyğəqkə, ularning Hudaning həkikiy xan-xəripi wə uluoqlukini kərüp qüxinixi, xundaqla etikadining küqəytilixi üqün bəzidə beximizdin bu ixqa ohxap ketidioqan azablik ixlarni etküzidu (15-ayətəni kərüng). □ 11:8 «Ustaz» — grek tilida «Rabbi». ■ 11:8 Yh. 8:59; 10:31.

qoʻydi.■

¹² Xunga muhlislar uningqoʻa:

— I Rəb, uhliqan bolsa, yahxi bolup qalidu, — dedi.

¹³ Həlbuki, Əysa Lazarusning əlümi toqʻruluk eytkanidi, lekin ular u dəm elixtiki uyquni dəwatidu, dəp oylaxti.

¹⁴ Xunga Əysa ularqoʻa oqʻukini eytip:

— Lazarus əldi, — dedi.

¹⁵ — Biraq silərnı dəp, silərnıng etıqad qılixınglar üqün, *uning qexida* bolmıqanlıqımqoʻa huxalmən. Əmdi uning yenıqoʻa baraylı, — dedi.

¹⁶ «Qoxkezək» dəp atıldıqoʻan Tomas baxqa muhlisdaxlırıqoʻa:

— Bizmu uning bilən billə baraylı həm uning bilən billə ələyli, — dedi.□

Əysaning Lazarusni tirıldürüxi

¹⁷ Əysa muhlisliri bilən Bəyt-Anıyaqoʻa baroqanda, Lazarusning yərlikkə qoyuloqınıqoʻa allıqoʻan tət kün bolıqanlıqı uningqoʻa məlum boldi.

¹⁸ Bəyt-Anıya Yerusalemqoʻa yeqın bolup, uningdin altə qaqırimqə yıraklıqta idi, □

¹⁹ xuning bilən nuroqun Yəhudiylar Marta bilən Məryəmgə inisi toqʻrisida təsəlli bərgili ularning yenıqoʻa kəlgənidi.

■ **11:11** Mat. 9:24; Mar. 5:39; Luqa 8:52. □ **11:16** ««Qoxkezək» dəp atıldıqoʻan Tomas» — drek tilida ««Didimos» dəp atıldıqoʻan Tomas». □ **11:18** «altə qaqırim» — grek tilida «on bəx stadiyon». Bir «stadiyon» 185 metr idi.

20 Marta əmdi Əysaning keliwatkinini anglapla, uning aldiqə qikti. Lekin Məryəm bolsa əyidə olturup qaldi.

21 Marta əmdi Əysaqə: — I Rəb, bu yərdə boləqan bolsang, inim əlmigən bolatti.

22 Həlihəm Hudadin nemini tilisəng, Uning sanga xuni beridiqanlikini bilimən, — dedi.

23 — Ining kayta tirilidu, — dedi Əysa.

24 Marta:

— Ahirki künidə, yənə tirilix künidə uning jəzmən tirilidiqanlikini bilimən, — dedi.■

25 Əysa uningqə: — Tirilix wə həyatlik mən əzümdurmən; manga etikad kıləuqi kixi əlsimu, həyat bolidu; ■

26 wə həyat turup, manga etikad kıləuqi əbədil'əbəd əlməs; buningqə ixinəmsən?■

27 U uningqə: — Ixinimən, i Rəb; sening dunyaya kelixi mukərrər boləqan Məsih, Hudaning Oqlı ikənlikinggə ixinimən.■

28 Buni dəp bolup, u berip singlisi Məryəmni astiqina qakirip:

— Ustaz kəldi, seni qakiriwatidu, — dedi.

29 Məryəm buni anglap, dərhal ornidin turup, uning aldiqə bardı

30 (xu pəyttə Əysa tehi yeziqə kirmigən bolup, Marta uning aldiqə mengip, uqrixip qaləqan yərdə idi).

31 Əmdi *Məryəmgə* təsəlli beriwatqan, əydə uning bilən olturəqan Yəhudiylar uning aldirap

■ 11:24 Dan. 12:2; Luqa 14:14; Yh. 5:29. ■ 11:25 Yh. 1:4;

3:16, 36; 5:24; 6:47; 14:6; 1Yuhə. 5:10. ■ 11:26 Yh. 6:51.

■ 11:27 Mat. 16:16; Mar. 8:29; Luqa 9:20; Yh. 6:69.

qorup sirtka qikip katkinini kerup, uni kabriga berip xu yerdə yioqa-zar qilqili katti, dər oylap, uning kaynidin mengixti.

³² Məryəm əmdi Əysa bar yərgə baroqanda uni kerup, ayioqioqa əzini etip:

— I Rəb, bu yerdə bolqan bolsang, inim əlmigən bolatti! — dedi.

³³ Əysa Məryəmning yioqa-zar qilqinini, xundakla uning bilən billə kəlgən Yəhudiy həlkning yioqa-zar qilixkinini kərgəndə, rohida kattik piqan qekip, kəngli tolimu biaram boldi wə: □

³⁴ — Uni kəyərgə koydunglar? — dər soridi.

— I Rəb, kelip kərgin, — deyixti ular.

³⁵ Əysa kəz yexi qildi. □ ■

³⁶ Yəhudiy həlki: — Karanglar, u uni kanqilik səyğən! — deyixti.

³⁷ Wə ulardin bəziliri:

— Kariquning kəzini aqkan bu kixi kesəl adəmnə əlumdin saklap qalalasmidi? — deyixti.

³⁸ Əysa iqidə yənə kattik piqan qekip, kabrining aldioqa bardı. Kabri bir qar idi; uning kirix aozioqa qong bir tax koyukluk idi.

³⁹ Əysa:

— Taxni eliwetinglar! — dedi.

□ **11:33** «Əysa... rohida kattik piqan qekip, kəngli tolimu biaram boldi» — Əysa nemigə xundak inkas kayturdi? Bizningqə, bu uning gunahning insanlarni əlümgə wə halakətkə, jümlidin Xəytanning ilkiqə elip baroqanliqi tüpəylidin bolqan parakəndiqilik wə piqan-kayotioqa karap, bu ixlardin kattik hayajanlanoqanliqi wə bəlkim oqəzəpləngənlikini kərsitidu. □ **11:35** «Əysa kəz yexi qildi» — Əysaning kəz yaxliri toqruluk «koxumqə səz»imizdə tohtalmisak bolmaydu.

■ **11:35** Luqa 19:41.

Ölgüqining hədisi Marta:

— I Rəb, yərlikkə qoyqılı tət kün boldi, hazır u purap kətkəndu, — dedi.

⁴⁰ Əysa uningqə:

— Mən sanga: «Etikad kılsang, Hudaning xan-xəripini kərisən» degənidimoq! — dedi.

⁴¹ Buning bilən halayıq taxni eliwətti. Əysa kəzlrini asmanqə tikip mundaq dua kıldi:

— I Ata, tilikimni angliqining üqün sanga təxəkkür eytimən.

⁴² Tiləklirimni həmixə anglaydiqanliqingni bilimən; lekin xundaq bolsimu, ətrapimdiki muxu halayıq sening meni əwətkənlikinggə ixənsun dəp, buni eytiwatimən!■

⁴³ Bu sözlərnı kılqandın keyin, u yukiri awazda: — Lazarus, taxkiriqə qıq! — dəp tovlidi.

⁴⁴ Ölgüqi kəl-putliri kəpənləngən, engiki tengiloqan həlda taxkiriqə qıqti. Əysa ularqə: — Kəpənnı yexiwetip, uni azad kılinglar! — dedi.■

Əysani əltürüx suyikəsti

Mat. 26:1-5; Mar. 14:1-2; Luqa 22:1-2

⁴⁵ Məryəmning yenioqə pətə kılıp kelip, uning əmillirini kərgən Yəhudiylar iqidin nuroqunliri uningqə etikad kıldi.

⁴⁶ Lekin ularning iqidə bəziliri Pərisiylərnıng yenioqə berip, Əysaning kılqan ixlirini məlum kılixti.

⁴⁷ Xunga bax kaqınlar wə Pərisiylər Yəhudiylarning kəngəxmisini yioqip:

— Qandak qiliximiz kerak? Bu adəm nuroqun möjizilik alamətlərni yaritiwatidu. ■

48 Uningoşa xundak yol qoyup beriwərsək, həmmə adəm uningoşa etikad kəlip ketidu. Xundak boləqanda, Rimliklar kelip bu bizning jayimiz wə qowmimizni wəyran kəliwetidu! — deyixti.□

49 Ularning iqidə biri, yəni xu yili bax kaşin boləqan Qayafa:

— Silər heqnemini bilməydikənsilər!

50 Pütün həlkning həlak boluxining orniəşa, birla adəmning ular üqün əlūxining əwzəllikini qūxinip yətməydikənsilər, — dedi ■

51-52 (bu səzni u əzlükidin eytmioşanidi; bəlki u xu yili bax kaşin boləqanliqi üqün, Əysaning *Yəhūdiy* həlki üqün, xundakla pəkət u həlk üqünla əməs, bəlki Hudaning hər yanəşa tarkilip kətkən pərzəntlirining həmmisini bir kəlip uyuxturux üqün əlidiəqanliqidin aldin

■ 11:47 Zəb. 2:2; Mat. 26:3; Mar. 14:1; Luğa 22:2; Ros. 4:27. □ 11:48 «Rimliklar kelip bu bizning jayimiz wə

qowmimizni wəyran kəliwetidu!» — «bu bizning jayimiz» bizningqə ibadəthanini kərsətsə kerək. Enikki, bu adəmləring ibadəthanini «Hudaning» deməydu, bəlki «bizning» dəydu. Ularning gepidin roxənki, əzining mənəpəətini birinqi orunəşa qoyidu, əz həlkning tinq-amanliqini ikkinqi orunəşa qoyidu. «Bu bizning jayimiz» baxqa birhil tərjimisi: «bizning bu ornimiz» (demək, mənəsipimiz). ■ 11:50 Yh. 18:14.

bexarət berip xundak degənidi). □ ■

⁵³ Xuning bilən ular məslihetlixip, xu kündin baxlap Əysani eltürüwetixni kəstlidi.

⁵⁴ Xuning üçün Əysa əmdi Yəhudiylar arisida axkara yürməytti, u u yərdin ayrilip qəlgə yəkin rayondiki Əfraim isimlik bir xəhorigə berip, muhlisliri bilən u yərdə turdi.

⁵⁵ Əmdi Yəhudiylarning «ətüp ketix heyti»ğa az qaloqanidi. Nuroqun kixilər taħarətəni ada kixix üçün, heyttin ilgiri yezilardin Yerusalemoğa kelixti. □

⁵⁶ Xuning bilən billə xu kixilər Əysani izdəxti. Ular ibadəthanida yiqiloqanda bir-birigə:
— Qandak oylawatisilər? U heyət ötküzgili kəlməsmu? — deyixti. ■

⁵⁷ Bax kaħinlar bilən Pərisiylər bolsa uni tutux üçün, hərkimning uning kəyərdilikini bilsə,

□ **11:51-52 «bu sözni u əzlükidin eytmioqanidi; bəlki u xu yili bax kaħin boləqanliki üçün... aldın bexarət berip xundak degənidi»** — demək, gərgə u əzi hudəsiz adəm bolsimu, Təwrat bekitkən orunda turəq, Muqəddəs Roh uning arkilik (özining dəwatqinining mənisini toluk quxənmigən həlda) bexarət bərdi. ■ **11:51-52** Əf. 2:14, 15, 16. □ **11:55 «Nuroqun kixilər taħarətəni ada kixix üçün...»** — muxu yərdiki «taħarət» toqruluk; Musa pəyoqəmbərgə quxürülgən qanun boyiqə, birsi əlük bir nərsigə, qanoğa yaki məlum kesəl yarisioğa tegip kətkən bolsa, «napak» dəp hesablinatti wə xundakla pak hesablinix üçün yuyunuxi kerək wə yənə bəzi əħwallardimu kurbanlik kixixi kerək idi. Uning üstigə pərisiylər wə «Təwrat ustazliri» əzlükidin bu ixlarəğa nuroqun baxqa murəkkəp qaidilərnəni qoxuwəloqanidi. Məsilən, «Mar.» 7:3-4ni kəring. Xunga «taħarət»ni ötküzüxkə bəzidə heli wəqit kerək boləqan. **«Yerusalemoğa kelixti»** — grek tilida «Yerusalemoğa qixixti». ■ **11:56** Yh. 7:11.

məlum kilixi toʻqiruluk pərman qikarovanidi.

12

Məryəmning Əysani ətirlixi

Mat. 26:6-13; Mar. 14:3-9

¹ Өtöp ketix heytidin altə kün ilgiri, Əysa əzi ölümdin tirildürgən Lazarus turuwatқан jay — Bəyt-Aniyaşa kəldi.■

² Xu wəjidin ular u yərdə uningəşa ziyapət bərdi. Marta mehmanlarni kütüwatatti; Lazarus bolsa Əysa bilən həmdastihan boləlanlarning biri idi.

³ Məryəm əmdi nahayiti qimmət bahalik sap sumbul ətirdin bir qadaq əkilip, Əysaning putlirişa quydi andin qaqłiri bilən putlirini ertip qurutti. Ətirning hux puriki əyni bir aldi.□

⁴ Lekin uning muhlislriddin biri, yəni uningəşa pat arida satkunluk qiləuqi, Simonning oqli Yəhuda Ixkariyot:

⁵ — Nemixka bu *qimmət bahalik* ətir kəmbəşəllərgə sədikə qilip berilixkə üq yüz dinarəşa setilmidi? — dedi□ ■

⁶ (u bu səzni kəmbəşəllərnin oqemini yegənliki üqün əməs, bəlki oqli boləlanliki

■ **12:1** Mat. 26:6; Mar. 14:3; Luқа 7:37; Yh. 11:2.

□ **12:3** «**nahayiti qimmət bahalik sap sumbul ətirdin bir qadaq**» — «bir qadaq» (grek tilida «bir litra») — Rimliklarning qadiki, təhminən 325 gram. «**Əysaning putlirişa quydi andin qaqłiri bilən putlirini ertip qurutti**» — yaki «Əysaning putlirişa quydi wə qaqłiri bilən ətirni putlirişa sürdi».

□ **12:5** «**üq yüz dinar**» — xu qaqda addiy bir ixqining yillik kirimigə təng bolatti. ■ **12:5** Mar. 14:5.

üqün degənidi; qünki u *muhli slarning ortaq* həmyanini sakli oquci bolup, daim uning ota selinojinidin oqriliwalatti).■

⁷ Əmdi Əysa: — Ayalni öz ihtiyari ota koy oqin! Qünki u buni mening dəpnə künüm üqün təyyarlik kilip sakli oqandur;□ ■

⁸ qünki kəmbə oqəllər həmixə silər bilən billə bolidu, lekin mən həmixə silər bilən billə bol-maymən, — dedi.■

Bax ka hınlarning Lazarusni oltürüx suyikəsti

⁹ Zor bir top Yəhudiyalar uning xu yərdə ikənlikidin həwər tepip, xu yərgə kəldi. Ularn-ing kelixi yaloquz Əysani dəpla əməs, yənə u əlümdin tirildürgən Lazarusnimu kərüx üqün idi. ■

¹⁰ Ləkin bax ka hınlar bolsa Lazarusnimu oltürüxni məsli hət ləxkənidi;

¹¹ Qünki uning səwəbidin nuroqun Yəhudiyalar əzlidiridin qekinip Əysa ota etikad kiliwatatti.

Yerusalem ota təntənilik bilən kirix

Mat. 21:1-11; Mar. 11:1-11; Luqa 19:28-40

¹² Ətisi, «*ətip ketix heyti*»ni otküzüxkə kəlgən zor bir top halayik Əysaning Yerusalem ota keli-watkanlikini anglap, ■

■ 12:6 Yh. 13:29. □ 12:7 «u buni mening dəpnə künüm üqün təyyarlik kilip sakli oqandur» — baxka birhil tərjimisi: «u xundak kilip mening dəpnə künüm gə təyyarlik kiliwatidu».

■ 12:7 Mar. 14:8. ■ 12:8 Kan. 15:11; Mat. 26:11; Mar. 14:7.

■ 12:9 Yh. 11:44. ■ 12:12 Mat. 21:8; Mar. 11:8; Luqa 19:36.

13 kollirioʻa horma xahlirini tutuxkan halda uni qarxi aloqili qikixti wə: «Təxəkkür-ḥosanna! Pərwərdigarning namida kəlgüqi, Israilning padixahioʻa mubarək boləqay!» dəp warkiraxti. □ ■

14 Əysa bir təhəyni tepip, uningəa mindi; huddi *mukəddəs yazmilarda* mundak pütülgəndək: —

15 «Korkma, i Zion kizi! Mana, Padixahing exək təhiyigə minip keliwatidu!» □ ■

16 Əyni qaʻda uning muhlisliri bu ixlarni qüxənməytti, lekin Əysa xan-xərəptə uluqʻlanəandin keyin, bu səzləning uning toqʻruluk pütülgənlikini, xundakla bu ixlarning dərəkə uningda xundak yüz bərgənlikini esigə kəltürdi. □

17 Əmdi u Lazarusni kəbridin qakirip tirildürgən qaʻda uning bilən billə boləqan halayiq bolsa, bu ixka guwahliq beriwatatti.

18 Əysa yaratqan bu məjizilik alamətnimu an-

□ **12:13 «Təxəkkür-ḥosanna! Pərwərdigarning namida kəlgüqi, Israilning padixahioʻa mubarək boləqay!»** — bu səzlər «Zəb.» 118:25-26diki bexarəttin elinəqan. «Ḥosanna» degən səz «Qutkuzəqaysən, i Pərwərdigar» degən mənədə. Injil dəwrigə kəlgəndə mənisi «Hudaəqə təxəkkür-mədhiyə»mu bolup qaləqanidi. «Zəbur» 118-küyidiki izahətlarnimu kəring. ■ **12:13** Zəb. 118:25, 26. □ **12:15 «Korkma, i Zion kizi! Mana, Padixahing exək təhiyigə minip keliwatidu!»** — «Zək.» 9:9. «Zion kizi» Yerusalemda turuwatqanlarni, xundakla barliq Yəhudiy həlkini kərsitidu. ■ **12:15** Yəx. 62:11; Zək. 9:9; Mat. 21:5. □ **12:16 «Əysa xan-xərəptə uluqʻlanəandin keyin...»** — uning əlümdin tirilip ərxkə kətürülgənlikini kərsitidu.

glioqqa, uni qarxi elixqa xu bir top adəmlər qikixkanidi.

¹⁹ Pərisiylər bolsa bir-birigə:

— Qaranglar, *barliq* qiloqninglar bikar kətti! Mana əmdi pütkül jahən uningqa əgəxməktə!

— deyixti.■

Greklarning Əysa bilən kəruxuxni tələp qilixi
— *uning öz əlümi toqruluk səzlix*

²⁰ Ətöp ketix həytida ibadət qiloqili kəlgənlər arisida birnəqqə greklarmu bar idi. ■

²¹ Bular əmdi Galiliyəning Bəyt-Saida yezisidin boləqan Filipning yenioqa kelip:

— Əpəndim, biz Əysa bilən kəruxsək, — dəp tələp qilixti.■

²² Filip berip buni Andriyaska eytti. Andin Andriyas wə Filip ikkisi Əysaqa məlum qildi.

²³ Ləkin Əysa ularqa jawabən mundak dedi:

— «İnsan'ooqlining xan-xərəptə uluqlinidioqan wəqit-saiti yetip kəldi. □ ■

²⁴ Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, buqday deni tupraq iqigə quxüp əlmigüqə, əzi yənila yaləuz qalidu; ləkin əlsə,

■ **12:19** Yh. 11:47. ■ **12:20** Ros. 8:27. ■ **12:21** Yh. 1:45.

□ **12:23** «**Ləkin Əysa ularqa jawabən mundak dedi: — «İnsan'ooqlining xan-xərəptə uluqlinidioqan wəqit-saiti yetip kəldi...»** — grekləning (22-ayəttiki) təlipigə bu sirlik səzlər qandak jawab bolidu? Buning toqruluk «qoxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ **12:23** Yh. 13:32; 17:1.

mol hosul beridu. □ ■

²⁵ Kimdəkim öz hayatini ayisa uningdin məhrum bolidu; lekin bu dunyada öz hayatidin nəprətlənsə, uni mənngülük hayatlikka sakliyalaydu. □ ■

²⁶ Kimdəkim hizmitimdə boluxni halisa, manga əgəxsun. Mən kəyərdə bolsam, mening hizmətqimmu xu yərdə bolidu. Kəmdəkim mening hizmitimdə bolsa, Ata uningəya izzət kılıdu. ■

²⁷ Həzir jenim kattik azabliniwatidu. Mən nemə deyixim kerək? «Ata, meni bu səttin kütquzojin!» dəymu? Ləkin mən dəl muxu wakit-səət üçün kəldim. □ ■

²⁸ Ata, namingəya xan-xərəp kəltürgin!».

Xuan, asmandin bir awaz anglinip:

— Uningəya xan-xərəp kəltürdüm wə yənə uningəya xan-xərəp kəltürimən!» — deyildi.

²⁹ Buni angliəyan xu yərdə turoəyan halayik:

— Həwa güdürlidi, — deyixti.

Yənə bəzilər bolsa:

— Bir pərixte uningəya gəp kildi, — deyixti.

□ **12:24 «buəday deni tupraq iqigə qüxüp əlmigüqə, əzi yənila yaloəz qalidu; ləkin əlsə, mol hosul beridu»** — Məsihning «urukning əlüxi» degini birhil ohxitixtur. Uruk yərgə qüxüp «əlmisə» bir tal peti kəliweridu. Tupraqka qüxkəndə «əlsə», uningdin nuroəyan uruk mewiləydu. ■ **12:24** 1Kor. 15:36.

□ **12:25 «kimdəkim öz hayatini ayisa..»** — «ayisa» grek tilida «səyisə» yaki «amraq bolsa». ■ **12:25** Mat. 10:39; 16:25; Mar. 8:35; Luəa 9:24; 17:33. ■ **12:26** Yh. 14:3; 17:24.

□ **12:27 «Ata, meni bu səttin kütquzojin!» dəymu?»** — Bu «səət» uning kelidəyan azab-əqubətləni tartidəyanlikini kərsitidu. ■ **12:27** Mat. 26:37,38,39; Mar. 14:34; Luəa 22:44.

³⁰ Əysa bolsa jawabən: — Bu awaz meni dəp əməs, siləрни dəp qüxti. ■

³¹ Əmdi dunyaning üstigə həküm qikirilix waqti kəldi; hazır bu dunyaning həkümdarining taxkiriqə qoqlinix waqti kəldi. □ ■

³² Wə mən bolsam, yəning üstidin kətürülginimdə, pütkül insanlarni özümgə jəlp kilip tartimən, — dedi ■

³³ (uning buni degini özining kandaq ölüm bilən əlidioanlikini kərsətkini idi).

³⁴ Halayiq buningqə jawabən uningdin:

— Biz muqəddəs kanundin Məsihning əbədgiqə qalidioqinini angliqan; sən kandaqsigə «Insan'oqli kətürülüxi kerək» dəysən?! Bu kandaqmu «Insan'oqli» bolsun? — dəp soridi. □ ■

³⁵ Xunga Əysa ularqə: — Nurning aranglarda bolidioqan waqti uzun bolmaydu. Xunga qarangoqulukning siləрни besiwalmasliki üqün, nur bar waqtida *uningda* menginglar; qarangoqulukta mangoqan kixi özining kəyərgə

■ **12:30** Yh. 11:42. □ **12:31** «hazir bu dunyaning həkümdarining taxkiriqə qoqlinix waqti kəldi» — «bu dunyaning həkümdari» — Xəytanni kərsitidu. Bu ayət toqruqluq «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **12:31** Yh. 14:30; 16:11; Kol. 2:15. ■ **12:32** Qəl. 21:9; 2Pad. 18:4; Yh. 3:14; 8:28.

□ **12:34** «sən kandaqsigə «Insan'oqli kətürülüxi kerək» dəysən?!» — halayiqning «Insan'oqli» (Məsih) toqruqluq kəzdə tutqini Məsihning uluqluqini kərsitidioqan «Yar.» 49:10, «Zəb.» 89:35-37, 110:2, «Yəx.» 9:7, «Əz.» 37:25, «Dan.» 7:14 Idi.

■ **12:34** 2Sam. 7:16; 1Tar. 22:10; Zəb. 45:6-7; 89:36; 110:4; Yəx. 9:5; Yər. 23:6; Əz. 37:26; Dan. 2:44; 7:14, 27; Mik. 4:7; İbr. 1:8.

ketiwatqanlikini bilməydu. ■

³⁶ Nur aranglarda bar wakitta, uningqa ix-ininglar; buning bilən nurning pərzəntliri bolisilər, — dedi.

Əysa bu sözlərnı kılqandın keyin, ulardın ayrılıp yoxurunuwaldi.

Yəhudıy halkıning Məsihni rət kılıxi

³⁷ Gərqə u ularning kəz aldıda xunqə tola məjizilik alamət kərsətkən bolsımu, ular tehi uningqa etiqad kilmidi.

³⁸ Xuning bilən Yəxaya pəyqəmbərnıng yazmısıda aldin'ala kərsitilgən bexarət dəl əməlgə axurdi:

«I Pərwərdigar, bizning yətküzgən həwirimizgə kimmu ixəngən?

Həm «Pərwərdigarnıng biliki» Boluquı kimgimu ayan kılınqan?» □ ■

³⁹⁻⁴⁰ Halayıqning etiqad kilmioqinıning səwəbi dəl xuki (huddi Yəxaya pəyqəmbər yənə aldin'ala eytkandək):

«Pərwərdigar ularning kəzlırını kor,

Kəlbini tax kildi;

Məksət, ularning kəzlırınıng kərup,

■ **12:35** Yər. 13:16; Yh. 1:9; 8:12; 9:5; 12:46; Əf. 5:8; 1Tes. 5:4

□ **12:38** «I Pərwərdigar, bizning yətküzgən həwirimizgə kimmu ixəngən?» həm «Pərwərdigarnıng biliki» Boluquı kimgimu ayan kılınqan?» — «Yəx.» 53:1. «Pərwərdigarnıng biliki» — bir zat, yəni dəl Hudaning Məsihi bolsa kerək («Yəx.» 53:2, 3-ayətnimu kərunq). ■ **12:38** Yəx. 53:1; Rim. 10:16.

Qalbining qūxinip,

Gunahlıridin yenixining aldini elix ūqūndur;

Bolmisa, Mən ularni saqaytkan bolattim, —
dəydu Pərwərdigar». □ ■

41 Bu sözlərni Yəxaya *pəyoʻambər Məsihning* xan-xəripini kərūp uningōa qarita aldin'ala sōz qilōinida eytkanidi. □ ■

42 Wəhalənki, gərqə hətta Yəhudiylar aqsakalliridinmu nurōunliōan adəmlər uningōa etiqad qilōan bolsimu, ular Pərisiylər wəjidin qorqup, əzlrining sinagotgin qoqlap

□ **12:39-40 «Pərwərdigar ularning kōzlrini kor, qəlbini tax kildi»** — muxu yərdə «Pərwərdigar» grek tilida «U». **«Pərwərdigar ularning kōzlrini kor, qəlbini tax kildi; məkşət, ularning kōzlrining kərūp, qəlbining qūxinip, gunahlıridin yenixining aldini elix ūqūndur; bolmisa, Mən ularni saqaytkan bolattim»** — «Yəx.» 6:10. ■ **12:39-40** Yəx. 6:9, 10; Əz. 12:2; Mat. 13:14; Mar. 4:12; Luqa 8:10; Ros. 28:26; Rim. 11:8 □ **12:41 «Bu sözlərni Yəxaya pəyoʻambər Məsihning xan-xəripini kərūp uningōa qarita aldin'ala sōz qilōinida eytkanidi»** — grek tilida «uning xan-xəripini kərūp...» deyilidu. Kimning xan-xəripini? Enikki, «uning» muxu yərdə Məsihning əzini kərsitidu. 37-, 39- wə 42-ayətni kərūng (kimgə etiqad qilix kerək?). Toluq ix «Yəx.» 6:1-13də hatirilnidu. Yəxaya bu bexarətni bərgən qaoqda Pərwərdigar Hudaning xan-xəripini kərgəqkə, hulasimiz xuki, «Məsih Əzi Hudaning xan-xəripini wə ipadisi»din ibarəttur. ■ **12:41** Yəx. 6:1.

qikiriwetilməsliki üçün uni etirap kılmidi. □ ■

43 Buning səwəbi, ular insanlardin kelidiqan izzət-xəhrətini Hudadin kelidiqan izzət-xəhrəttin yahxi kərətti. ■

44 Birəq Əysa yukiri awaz bilən mundəq dedi:
— Manga etikəd kילוquqi mangila əməs, bəlki meni Əwətküqigə etikəd kילוquqidur.

45 Kimki meni kərgüqi bolsa, meni Əwətküqini kərgüqi bolidu. ■

46 Mən manga etikəd kילוquqilar qarangoşulukta qalmisun dəp, nur süpitidə dunyaşqa kəldim. ■

47 Birsi səzlimni anglap, ularni tutmisa, uni sorəqqa tartmaymən; qünki mən dunyadikilərnəni sorəqqa tartkili əməs, bəlki dunyadikilərnəni kutkuzoşili kəldim. ■

48 Birəq meni qətkə kəkkuqini, xundəqla səzlimni qəbul kılmioşanni bolsa, uni sorəqqa tartkuqi birsi bar. U bolsimu, mən eytkən səz-kalamimdur. U ahirki küni uni sorəqqa tartidu. ■

49 Qünki mən əzlükümdin səzliginim yəq, bəlki meni əwətkən Ata mening nemini deyixim wə

□ **12:42** «nuroşunlişqan adəmlər uningəqə etikəd kילוqan bolsimu, ular Pərisiylər wəjidin kərkəp, əzlrining sinagogtin qəşqlap qikiriwetilməsliki üçün uni etirap kılmidi» — Muxu yərdə «sinagog» Yəhudiylarning omumiy jəmiyitini kərsitidu. «Sinagogtin qikirilix» — kimki sinagogtin qikiriwetilsə, Yəhudiylar jəmiyitidikilər ular bilən həq bardi-kəldi kılmaytti. ■ **12:42** Yh. 7:13; 9:22. ■ **12:43** Yh. 5:44. ■ **12:45** Yh. 10:30; 14:9. ■ **12:46** Yəx. 42:6; 49:6; Yh. 1:9; 8:12; 9:5; 12:46; Ros. 13:47. ■ **12:47** Yh. 3:17; 9:39. ■ **12:48** Mar. 16:16; Yh. 3:18; 8:24.

qandak soʻzlixim keraklikigə əmr bərgən. □ ■
 50 Uning əmrining mənggülik hayatlik
 ikənlikini bilimən. Xunga nemini soʻzlisəm,
 Ata munga buyruqinidək soʻzləymən.

13

Əysaning muhlislrining putini yuyuxi

¹ Ətüb ketix həytidin ilgiri, Əysa bu dunyadin
 ayrilip, Atining yenioqə baridoqan waqit-
 saətning yetip kəlgənlikini bildi wə xuning üqün
 bu dunyadiki öz adəmlirigə kərsitip kəlgən
 mehır-muhəbbitini ahirqoqə toluk kərsitip
 turdi. □ ■

² Əmdi kəqlik tamak yeyiliwatkanidi; Iblis al-
 liburun Simonning oqli Yəhuda Ixkariyotning
 kəngligə Əysaqə satkunluk qilix wəswəsisini
 saloqanidi. ■

□ **12:49 «mening nemini deyixim wə qandak soʻzlixim
 kerakliki»** — yaki bolmisa «mening nemə təlim-əmr berixim
 wə nemini soʻzlixim kerakliki». ■ **12:49** Qan. 18:18;
 Yh. 3:11; 5:20; 7:16; 8:28; 14:10, 24; 16:13. □ **13:1**

**«Əysa... bu dunyadiki öz adəmlirigə kərsitip kəlgən
 mehır-muhəbbitini ahirqoqə toluk kərsitip turdi»** — bu
 muhəbbət bəlkim təwəndiki 1-20-ayətlərdə muhlislrining put-
 lirini yuyuxi, xundakla 13-18-bablarda hatiriləngəndək ularoqə
 kərsətkən səwr-taqət, kəqürüm, mehribanliqini, andin ahirida
 ular üqün özini pida qilixining həmmisini öz iqigə aloqan bolsa
 kerək. ■ **13:1** Mat. 26:2; Mar. 14:1; Luqa 22:1. ■ **13:2** Luqa
 22:3; Yh. 13:2.

³ Əysa Atining hər ixni uning kوليوا tapxuroqinini, wə əzining Hudaning yenidin kelip, Hudaning yenioqa kaytidioqanlikini bilgəqkə, ■

⁴ dastihandin turup, ton-kənglikini yexip, bir lənggə bilən belini baqlidi.

⁵ Andin jawuroqa su kuyup, muhlislarning putlirini yuyuxka wə beligə baqlioqan lənggə bilən sürtüp qurutuxka baxlidi.

⁶ Nəwət Simon Petruska kəlgəndə, Petrus uningoa:

— I Rəb, putumni sən yusang kandaq boloini?!
— dedi. ■

⁷ Əysa uningoa:

— Nemə qiliwatqinimni hazır bilməysən, lekin keyin bilisən, — dedi.

⁸ Petrus: — Sən mening putumni yusang hərgiz bolmaydu! — dedi.

Əysa uningoa jawabən: — Seni yumisam, mening bilən təng nesiwəng bolmaydu, — dedi.

⁹ Simon Petrus:

— I Rəb, undaқта pəkət putlirimnila əməs, qollirimnimu, beximnimu yuqaysən! — dedi.

¹⁰ Əysa uningoa:

— Bədini yuyulup, tamamən pakiz boloqan adəm pəkət putlirini yusila qayta yuyunuxining həjiti bolmaydu. Silər pakiz, lekin həmminglar əməs,

■ **13:3** Mat. 11:27; 28:18; Yh. 3:35. ■ **13:6** Mat. 3:14.

— dedi □ ■

11 (qünki u özini kimning tutup beridoʻanlikini bilëtti; xuning üqün u «Hëmminglarla pakiz ëmës» degënidì). ■

12 Xuning bilën u ularning putlirini yuyup bolòqandin keyin, ton-kënglikini kiyip, yënë dastihanoʻa olturup ularoʻa mundak dedi:

— Silërgë nemë qilòinimni uktunglarmu?

13 Silër meni «Ustaz» wë «Rëb» dëysilër wë rast eytisilër, mën xundaqturmën. ■

14 Əgër mën Rëb wë ustazinglar turukluk, putliringlarni yuòanikënmën, silërmu bir-biringlarning putlirini yuyuxunglar keræk. □ ■

15 Mën silërgë qilòandëk silëringmu hëm xundak qilixinglar üqün bu ülgini qaldurdum. ■

16 Bërheq, bërheq, mën silërgë xuni eytip qoyayki, kul hojayinidin üstün turmaydu, əlqimu özini əwëtküqidin üstün turmaydu. ■

□ **13:10 «...bëdini yuyulup, tamamën pakiz bolòqan adëm pëkët putlirini yusila kayta yuyunuxining hëjiti bolmaydu»** — muxu sirlük gëpning mënisi nemë? Bizninggë Kutkuzoquqimizning «put yuyux» degën bu hërikiti özini əng tewën dërijigë qüxürüp krestlinixni qòbul qilixioʻa bexarët bolidu. Xunga, muhlislar buni qòbul qilmisa bolmaydu. «Kòxumqë söz»imizdë azrak tohtilimiz. ■ **13:10**

Yh. 15:3. ■ **13:11** Yh. 6:64. ■ **13:13**

Mat. 23:8,10; 1Kor. 8:6; 12:3; Fil. 2:11. □ **13:14**

«Əgër mën Rëb wë ustazinglar turukluk, putliringlarni yuòanikënmën, silërmu bir-biringlarning putlirini yuyuxunglar keræk» — oqurmënlër muhlislarning Mësihni «ustaz» andin «Rëb» dëydoʻanlikini (13-ayët), lekin Mësih bolsa özini «Rëb» wë «ustaz» dëydoʻanlikini baykiyalaydu (13-14-ayët) wë xundakla tærtipping ohximaslikining sëwëbini oyliyalaydu. ■ **13:14** Gal. 6:1, 2. ■ **13:15** 1Pet. 2:21; 1Yuha. 2:6. ■ **13:16**

Mat. 10:24; Luka 6:40; Yh. 15:20.

17 Bu ixlarni bilgənikənsilər, xundak kılsanglar bəhtliksilər!

Əysaning satkənlik bilən tutuluxini aldin eytixi

Mat. 26:20-25; Mar. 14:17-21; Luğa 22:21-23

18 Mən bularni həmminglarğa karitip eytimdim. Mən tallıoqanlirimni bilimən, ləkin *mukəddəs yazmilarda* aldin pütülgən: «Mən bilən həmdastihan bolup nenimni yegənmu manga put atti!» degən bu söz əməlgə axurulmay qalmaydu. □ ■

19 Mən bu ix yüz bərixtin awwal uni silərgə eytip qoyayki, u ixlar yüz bərgəndə mening «Bar Boloquqi» ikənlikimgə ixinisilər. □ ■

20 Bərhək, bərhək, silərgə xuni eytip qoyayki, kimki mən əwətkən hərəkəndə birsini qobul qiloqan bolsa, meni qobul qiloqan bolidu; wə meni qobul qiloquqilar meni əwətküqini qobul qiloqan bolidu. ■

21 Əysa bu sözləni eytkəndin keyin, rohta kattik piqan qekip, mundaq guwahlik bərdi:

— Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, aranglarda birəylən manga satkənlik kilidu! ■

□ **13:18** «Mən bilən həmdastihan bolup nenimni yegənmu manga put atti!» — «Zəb.» 41:9ni kərüng. ■ **13:18** Zəb. 41:9; Mat. 26:23; 1Yuha. 2:19. □ **13:19** «bu ixlar yüz bərgəndə mening «Bar Boloquqi» ikənlikimgə ixinisilər» — yaki «bu ixlar yüz bərgəndə mening «U» (yəni, Məsih) ikənlikimgə ixinisilər». ■ **13:19** Yh. 14:29; 16:4. ■ **13:20** Mat. 10:40; Luğa 10:16. ■ **13:21** Mat. 26:21; Mar. 14:18; Luğa 22:21; Ros. 1:17; 1Yuha. 2:19.

22 Muhlislar kimni dawatkanlikini biləlməy, bir-birigə qaraxti.

23 Əmdi dastihanda muhlisleridin biri Əysaning məydisigə yəlinip yatqanidi; u bolsa «Əysa səyidioqan muhlis» idi. □ ■

24 Simon Petrus uningdin *Əysaning* kimni dawatqinini sorap beqixini ixarət qildi.

25 Xuning bilən u Əysaning məydisigə yəlinip turup uningdin:

— I Rəb, u kimdur? — dəp soridi.

26 Əysa jawab berip:

— Bu bir qixləm nanni axqa tögürüp kimgə sunsam, xudur, — dedi. Xuning bilən u bir qixləm nanni *axqa* tögürüp, Simonning oqli Yəhuda Ixqariyotqa sundi. □

27 Yəhuda nanni eliwidi, Xəytan uning iqigə kirdi.

— Qilidioqiningni qapsan qil, — dedi Əysa uningqa.

28 (Əmdi dastihanda olturoqanlarning heqkaysisi uning *Yəhudaqqa* bu sözlərni nemə üqün deginini bilmidi.

29 Yəhuda ularning ortaq həmyanini tutqini üqün, bəzilər Əysa uningqa: «Bizgə kerəklik heyklik nərsilərni elip kəl» yaki «Kəmbəqəllərgə birər nərsə bər» dəwatsa kerək, dəp oylaxti).■

□ **13:23 «Əysa səyidioqan muhlis»** — bəlkim bu «bayan»ning muəllipi rosul Yuhanna. «Kirix söz»imizni kərüng. ■ **13:23** Yh. 20:2; 21:7,20. □ **13:26 «bu bir qixləm nanni axqa tögürüp kimgə sunsam, xudur»** — dastihanda olturup birsigə bir qixləm nanni axqa tögürgən halda sunux qongqur muhəbbitini bildürux hərəkiti idi. ■ **13:29** Yh. 12:6.

³⁰ Yəhuda bu bir qixləm nanni elipla taxkiriya qikip kətti (bu qaoş keqə idi).□

Yengi əmr

³¹ Yəhuda taxkiriya qikip kətkəndin keyin, Əysa mundak dedi:

— Əmdi İnsan'ooqli uluqlinidiyan waqit-saət yetip kəldi wə Huda u arkilik uluqlinidu.

³² Wə əgər Huda uningda uluqlansa, Hudamu Əzidə uni uluqlaydu, xundakla dərhal uni uluqlaydu. □ ■

³³ Balilirim, silər bilən billə bolidiyan yənə azoşina waqtim qaldı. Silər meni izdəysilər, ləkin mening Yəhudiylarə: «Mən baridiyan yərgə silər baralmaysilər» dəp eytkinimdək, buni silərgimu eytimən.■

³⁴ Silərgə yengi bir əmr tapxurimənki, «bir-biringlarni səyünglər». Silərnə səyginimdək, silərmə bir-biringlarni səyünglər. ■

□ **13:30 «bu qaoş keqə idi»** — bu degənnin əslə mənisidin baxqa, keqmə mənisi bardur. Yukiridiki 9:5, 11:9-10, 12:35-36də Əysanın «kündüz» wə «qarangoşuluk» yaki «keqə» toşruluk sezlirini kəring. □ **13:32 «əgər Huda uningda uluqlansa, Hudamu əzidə uni uluqlaydu, xundakla dərhal uni uluqlaydu»** — bizning qariximizqə «əzidə» muxu yərdə «Huda Əzidə» degənni kərsitidu. Bəzi alimlar muxu yərdə «əzidə» «Məsihnin əzidə» degənni bildüridu, dəp qaraydu. **«Hudamu Əzidə uni uluqlaydu»** — yaki (yukiriki izahatta eytiləndək) «Huda uni (Insan'ooqlinin) əzidə uluqlaydu». Bu muhim 31-32-ayətlər üstidə «koxumqə seş»imzidə tohtilimiz. ■ **13:32** Yh. 12:23; 17:1. ■ **13:33** Yh. 7:34; 8:21. ■ **13:34** Law. 19:18; Mat. 22:39; Yh. 15:12; Əf. 5:2; 1Tes. 4:9; 1Pet. 4:8; 1Yuhə. 3:23, 4:21.

35 Aranglarda bir-biringlaroʻa mehirmuhəbbitinglar bolsa, həmmə adəm siləring mening muhlisirim ikənlikinglarni bilidu.■

Əysaning Petrusning tanidioʻanlikini aldin eytixi

Mat. 26:31-35; Mar. 14:27-31; Luqa 22:31-34

36 Simon Petrus uningdin:

— I Rəb, kəyərgə barisən? — dəp soridi.

Əysa jawabən: — Mən ketidioʻan yərgə hazırqə əgixip baralmaysən, lekin keyin manga əgixip barisən, — dedi.□ ■

37 Petrus uningoʻa:

— I Rəb, nemə üqün hazır sening kəyningdin əgixip baralmaymən? Sən üqün jenimni pida qilay! — dedi.■

38 Əysa jawabən mundak dedi:

— Mən üqün rasttinla jeningni pida qilamsən? Bərhək, bərhək, sanga eytip qoyayki, horaz

■ 13:35 1Yuha. 2:5; 4:20.

□ 13:36 «Mən ketidioʻan

yərgə hazırqə əgixip baralmaysən, lekin keyin manga əgixip barisən» — «keyin əgixip barisən» — Petrus jismaniy tərəptin (өлümdin tirilip asmanoʻa ketürülux yolida) Petrus Rəbgə əgixəlmidi, əlwəttə. Lekin Əysaning kəzdə tutkini rohiy jəhəttiki «Hudaning yolida pida bolux» idi. Xu tərəptimu Petrus Əysaoʻa əgixixkə təyyar bolmidi. U awwal Əysadin tenip, andin kattik towa qilix jəryani arkilik, xundaqla Mukəddəs Rohning kelixi bilən u «keyin» təyyar holidu. Məsihning «keyin manga əgixisən» degini bolsa, Petrus kattik teyilip kətkən waqtida uningoʻa təsəlli yətküzidioʻan kimmətlik wadə bolidu. ■ 13:36 Yh. 21:18; 2Pet. 1:14. ■ 13:37 Mat. 26:33; Mar. 14:29; Luqa 22:33.

qillioquqə, sən məndin üq qetim tanisən![□] ■

14

Əysa səzini dawam qilidu — «Yol, həqiqət və həyatlıkturmən»

¹ Kənglünqlarni parakəndə qilmanglar! Hudaoqa ixinisilər, mangimu ixininglar.

² Atamning əyidə nuroqun makanlar bar. Bolmioqan bolsa, buni silərgə eytkən bolattim; qünki mən hərbinglaroqa orun təyyarlıx üqün xu yərgə ketip barimən.[□]

³ Mən silərgə orun təyyarlıqili baridioqanikənmən, qoqum kaytip kelip, silərnə özümgə alimən; xuning bilən, mən kəyərdə bolsam, silərmu xu yərdə bolisilər.[□] ■

[□] **13:38 «horaz qillioquqə, sən məndin üq qetim tanisən!»** — grek tilida «sən məndin üq qetim tanmioquqə, horaz qillimaydu». ■ **13:38** Mat. 26:34; Mar. 14:30; Luka 22:34. [□] **14:2 «Atamning əyidə nuroqun makanlar bar»** — bu sözlər jənnətni kərsitəmdü? Oqurmənlərnəng esidə barki, Əysa 2-babta öz tenini «Hudaning əyi» (ibadəthana) dəp sürətlidi, xundakla 8:35də «Hudaning əyi»ni rohiy jəhəttin tiloqa aldi. Buningoqa qarioqanda «turaloqu-makan»ni rohiy jəhəttin qüxinix kerək. «qoxumqə səz»imizdə bu toqrisida tohtilimiz.

[□] **14:3 «Mən silərgə orun təyyarlıqili baridioqanikənmən, qoqum kaytip kelip, silərnə özümgə alimən; xuning bilən, mən kəyərdə bolsam, silərmu xu yərdə bolisilər»** — Məsihning bu «kaytip kelix»i Məsihning kıyaməttə dunyaoqa kelixi yaki Mukəddəs Rohning əwətilixini kərsitəmdü? Bu üqinqi ayət üstidimu «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **14:3** Yh. 12:26; 17:24.

⁴ Silər mening kəyərgə ketidioʻanlikimni wə u yərgə baridioʻan yolni bilisilər.

⁵ Tomas uningʻoʻa: — I Rəb, sening kəyərgə ketidioʻanlikingni bilməymiz. Xundak ikən, yolni kəndak bilimiz? — dedi.

⁶ Əysa uningʻoʻa:

— Yol, həkikət wə hayatlik özümdurmən. Meningsiz heqkim Atining yenioʻa baralmaydu. □ ■

⁷ Əgər meni tonuʻoʻan bolsanglar, Atamnimu tonuʻoʻan bolattinglar. Hazirdin baxlap uni tonudunglar həm uni kərdunglar, — dedi.

⁸ — I Rəb, Atini bizgə kərsitip qoysangla, xu kupayə, — dedi Filip.

⁹ Əysa uningʻoʻa mundak dedi: — «I Filip, silər bilən birgə bolʻoʻinimoʻa xunqə wakıt boldi, meni tehiqə tonumidingmu? Meni kərgən kixi Atini kərgən bolidu. Xundak turukluk, sən nemixka yənə: «Bizgə Atini kərsətkəysən» dəysən? ■

¹⁰ Mən Atida, Ata məndə ikənlikigə ixənməmsən? Silərgə eytkən səzlimni əzlükümdin eytkinim yok; bəlki məndə turuwatkan Ata Əz əməllirini qiliwatidu. ■

¹¹ Mening Atida bolʻoʻanlikimoʻa, Atining məndə bolʻoʻanlikioʻa ixininglar. Yaki heqbolmioʻanda,

□ **14:6 «Yol, həkikət wə hayatlik özümdurmən. Meningsiz heqkim atining yenioʻa baralmaydu»** — Məsih üqün Atining yenioʻa baridioʻan yol kresttiki əlüm arkilik bolatti; əzigə etiqad qilouqilaroʻa nisbətən, Məsihning əzi Atining aldioʻa baridioʻan yoldur. ■ **14:6** Yh. 1:4, 17; 10:9; 11:25; 1br. 9:8. ■ **14:9** Yh. 10:30. ■ **14:10** Yh. 5:17; 7:16; 8:28; 10:38; 12:49; 16:13; 17:21.

mening qiloqan əməllirimdin manga ixininglar.□

¹² Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, manga ixəngən kixi mening kiliwatқан əməllirimni kılalaydu; wə bulardinmu tehimu uluq əməllərnı kılidu, qünki mən Atining yenioqa *qaytip* ketimən. □ ■

¹³ Wə Atining Oqulda uluqlinixi üqün, hərnemini mening namim bilən tilisənglar, xularni ijabət kılimən. ■

¹⁴ Mening namim bilən hərқandaқ nərsini tilisənglar, mən silərgə xuni ijabət kılimən».

Əysaning Mukəddəs Rohni əwətixi; Uning kılidioqan ixliri

¹⁵ — «Meni səysənglar, əmrlirimgə əməl kılisilər. ■

¹⁶ Mənmu Atidin tiləymən wə U silərgə baxқа bir Yardəmqi ata kılidu. U silər bilən əbədgiqə

□ **14:11** «... **həqbolmioqanda, mening qiloqan əməllirimdin manga ixininglar**» — 11- wə 12-ayətlərdə «əməllər» Əysa yaratқан məjizilik alamətlər. □ **14:12** «**manga ixəngən kixi mening kiliwatқан əməllirimni kılalaydu; wə bulardinmu tehimu uluq əməllərnı kılidu, qünki mən Atining yenioqa qaytip ketimən**» — bu «tehimu uluq əməllər» üstidə «qox-umqə sez»imizdə tohtilimiz. ■ **14:12** Mat. 21:21; Luқа 17:6; Ros. 5:12; 19:11. ■ **14:13** Yər. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Luқа 11:9; Yh. 15:7; 16:24; Yaq. 1:5; 1Yuhə. 3:22. ■ **14:15** Yh. 14:21, 23; 15:10; 1Yuhə. 5:3.

birgə bolidu. □

17 U bolsimu Həqiqətning Rohidur. Uni bu dunyadikilər qəbul qılalmaydu, çünki Uni nə kərməydu, nə tonumaydu. Biraq silər Uni tonuysilər, çünki U silər bilən billə turuwatidu həm silərdə makan kılıdu. □

18 Mən silərnı yetim qaldurmaymən, yeninglarəya yənə kaytip kelimən. ■

19 Azoqına waqıttın keyin, bu dunya meni kərməydu, ləkin silər kərusilər. Mən həyat boləanlikim üqün, silərnu həyat bolisilər.

20 Xu kündə mening Atamda boləanlikim, silərning məndə boləanliqinglar wə mənmu

□ **14:16 «Mənnu Atidin tiləymən wə U silərgə baxka bir Yardəmqi ata kılıdu»** — muhım səz «**baxka bir Yardəmqi**»dur. Birinqi «Yardəmqi» bolsa Əysa Məsihnıng əzi, əlwəttə. «Yardəmqi» grek tilidiki «parakletos» degən səzning mənisini toluq ipadiləp bərləməydu. Grek tilidiki «parakletos»ning toluq mənisi «məlum birawning yenioqə yardəm bərixkə qakiriloquqi», yəni «təsəlli bərgüqi», «həmrah», «məslıhətqi», «küqəytküqi», «adwokat-aqlioquqi» katarliqlardur. «Baxka bir...» degini bizgə xuni kərsitiduki, Əysa muhlislar bilən birgə boləan waqtida, ularəya kəndəq jəhətlərdin «Yardəmqi» boləan bolsa, u ulardın ayriəqanda, Muqəddəs Roh ularəya Əysanın toluq wəkili bolup, ikkinqi «Yardəmqi» rolida bolidu, degən kimmətlik wədini bildüridu.

□ **14:17 «U bolsimu Həqiqətning Rohidur»** — «Həqiqətning Rohi» — yaki «həqiqətkə baxlıoquqi Roh». «**silər Uni tonuysilər, çünki U silər bilən billə turuwatidu**» — ular kaysi yol bilən Muqəddəs Rohni tonuydu? U xu qəşda kəndəq yol bilən «ular bilən billə turidu»? Jawab xübhisizki, ular Əysani tonuəaqka, Muqəddəs Rohnimu tonuəan bolidu; Əysa ular bilən billə turoəaqka, Muqəddəs Rohnu ular bilən billə turuwatatti. Ləkin Əysa ulardın ayriəqandın keyin Muqəddəs Roh ularning «iqidə, kəlbidə, rohida» makan kılıdu. ■ **14:18** Mat. 28:20.

həm silərdə boləqanlıqimni bilisilər.

²¹ Kim əmrlirimgə igə bolup ularni tutsa, meni səygüqi xu bolidu. Meni səygüqini Atammu səyidu, mənmu uni səyimən wə özümni uningə ayan qilimən».

²² Yəhuda (Yəhuda İxkariyot əməs) uningdin: — I Rəb, sən özüngni bu dunyadikilərgə ayan qilmay, bizgila ayan qilixing qandak ix? — dəp soridi. □

²³ Əysa uningə jawabən mundak dedi: — «Birkim meni səysə, səzümni tutidu; Atammu uni səyidu wə *Atam* bilən ikkimiz uning yenioğa berip, uning bilən billə makan qilimiz. □

²⁴ Meni səyməydiyən kixi səzlimni tutmaydu; wə silər anglawatқан bu səz bolsa mening əməs, bəlki meni əwətkən Atiningkidur. ■

²⁵ Mən silər bilən billə boluwatқан qeəqimda, bularni silərgə eyttim.

²⁶ Ləkin Ata mening namim bilən əwətidioğan Yardəmqi, yəni Mukəddəs Roh silərgə həmmini əgitidu həm mening silərgə eytkən həmmə səzlimni esinglarəqa kəltüridu. ■

²⁷ Silərgə hatirjəmlik qaldurimən, öz hatirjəmlikimni silərgə berimən; mening silərgə bərginim bu dunyadikilərnin bərginidək əməstur. Kənglünqlarni parakəndə qilmanglar

□ **14:22** «I Rəb, sən özüngni bu dunyadikilərgə ayan qilmay, bizgila ayan qilixing qandak ix?» — xübhisizki, muhlislar uni dərhal ezini pütkül dunyaəqa ayan qilidu, dəp oylatti. □ **14:23** «*Atam bilən ikkimiz uning yenioğa berip, uning bilən billə makan qilimiz*» — «Atam bilən ikkimiz» grek tilida «biz». ■ **14:24** Yh. 7:16; 8:28; 12:49; 14:10; 16:13.

■ **14:26** Luqa 24:49; Yh. 15:26; 16:7, 13; Ros. 2:4.

wə jür'ətsiz bolmanglar. □ ■

28 Silər mening: «Mən *silərdin* ayrilip ketimən, keyin yeninglaroşa yənə qayıtip kelimən» deginimni anglidinglar. Meni söygən bolsanglar, Atining yenioşa ketidioşanlikim üçün hursən bolattinglar. Qünki Ata məndin uluoşdur. ■

29 Silərnin bu ixlar yüz bərginidə ixinixinglar üçün bu *ixlar* yüz berixtin awwal silərgə eyttim. □ ■

30 Mundin keyin silər bilən kəp sözləxməymən; qünki bu dunyaning həkümdari kelix aldida turidu wə məndin kirgüdək heq yoquq tapalmaydu. □ ■

31 Lekin bu dunyaning adəmlirining mening Atini səyidioşanlikimni bilixi üçün Ata manga nemə əmr kılolan bolsa, mən dəl xuni əməlgə

□ **14:27 «mening silərgə bərginim bu dunyaning adəmlirining bərginidək əməstur»** — bu dunyadiki adəmlər bir nərsə bərginidə daim degüdək halap bərməydu — aldamlıq, yaloşanlıq wə nuroşun xərtlər bilən beridu. Lekin Huda bizgə bir nərsə bərsə uni qayıtuşmazmaydu. ■ **14:27** Fil. 4:7. ■ **14:28** Yh. 14:3. □ **14:29 «Silərnin bu ixlar yüz bərginidə ixinixinglar üçün bu ixlar yüz berixtin awwal silərgə eyttim»** — «bu ixlar» — Əysaning tutulup öltürülüşü («silərdin ayrilip ketixim») ularning etikadioşa dəhşətlik zərb bolidu. ■ **14:29** Yh. 13:19; 16:4. □ **14:30 «bu dunyaning həkümdari kelix aldida turidu wə məndin kirgüdək heq yoquq tapalmaydu»** — «bu dunyaning həkümdari» Xəytan, İblisni kərsitidu. ■ **14:30** Yh. 12:31; 16:11; Əf. 2:2.

axurimən. Turunglar, bu jaydin ketəyli». □ ■

15

Əysa — həkikiy üzüm telidur; uning sөzining dawami

¹ — «Həkikiy üzüm teli» özümdurmən, Atam bolsa baqwəndur. □

² Baqwən məndiki mewə bərməydiqan hər bir xahni kesip taxlaydu. Mewə bərgənlirini bolsa tehimu kəp mewə bərsun dəp, pak kəlip putap turidu. □ ■

□ **14:31 «Ata manga nemə əmr kəloqan bolsa, mən dəl xuni əməlgə axurimən»** — 30-ayət bilən ziq baqlinidu. Demək, Əysaning özining tutuluxi, sotlinixi, haqarətlinixi andin krestlinixini ihtiyari bilən qəbul kəlixining tۈp məqsiti bolsa, Iblisning üstidin qandaqtur bir həkukqə igə bolux üqün əməs, bəlki Atining iradisi üqün bolidu. ■ **14:31** Yh. 10:18; Ibr. 10:5.

□ **15:1 ««Həkikiy üzüm teli» özümdurmən»** — «həkikiy üzüm teli» boləqandin keyin, sahta yaki por-pۈqək üzüm telimu barmu? Buning toqrisida «kəxumqə sөz»imizdə azraq tohtilimiz. □ **15:2 «Baqwən məndiki mewə bərməydiqan hər bir xahni kesip taxlaydu»** — baxqə birhil tərjimisi «Məndiki mewə bərməydiqan hər bir xahni baqwən (barangoqə) esp qoyidu». Lekin 6-ayətkə qəriqanda tərjimimiz toqra bolsa kerək. «**Mewə bərgənlirini bolsa tehimu kəp mewə bərsun dəp, pak kəlip putap turidu**» — «putap turidu» grek tilida «tazilaydu» yaki «paklaydu» bilən ipadiliduru. 4-ayətni kərüng.

■ **15:2** Mat. 15:13.

³ Əmdi silər mən silərgə yətküzgən sөzüm arkilik alliburun pak boldunglar. □ ■

⁴ Silər məndə izqil turunglar, mənmu silərdə izqil turimən. Xah talda turmay, əzi mewə berəlməydiqinidək, silərmu məndə izqil turmisanglar, mewə berəlməysilər.

⁵ «Üzüm teli» özümdurmən, silər bolsanglar xahliridursilər. Kim məndə izqil tursa, mənmu xundaqla uningda turənimdə, u көp mewə beridu. Qünki mənsiz heqnemini қilalmaysilər.

⁶ Birsı məndə turmisa, u *kerəksiz* xahtək taxlinip, қurup ketidu. Bundaq xahlar yioqip kelinip otқа taxlinidu. ■

⁷ Silər məndə izqil tursanglar wə sөzlim silərdə izqil tursa, nemini tələp қilsanglar, silərgə xu ijabət bolidu. ■

⁸ Siləning көp mewi berixinglar, xundaqla mening muhlisirim ikənlikinglarni ispatlixinglar bilən xan-xərəp Atamoqa kəltürülidu. □

⁹ Atam meni sөyginidək, mənmu siləрни sөydüm;

□ **15:3 «... silər mən silərgə yətküzgən sөzüm arkilik alliburun pak boldunglar»** — «pak» muxu yərdə yənə «putaloan» degən mənisinimu bildürüxi mumkin. Biraқ muhim mənisi «pak» ikənlikigə xübhisı yoktur (10:31ni көrüng).

■ **15:3** Yh. 13:10. ■ **15:6** Əz. 15:2-8; Mat. 3:10; 7:19; Kol. 1:23.

■ **15:7** Yər. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Luқа 11:9; Yh. 14:13; 16:24; Yaқ. 1:5; 1Yuға. 3:22; 5:14. □ **15:8 «Silər məndə izqil tursanglar wə sөzlim silərdə izqil tursa, nemini tələp қilsanglar, silərgə xu ijabət bolidu. Siləning көp mewi berixinglar, xundaqla mening muhlisirim ikənlikinglarni ispatlixinglar bilən xan-xərəp atamoqa kəltürülidu»** —

7-8-ayətkə қariqanda, muhlislar Hudaqa қiқaroan, uni hursən қilidioqan mewə ünümlük dua-tilawətləрни өз iqigə alidu.

mening mehır-muhəbbitimdə izqıl turunglar.

¹⁰ Əgər əmrlirimni tutsanglar, huddi mən Atamning əmrlirini tutqan wə həmixə uning mehır-muhəbbitidə turəqinimdək, silərmu həmixə mening mehır-muhəbbitimdə turisilər. ■

¹¹ Mening huxalliqim silərdə bolsun wə xuningdək huxalliqinglar tolup taxsun dəp, mən bularni silərgə eyttim.

¹² Mening əmrim xuki, mən silərnı səyginimdək, silərmu bir-biringlarnı səyunglar. ■

¹³ İnsanlarning öz dostliri üqün jenini pida qılıxtin qongqur mehır-muhəbbiti yoqtur. ■

¹⁴ Silərgə buyruqan əmrlirimni ada qılsanglar, mening dostlirim bolisilər. □ ■

¹⁵ Əmdi mundin keyin mən silərnı «kul» dəp atımaymən. Qünki kul hojayinining nemə qiliwatqinini bilməydu. Uning orniqa silərnı «dost» dəp atıdim, qünki Atamdin angliqanlirimning həmmisini silərgə yətküzdüm. □ ■

¹⁶ Silər meni tallıqininglar yoq, əksiqa mən silərnı tallıdim wə silərnı berip mewə bərsun

■ **15:10** Yh. 14:15, 21, 23; 1Yuha. 5:3. ■ **15:12** Law. 19:18; Mat. 22:39; Yh. 13:34; Əf. 5:2; 1Tes. 4:9; 1Pet. 4:8; 1Yuha. 3:23; 4:21. ■ **15:13** Rim. 5:7; Əf. 5:2; 1Yuha. 3:16. □ **15:14**

«**Silərgə buyruqan əmrlirimni ada qılsanglar, mening dostlirim bolisilər**» — 13-14-ayəttə Hudaning muhəbbitining uluqluqi ayan qilinidu. «Məsihning dostliri» uning əmrlirini ada qıloquqılardur. Lekin Məsih barlıq kixilər, jümlidin öz əmrlirini ada qılmıoquqılardur, yəni **düxmənliri üqün** jenini pida qıloqandur. ■ **15:14** Mat. 12:50; 2Kor. 5:16; Gal. 5:6; 6:15; Kol. 3:11. □ **15:15** «**Əmdi mundin keyin mən silərnı «kul» dəp atımaymən**» — «kul» yaki «qakar». ■ **15:15** Yh. 8:26.

həmdə mewiliringlar daim saklansun, mening namim bilən Atidin nemə tilisənglar, u silərgə bərsun dəp silərnəni tiklidim. □ ■

17 Silərgə xuni əmr qilimənki, bir-biringlarni səyünglar.□

Dunyadikilərnin Əysəoqə boləqan nəpriti

18 Bu dunyadikilər silərdin nəprətlənsə, silərdin awwal məndin nəprətləngənlikini bilinglar. ■

19 Silərmi bu dunyadikilərdin boləqan bolsanglar, bu dunyadikilər silərnəni əzimizningki dəp, səygən bolatti. Biraq silər bu dunyadin bolmiəoqəqə, bəlki mən silərnəni bu dunyadin ayrip tallioqanlikim üqün, əmdi bu dunyadikilər silərdin nəprətlinidu. □ ■

20 Mən silərgə eytkən səzni esinglarda tutunglar: «Kul hojayinidin üstün turmaydu». Ular mənə ziyankəxlik qiləqan bolsa, silərgimə ziyankəxlik

□ 15:16 «**Silər meni tallioqininglar yəq, əksiqə mən silərnəni tallidim wə silərnəni berip mənə bərsun həmdə mewiliringlar daim saklansun...**» — «...berip mənə bərsun» degən ibarə bəlki, muhlislar Hudaəqə qikəroqan, uni hursən qilidəqan mənə bolsa, pütün dunyəoqə **berip** hux həwər arkilik baxqilarni Hudaning yolioqə kəltürüxnəni əz iqiğə alidu, dəp kərsətsə kerək. ■ 15:16 Mat. 28:19; Mar. 16:15; Yh. 13:18; Əf. 1:4; Kol. 1:6.

□ 15:17 «**Silərgə xuni əmr qilimənki, bir-biringlarni səyünglar**» — grek tilidə «Silərgə xularni əmr qilimənki, bir-biringlarni səyünglar». ■ 15:18 1Yuhə. 3:13. □ 15:19 «**Silərmi bu dunyadikilərdin boləqan bolsanglar, bu dunyadikilər silərnəni əzimizningki dəp, səygən bolatti**» — grek tilidə «Silərmi bu dunyadin boləqan bolsa, bu dunyə silərnəni əzimizningki dəp səygən bolatti». ■ 15:19 Yh. 17:14; Gal. 1:10.

qilidu. Mening sözümni tutқан bolsa, ular silərningkinimu tutidu.■

21 Birak mening namim tüpəylidin ular silərgimu xu ixlarning həmmisini qilidu, qünki ular meni Əwətküqini tonumaydu. ■

22 Əgər mən kelip ularoşa söz qilmioğan bolsam, ularda gunah yok dəp hesablinatti. Lekin hazır gunahı üçün ularning heq bahanisi yoktur. ■

23 Kimdəkim məndin nəprətlənsə Atamdinmu nəprətləngən bolidu.

24 Mən ularning arisida baxka heqkim kilip bakmioğan əməllərnı qilmioğan bolsam, ularda gunah yok dəp hesablinatti. Lekin ular hazır *əməllirimni* kərgən turukluk, yənıla həm məndin həm Atamdin nəprətləndi. ■

25 Lekin bu ixlər ularoşa təwə boloğan Təwrat qanunida: «Heqkandak səwəbsizla məndin nəprətləndi» dəp pütülgən söz əməlgə axurluxi üçün xundak yüz bərdi.□ ■

26 Lekin mən silərgə Atining yenidin əwətidioğan Yardəmqi, yəni Atining yenidin qıkkuqi Həqiqətning Rohi kəlgəndə, U manga guwahlik

■ 15:20 Mat. 10:24; 24:9; Luka 6:40; Yh. 13:16; 16:2. ■ 15:21

Mat. 10:22; Yh. 16:3. ■ 15:22 Rim. 4:15; 5:20. ■ 15:24 Yh.

10:37. □ 15:25 «Ularoşa təwə boloğan Təwrat qanuni» — həjwi, kinayilik söz. 8:17 wə izahatini kəring. «Heqkandak səwəbsizla məndin nəprətləndi» — «Zəb.» 35:7, 19 wə 69:4.

■ 15:25 Zəb. 35:19; 69:4

beridu. □ ■

²⁷ Silermu manga guwahlik berisiler, qunki siler baxtin tartip men bilən billə boldunglar.■

16

Kelidigan ziyankaxliklar

¹ Silerning putlixip ketmeslikinglar uqun bularni silergə eyttim.

² Ular silerni sinagoglarning jamaatlaridan qoqlap qikiriwetidu; həmdə xundak bir waqit-saət keliduki, silerni ɵlturguqi ɵzini Hudaqa hizmət kilimatimən, dəp hesablaydu.□ ■

³ Ular bularni ya Atini, ya meni tonumioanliqi uqun kilidu.■

□ **15:26 «...Yardəmqi, yəni Atining yenidin qikkuqi Həqiqətning Rohi kəlgəndə, U manga guwahlik beridu»**

— muxu ayəttin Mukəddəs Rohning xəhs ikənliki kɵrɵnup turidu. Məsih Uni «Atining yenidin» əwətidu; muxu yərdə Mukəddəs Roh yənə «Atining yenidin **qikidu**» deyilidu. Grek tilida «qikidu» degən peil «hazirki zaman» xəkildə boləraqqa, Mukəddəs Rohning hɵrdəim xu hɵrikətni kilimatkini kɵrsitilidu.

■ **15:26** Luka 24:49; Yh. 14:26; 16:7; Ros. 5:32. ■ **15:27** Ros. 1:8, 21; 5:32. □ **16:2 «Ular silerni sinagoglarning jamaatlaridan qoqlap qikiriwetidu»** — yukiriki baxka izahatlarda eytkinimizdək, Yəhudiy həlki birsini «sinagogtin qikiriwətsə», keyin uning bilən heqkandak bardi-kəldi qilmay, bəlki uningə təhimu ziyankəxlik qiliximu mumkin. ■ **16:2**

Yh. 9:22, 34; 12:42. ■ **16:3** Yh. 15:21; 1Kor. 2:8.

⁴ Lekin mən bu ixlarni silərgə eyttimki, waqit-saiti kəlgəndə, mən xundak aldin'ala eytkinimni esinglaroşa kəltürələysilər. □ ■

*Muqəddəs Rohning yetkəkqi wə ustaz bo-
lidioşanliqi*

⁵ — Mən baxta bularni silərgə eytmidim, qünki mən silər bilən billə idim.

Lekin əmdi meni əwətküqining yenioşa qaytip ketimən. Xundak turukluk, aranglardin heqkim məndin: «Nəgə ketisən?» dəp sorimaywatidu.

⁶ Əksiqə, silərgə bularni eytkinim üqün, qəlbinglar qayoşoşa qəmüp kətti.

⁷ Əmma mən silərgə həkikətəni eytip qoyayki, mening ketixim silərgə paydiliktur. Qünki əgər kətmisəm, Yardəmqi silərgə kəlməydu. Əmma kətsəm, Uni silərgə əwətimən. ■

⁸ U kəlgəndə, bu dunyadikilərgə gunah toşrisida, həkkanilylik toşrisida wə ahirət soriki toşrisida həkikətəni bilgüzidu.

⁹ U ularni gunah toşrisida bilgüzidu, qünki ular mənə etiqad qilmidi. □

¹⁰ Ularne həkkanilylik toşrisida *bilgüzidu*, qünki Atamning yenioşa qaytip barimən wə silər meni yənə kərəlməysilər.

□ **16:4 «... waqit-saiti kəlgəndə»** — demək, Yəhüdiy həlkidin wə keyin baxqilar tərpidin bolğan ziyankəxlilər kəlgəndə.

■ **16:4** Yh. 13:19; 14:29. ■ **16:7** Luka 24:49; Yh. 14:26; 15:26. □ **16:9 «U ularni gunah toşrisida bilgüzidu»** —

yaki «U ularni öz gunahı toşruluk bilgüzidu» yaki «U ularni gunahning nemə ikənlikini bilgüzidu». Degəndək üq tərjimisi boluxi mumkin, lekin omumiy mənisi esasən ohxax.

11 Ularni ahirət sorikı toqrisida *bilgüzidu*, qünki bu dunyaning həkümdari üstigə həküm qikirildi. □ ■

12 Silərgə eytidioqan yənə kəp səzlim bar idi; lekin silər ularni hazırqə kətürəlməysilər. □

13 Lekin U, yəni Həqiqətning Rohi kəlgəndə, U siləрни barlıq həqiqətkə baxlap baridu. Qünki U əzlükidin səzliməydu, bəlki nemini anglioqan bolsa, xuni səzləydu wə kəlgüsida bolidioqan ixlardin silərgə həwər beridu. □ ■

14 U meni uluqlaydu; qünki U məndə bar bolqanni tapxuruwelip, silərgə jakarlaydu.

15 Atida bar bolqanning həmmisi həm meningkidur; mana xuning üqün mən: «U məndə bar bolqanni tapxuruwelip, silərgə

□ **16:11 «bu dunyaning həkümdari»** — Xəytan, Iblis. «...Ularni ahirət sorikı toqrisida *bilgüzidu*, qünki bu dunyaning həkümdari üstigə həküm qikirildi» — 9-11-ayəttiki «U (Mukəddəs Roh)... gunah toqrisida... həqqaniylik toqrisida... wə ahirət sorikı toqrisida...*bilgüzidu*...» degənlərnin üstidə «koxumqə sız»də azraq tohtilimiz. ■ **16:11** Yh. 12:31; 14:30; Əf. 2:2; Kol. 2:15. □ **16:12 «Silərgə eytidioqan yənə kəp səzlim bar idi; lekin silər ularni hazırqə kətürəlməysilər»** — muhlislar qandak səzləрни kətürəlməydu? Bu toqruluk «koxumqə sız»imizdə azraq tohtilimiz. □ **16:13 «Qünki U əzlükidin səzliməydu, bəlki nemini anglioqan bolsa, xuni səzləydu»** — «U (Mukəddəs Roh)... nemini anglioqan bolsa» — demək, Mukəddəs Rohning Huda wə Uning Kalamidin anglioqini. «**Mukəddəs Roh**,... nemini anglioqan bolsa, xuni səzləydu wə kəlgüsida bolidioqan ixlardin silərgə həwər beridu» — bu muhim wədə toqruluk «koxumqə sız»imizdə azraq tohtilimiz. ■ **16:13** Yh. 12:49; 14:26

jakarlaydu» dəp eyttim. □ ■

Oləm-kayoulinglar mənggü huxallıqqa aylinidu

¹⁶ Az waqıttin keyin, meni kərməysilər; wə yənə bir'az waqıt ötkəndin keyin, meni qayta kərisilər, qünki mən Atamning yenioqa ketimən». □ ■

¹⁷ Xunga muhlislarning bəziliri bir-birigə:

— Bizlərgə: — «Az waqıttin keyin, meni kərməysilər; yənə bir'az waqıt ötkəndin keyin, meni qayta kərisilər» wə yənə «Qünki mən Atamning yenioqa ketimən» degini nemə deginidu?

¹⁸ «Az waqıttin keyin» degən səzining mənisi nemə? Uning nemilərnı dəwatqanlirini bildiduk, — deyixidu.

¹⁹ Əysa ularning əzidin nemini sorımakqı bolıqinini bilip ularoqa mundaq dedi:

— «Mening «Az waqıttin keyin, meni kərməysilər; yənə bir'az waqıt ötkəndin keyin,

□ **16:15** « *Muqəddəs Roh* məndə bar bolıqanni tapxuruwelip, silərgə jakarlaydu — Bu muhım wədə toqruluk «qoxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ **16:15** Yh. 17:10.

□ **16:16** «yənə bir'az waqıt ötkəndin keyin, meni qayta kərisilər, qünki mən Atamning yenioqa ketimən» — bəzi kona kəqürmilərdə muxu yərdə «qünki mən Atamning yenioqa ketimən» degən səz tepilmaydu. Ləkin bizningqə 17-ayət uning əslidə barlıqini ispatlaydu. ■ **16:16** Yh. 7:33.

meni kōrisilər» deginimning mənisini bir-biringlardin sorawatamsilər? □

²⁰ Bərħək, bərħək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, silər yiqā-zar kōtūrsilər, lekin bu dunyadikilər huxal boluxup ketidu; silər qayoqurisilər, lekin qayoquliringlar xadliqqa aylinidu.

²¹ Ayal kixi tuoqutta azablinidu, qūnki uning waqit-saiti yetip kəlgən; lekin bowiki tuoqulup bolōqandin keyin, bir pərzəntning dunyaqā kəlgənlikining xadliqi bilən tartқан azabini untup ketidu. ■

²² Xuningqā ohxax, silərmu hāzir azablini-watisilər, lekin mən silər bilən qayta kōrūximən, kəlbīnglar xadlinidu wə xadliqinglarni hēqkim silərdin tartiwalalmaydu.

²³ Xu kūdā silər məndin hēqnərsə sorimaysilər. Bərħək, bərħək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, mening namim bilən Atidin nemini tilisənglar, u xuni silərgə beridu. ■

²⁴ Hāziroqīqə mening namim bilən hēqnemə tilimidinglar. Əmdi tilənglar, erixisilər, buning bilən xadliqinglar tolup taxidu!

Bu dunya üstidin oqālibə qilix

□ **16:19** «Mening «Az waqittin keyin, meni kōrməysilər; yənə bir'az waqit otkəndin keyin, meni kōrisilər» — Məsihning muxu deginidə kəzdə tutqini, bizningqə, uning əlümi, dəpnə qilinixi wə əlümdin tirilip muhlisliroqā əzini ayan qilixidin ibarət. ■ **16:21** Yəx. 26:17. ■ **16:23** Yər. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Luqa 11:9; Yh. 14:13; 15:7; Yak. 1:5; 1Yuhā. 3:22; 5:14.

25 Silərgə bularni təmsillər bilən eytip bərdim. Birak xundak bir wakıt keliduki, u qaoqda silərgə yənə təmsillər bilən səzliməymən, Ata toqruluk silərgə oquq eytimən. □

26 Xu küni tiləkliringlarni mening namim bilən iltija kılisilər. Mən silər üqün Atidin təlöp kılimən, dəp eytməymən;

27 qünki Ata özimu siləрни səyidu; qünki silər meni səyisilər wə mening Hudaning yenidin kəlgənlikimgə ixəndinglar.■

28 Mən Atining yenidin qıkip bu dunyaqə kəldim; əmdi mən yənə bu dunyadin ketip Atining yeniqə barimən».■

29 Muhlisliri:

— Mana sən hazır oquq eytiwatisən, təmsil kəltürüp səzlimiding! □

30 Biz sening həmmi bilgingingni, xundakla həqkimning səndin soal sorixining həjiti yoklukini əmdi bilip yəttuk. Xuningdin sening Hudaning yenidin kəlgənlikinggə ixənduk, —

□ 16:25 «Silərgə bularni təmsillər bilən eytip bərdim. Birak xundak bir wakıt keliduki, u qaoqda silərgə yənə təmsillər bilən səzliməymən, ata toqruluk silərgə oquq eytimən» — təmsillərdin bolqan birnəqə misallar 10-babtin («koylarning ixiki» wə «yahxi padiqi» toqruluk) 13-babtin (ularqə «put yuyux» toqruluk təmsil wə əlgə) 15-babtin («həkiqiy üzüm teli» toqruluk) wə 21-ayəttin («tuqutta bolqan ayal» toqruluk) tepilidu. ■ 16:27 Yh. 17:8. ■ 16:28 Yh. 13:3.

□ 16:29 «Mana sən hazır oquq eytiwatisən, təmsil kəltürüp səzlimiding!» — muhlislarning həkiqiy qüxəngən-qüxənmigini 31-ayəttin kərunidu.

deyixti. □ ■

³¹ Əysa javabən ularoqa:

— Həzir ixəndinglarmu?

³² Mana, xundak vaxit-saiti keləy dəp qaldi, xundakla kelip qaldiki, həmminglar meni yaloquz taxlap hərbinglar öz yolliringlaroqa tarkilip ketisilər. Biraq mən yaloquz əməsmən, qünki Ata mən bilən billidur. □ ■

³³ Silərning məndə hatirjəmlikkə igə boluxunglar üqün bularni silərgə eyttim. Bu dunyada turup azab-okubət tartisilər, əmma oqəyrətlik bolunglar! Mən bu dunya üstidin oqəlibə kildim! ■

17

Əysaning muhlisliri üqün dua qilixi

¹ Əysa bu sözlərni qiləandin keyin, kəzlini ərxkə tikip, mundak dua qildi:

— I Ata, vaxit-saət yetip kəldi; Sən Oqlungni uluolatkuzoqaysən; buning bilən Oqlungmu Seni uluolatkuzidu; ■

□ **16:30 «heqkimning səndin soal sorixining həjiti yok»** — mənisi bəlkim Məsihning ularning əzidin sorimakqi boləan soallirini tehi sorimay turupla, ularning sorimakqi boləinini allikaqan bilgənlikini kəzdə tutidu. ■ **16:30** Yh. 21:17.

□ **16:32 «həmminglar meni yaloquz taxlap hərbinglar öz yolliringlaroqa tarkilip ketisilər»** — «öz yolliringlaroqa» yaki «əzünglarningkigə» (demək, öz əyünglaroqa). «Matta» 26:56, «Mar.» 14:50ni kərüng. ■ **16:32** Zək. 13:7; Mat. 26:31; Mar. 14:27; Yh. 8:29; 14:10. ■ **16:33** Yəx. 9:5; Yh. 14:27; Rim. 5:1; Əf. 2:13; Kol. 1:20. ■ **17:1** Yh. 12:23; 13:32.

² yəni, uning Sən uningōja tapxurojan insanalroja mēnggūluk hayat ata kilihi ūqun, uningōja pūtkūl ət igiliridin ūstun hōquq ata kilōjiningdək, uni uluōlatkuzōaysən. □ ■

³ Mēnggūluk hayat xuki, birdinbir həkikiy Huda — Seni wə Sən əwətkən Əysa Məsihni tonuxtin ibarəttur. ■

⁴ Mən Sening əməl kilixim ūqun tapxurojan ixingni orundixim bilən Seni yər yūzidə uluōlatkuzdum. ■

⁵ I Ata, Sening aləm apiridə boluxtin burun mən Əzūngning yeningda igə bolōjan xan-xərəp bilən meni Əzūngning yeningda uluōlatkuzōaysən. □ ■

⁶ Sən bu dunyadin manga tallap bərgən adəmlərgə Sening namingni ayan kildim. Ular Seningki idi, Sən ularni manga bərding wə ular Sening sōz-kalamingni tutup kəldi. □

□ **17:2 «Sən uningōja tapxurojan insanal...»** — grek tilida «uningōja bərgən barlik insanal...» — demək, Məsihkə etikad kilōquqilar. ■ **17:2** Zəb. 8:6; Mat. 11:27; 28:18; Luqa 10:22; Yh. 3:35; 5:27; 1Kor. 15:25; Fil. 2:10; Ibr. 2:8. ■ **17:3** Yəx. 53:11; Yər. 9:22 ■ **17:4** Yh. 4:34; 13:32; 14:13; 19:30. □ **17:5 «I Ata, Sening aləm apiridə boluxtin burun mən Əzūngning yeningda igə bolōjan xan-xərəp bilən meni Əzūngning yeningda uluōlatkuzōaysən»** — yaki bolmisa «I Ata, mən Sən bilən birgə igə bolōjan xan-xərəp bilən meni Əzūng bilən tēng uluōlandurojaysən». ■ **17:5** Yh. 1:1, 2; 10:30; 14:9. □ **17:6 «Sən bu dunyadin manga tallap bərgən adəmlərgə Sening namingni ayan kildim»** — Məsihning «Sening namingni ayan kildim» eytkini nemini kərsitidu? Təwrat-Zəburda Hudaning nurojun namliri (Pərwərdigar (Yahwəh), Huda (Əlohim), Rəb (Adonay) katarliklar) ayan kilinoqandin keyin Məsih qaysi namni ularōja ayan kilōjan? U «Ata» əməsmu?

7 Ular hazir Sən manga bərgən həmmə nərsilərnin Seningdin kəlgənlikini bildi.

8 Qünki Sən manga tapxuroqan sözlərnin ularoqa yətküzdüm; ularnu bularnin qəbul kildi, xuning bilən Səndin qıkkinimni həkikətən bilip yətti həmdə Sening meni əwətkənlikinggimu ixəndi.■

9 Bularoqa dua qilimən; bu dunyadiki adəmlərgə əməs, bəlki Sən manga bərgən adəmlərgə dua qilimən; qünki ular Seningkidur.

10 Mening barlıqim Seningkidur wə Sening barlıqinğ bolsa meningkidur wə mən ularda xərəp taptim.□ ■

11 Mən əmdi bu dunyada turiwərməymən; lekin ular bu dunyada qaldi wə mən Sening yeningoqa ketiwatimən. I mukəddəs Ata, Sən manga bərgən naming arkilik ularni saklıoqinki, biz ikkimiz bir boləqinimizdək, ularnu bir boləqay. □

12 Mən ular bilən billə boləqan waqtimda, Sən manga bərgən naming bilən ularni saklıdim həm qoqdıdim; wə mukəddəs yazmildiki bexarətning əməlgə axuruluxi yolida, ularning iqidin həlakətkə has boləqan kixidin baxqa bir-

■ 17:8 Yh. 16:27. □ 17:10 «mən ularda xərəp taptim» — «ularda...» muxu yərdə kəzdə tutuləqini bəkim «Sən manga bərgən adəmlərdə..» bolsa kerək. ■ 17:10 Yh. 16:15. □ 17:11 «Sən manga bərgən naming arkilik ularni saklıoqinki...» — baxqa birhil tərjimisi: «Sən naming bilən manga tapxurup bərgənlərnin Sanga boləqan sadiklikini saklıoqinki,... ». Muxu yərdə «Sən manga tapxurup bərgən naming» bolsa yənila Huda'atining Əz Məsihiğə insanlaroqa oğitix üqün tapxuroqan «Ata» (ibraniy tilida «Abba») degən qimmətlik namidur.

imu yoqalmidi. □ ■

13 Mana əmdi sening yeningoqa barimən. Mening xadlikim ularda tolup taxsun dəp, bu sözlərnı dunyadiki waqtimda sözlidim.

14 Mən ularoqa söz-kalamingni tapxurdum. Mən bu dunyadin bolmioqinimdək, ularmu bu dunyadin bolmioqini üqün, bu dunyaning adəmliri ulardin nəprətlinidu. □ ■

15 Ularnı bu dunyadin ayriwətkəysən dəp tiliməymən, bəlki ularnı rəzil boluquqidin sakliqaysən, dəp tiləymən. □

16 Mən bu dunyadin bolmioqinimdək, ularmu bu dunyadin əməstur.

17 Ularnı həkikət arkilik Özünggə mukəddəs kılıp atioquzoyaysən, qünki söz-kalaming

□ **17:12 «Mən ular bilən billə boluqan waqtimda, Sən manga bərgən naming bilən ularnı saklidim həm qoqdidim;...»** — baxqa birhil tərjimisi: «Sening naming bilən ularnı saklidim; Sən manga tapxurup bərgənlərnıng Sanga boluqan sadıqlıqını qoqdidim;... ». Bu «nam» yənila yuqırıqı izahatta eytkinimizdək «Ata» bolsa kerəktur. **«halakətkə has boluqan kixi»** — grek tilida «halakətning oqli» degən söz bilən ipadilinidu, u Yəhuda İxkariyotni kərsitidu, əlwəttə. Məsihgə satqunluk qıluqan kixining halakətkə yüzlinixi toqruluk bexarətlər bəlkim «Zəb.» 41:9, 109:1-20 wə «Pənd.» 24:22 (LXX)ni öz iqigə alsa kerək. ■ **17:12** Yəx. 8:18; Yh. 6:39; 10:28; 18:9; İbr. 2:13. □ **17:14 «mən bu dunyadin bolmioqinimdək...»** — yaki «mən bu dunyoqa mənəsup bolmioqinimdək...». ■ **17:14** Yh. 15:19. □ **17:15 «rəzil boluqı»** — Xəytan, İblis.

həqiqəttur. □ ■

18 Sən meni dunyaya əwətkiningdək, mənmu ularni dunyaya əwəttim. ■

19 Ularmu həqiqəttə muqəddəs kəlinip Əzünggə atalsun dəp, əzümni Sanga has ataymən. □ ■

20 Mən yaloquz ular üqünla əməs, yənə ularning səzi arkilik manga etikad kəlidioqanlar üqünmu dua kəlimən.

21 Ularning həmmisi bir boləqay; i Ata, Sən məndə, mən Səndə boləqandək, ularmu Bizdə bir boləqay; xundak boləqanda, bu dunyadikilər meni Sening əwətkənlikinggə ixinidu. ■

22 Sən manga ata kəloqan xan-xərəpni ularəqə ata kəldimki, biz ikkimiz bir boləqandək, ularmu bir boləqay;

23 yəni mən ularda, sən məndə bolup, ular birliktə kəmil kəlinəqay. Xu arkilik bu dunyadikilər meni əwətkənlikingni həm meni səygingingdək ularnimu səygənlikingni bilidu.

24 I Ata, Sən manga bərgənliringning həmmisining mən boləqan yərdə mən bilən birgə boluxini, xundakla mening xan-xəripimni,

□ **17:17 «Ularni həqiqət arkilik Əzünggə muqəddəs kəlinip atioquzəqaysən»** — «Əzünggə muqəddəs kəlinip atioquzəqaysən» grek tilida «muqəddəsləxtürgəysən» degən birlə səz bilən ipadilinidu. Injilda həm Təwratta «muqəddəs» degən səz «pak» həm «Hudaqə alayitən ataloqan» degən ikki uqumni bildüridu.

■ **17:17** Zəb. 119:142; Yh. 8:4. ■ **17:18** Yh. 20:21.

□ **17:19 «Ularmu həqiqəttə muqəddəs kəlinip əzünggə atalsun dəp...»** — «muqəddəs kəlinip Əzünggə atalsun» grek tilida «ularmu həqiqəttə muqəddəsləxtürülsun» degən birlə səz bilən ipadilinidu. Yukiriki izahatni kəring. ■ **17:19** 1Kor. 1:2,30; 1Tes. 4:7.

■ **17:21** Yh. 10:38; 14:11; Gal. 3:28.

yəni Sən aləm apiridə boluxtin burun meni səyğənliking üqün, manga bərgən xan-xərəpni ularning kəruxini halaymən.■

²⁵ I həkkanıy Ata, bu dunyadikilər seni tonu-mioqan, əmma mən Seni tonuymən wə bularmu meni Sening əwətkənlikingni bildi. ■

²⁶ Wə mən Sening namingni ularoqa ayan kildim wə yənə dawamlıq ayan kilmən. Xuning bilən, Sening manga kərsətkən mehir-muħəbbiting ularda bolidu wə mənmu ularda bolay.□

18

Əysaning tutkun kılınıxi

Mat. 26:47-56; Mar. 14:43-50; Luqa 22:47-53

¹ Əysa bularni eytkəndin keyin, muhlisliri bilən billə taxkırıoqa qıkip Kidron jiloqisining u ketioqa ətı. U yərdə bir baqçə bar idi. Əysa bilən muhlisliri u baqçigə kirdi.□ ■

² Uningoqa satkunluk kılidioqan Yəhudamu u yərnı bilətı, qünki Əysa muhlisliri bilən pat-pat u yərdə yioqilip olturattı.

³ Xuning bilən Yəhuda bir top Rim ləxkərliri bilən bax kaħınlar həm Pərisiylər əwətkən

■ **17:24** Yħ. 12:26; 14:3. ■ **17:25** Yħ. 15:21; 16:3, 27; 17:8. □ **17:26** «mən Sening namingni ularoqa ayan kildim» — 6-ayət wə uningdiki izahatni kərüng. □ **18:1** «Əysa bularni eytkəndin keyin, muhlisliri bilən billə taxkırıoqa qıkip...» — muxu yərdiki «taxkırıoqa qıkip...» ziyapət boləqan əydin yaki Yerusalem xəħirining əzidin qıqıxni bildüridu.

Kidron wadisi bolsa xəħərnıng sirtida (xərk tərəptə) idi. ■ **18:1** 2Sam. 15:23; Mat. 26:36; Mar. 14:32; Luqa 22:39.

qarawullarni baxlap bu yergə kəldi. Ularning qollirida panus, məx'əl wə qorallar bar idi.■

⁴ Əysa bexioğa qüxidioqlarning həmmisini bilip, ularning aldioğa qikip:

— Kimni izdəysilər? — dəp soridi.

⁵ Nasarətlik Əysani, — dəp jawab berixti ular.

Əysa ularoğa:

— Mana mən bolimən, — dedi.

(Uningoğa satkunluk kılolan Yəhüdamu ularning arisida turatti).

⁶ Əysa: «Mana mən bolimən» dewidi, ular arkisioğa yenip yergə yikilixti.□

⁷ Xuning bilən Əysa ulardin yənə bir qetim:

— Kimni izdəysilər? — dəp soridi.

— Nasarətlik Əysani, — deyixti ular.

⁸ Əysa: — Silərgə eyttimoğu, mən xu bolimən. Əgər izdiginglar mən bolsam, bularni kətkili qoyunlar, — dedi.

⁹ Buning bilən özining: «Ata, Sən manga bərgənlərdin heqkaysisini yittürmidim» degən səzi əməlgə axuruldi.□ ■

¹⁰ Simon Petrusning yenida bir kiliq boloaq, u xuan uni suoqurup, bax kahinning qakirioğa

■ **18:3** Mat. 26:47; Mar. 14:43; Luğa 22:47. □ **18:6**

«**Əysa: «Mana mən bolimən» dewidi, ular arkisioğa yenip yergə yikilixti**» — «Yuhanna»diki baxka bəzi yərlərdiki «Mən bolimən» degən söz Hudaning «Mən əzəldin Bar Boloquqidurmən» degən namini bildüridu. Bizninggə muxu yərdə «Mana mən bolimən» degənmü xu mənini bildüridu; qünki angliquoqular uni anglapla «arkilirioğa yenip yergə yikilixti». □ **18:9 «Buning bilən özining ... səzi əməlgə axuruldi**» — yaki «Buning bilən özining ... səzi əməliyəttə ispatlandi». Bu sözlər əsasən həm 6:39 həm 17:12də tepilidu.

■ **18:9** Yh. 6:39; 10:28; 17:12.

birni urup, ong kulikini xilip qüxürüwətti. Qakarning ismi Malkus idi. ■

¹¹ Əysa Petruska:

— Kiliqni qilapka sal! Ata manga tapxuroqan kədəhni iqməmdim? — dedi. □ ■

Əysaning Annasning aldioqa elip berilip, soraq kilinixi

Mat. 26:57-58; Mar. 14:53-54; Luqa 22:54

¹² Xuning bilən, ləxkərlər topi bilən mingbexi həm Yəhudiylarning qarawulliri Əysani tutup baqlaxti.

¹³ Andin uni aldi bilən Annasning aldioqa elip berixti. Annas bolsa xu yili bax kahin bolup turoqan Qayafaning keynatisi idi. ■

¹⁴ Burun Yəhudiy kengəxmisidikilərgə: «Pütün həlkning *halak boluxining* ornioqa, birla adəmning ular üqün *halak boluxi yahxi*» dəp məslihət bərgən kixi dəl xu Qayafa idi. □ ■

Petrusning Əysadin tenixi

Mat. 26:69-70; Mar. 14:66-68; Luqa 22:55-57

¹⁵ Əmdi Simon Petrus bilən yənə bir muhlis Əysaning kəynidin əgixip baroqanidi. U muhlis

■ **18:10** Mat. 26:51; Mar. 14:47; Luqa 22:50. □ **18:11** «**Ata manga tapxuroqan kədəhni iqməmdim?**» — bu «kədəh» əzi tartix kerək bolqan azab-oqubətlərnı kərsitidu. «Mat.» 26:39, «Mar.» 14:36 wə Luqa» 22:42ni kərüng. ■ **18:11** Mat. 20:22; 26:39.

■ **18:13** Mat. 26:57; Mar. 14:53; Luqa 3:2; 22:54. □ **18:14** «**Pütün həlkning halak boluxining ornioqa, birla adəmning ular üqün halak boluxi yahxi**»

dəp məslihət bərgən kixi dəl xu Qayafa idi» — 11:49-50ni kərüng. ■ **18:14** Yh. 11:50.

bax kaħinoqa tonux boloqaqqa, bax kaħinning sariyoqa Əysa bilən təng kirdi. □ ■

¹⁶ Ləkin Petrus bolsa dərważining sirtida qaldı. Xunga bax kaħinoqa tonux boləan həliki muhlis taxkiriyoqa qikiq, dərważiwən kız bilən səzlixip, Petrusni iqqirigə baxlap kirdi.

¹⁷ Dərważiwən boləan xu dedək Petrustin:

— Sənmu bu adəmning muhlislrinin əməsmu?

— dəp soridi.

Yaq, əməs, — dedi Petrus. □

¹⁸ Əmdi həwa sooquk boləanliki üqün, qakarlar wə qarawullar xahardin gülhan yaqqan bolup, uning qerisidə issinip turuxatti. Petrusmu ularning yenida turup issindi. ■

Bax kaħin Annasning Əysani sorəq kilixi

Mat. 26:59-66; Mar. 14:55-64; Luqa 22:66-71

¹⁹ Bax kaħin bolsa Əysadin muhlisliri toqruluk wə təlimi toqruluk soal sorəxka baxlıdı.

²⁰ Əysa uningə jawabən mundəq bərđi:

— Mən həlq-aləm aldida axkara səz kıləanmən, barlıq Yəhudiylar yioqilidiəan sinagolarda wə

□ **18:15 «yənə bir muhlis...»** — «yənə bir muhlis» grek tilida «həliki muhlis». Yuhanna bayanida pat-pat əzini namsiz kərsitip «həliki muhlis» dəydu (18:16, 20:2, 3, 4 wə 8ni kərüng). «**U muhlis bax kaħinoqa tonux boloqaqqa...**» — alimlar namsiz «u muhlis»ni Yuhanna dəp bilidu. Qünki uxbu bayanda boləandək u daim degüdək pəkət «öz kəzüm bilən kərgənlirim»nila asas kılıdı. 21:24ni kərüng. ■ **18:15** Mat. 26:58; Mar. 14:54; Luqa 22:54. □ **18:17 «Sənmu bu adəmning muhlislrinin əməsmu?»** — «sənmu» degən səz bəlkim birinqi muhlis əzining Əysaning muhlisi ikənlikini bu kızıəa etirəp kıləanlikini kərsitidu. ■ **18:18** Mat. 26:69; Mar. 14:67; Luqa 22:55.

ibadathanida daim təlim berip kəldim, mən yoxurun heqnemə demidim. ■

²¹ Bularni nemixka məndin soraysən? Eytkan səzlimni angliqanlardin sorioqin; mana, ular nemə degənlikimni bilidu.

²² Əysa bu sözlərnı kılqanda, yenida turoqan qarawullardin biri uni bir kaqat urup:

— Bax kaqinoqa muxundak jawab kayturamsən? — dedi. ■

²³ — Əgər yaman söz kılqan bolsam, uning yaman ikənlikini kəpçilikning aldida kərsətkin. Əmma eytkanlirim durus bolsa, meni nemə üqün urisən? — dedi Əysa uningqa.

²⁴ Buning bilən Annas uni baqlaklik peti bax kaqin Kayafaqa yollidi. □ ■

Petrusning Əysadin yanə ikki qetim tenixi

Mat. 26:71-75; Mar. 14:69-72; Luqa 22:58-62

²⁵ Simon Petrus *otning* aldida issinip turuwatqanidi. *Yenidikilər:*

— Sənmü uning muhlisliridin əməsmiding? — deyixti.

— Yaq, əməsmən, — dəp tandi Petrus. □ ■

■ **18:20** Yh. 7:26. ■ **18:22** Yər. 20:2; Ros. 23:2.

□ **18:24** «**buning bilən Annas uni baqlaklik peti bax kaqin Kayafaqa yollidi**» — bu ayətkə qarioqanda ikki bax kaqin bar idi. 22-ayəttə Annasmu «bax kaqin» deyilidu. Mumkinçiligi barki, ular nəwət boyiqə bax kaqinlik wəzipisini etəwatqan. 19:21nimü kərüng. ■ **18:24** Mat. 26:57; Mar. 14:53; Luqa 22:54.

□ **18:25** «**yenidikilər**» — grek tilida «ular». ■ **18:25** Mat. 26:71; Mar. 14:69; Luqa 22:58.

²⁶ U yerdə bax kahinning qakarlriridin, Petrus kʉlikini kesip taxliʉan kixigə tuʉqan birsi bar idi. U Petruska:

— Baʉqidə seni uning bilən billə kərgənidimoʉu?! — dedi.

²⁷ Petrus yənə tandi. Dəl xu qaoʉda horaz qillidi. ■

Əysaning waliy Pilatus aldida soraq kʉlinixi

Mat. 27:1-2, 11-31; Mar. 15:1-20; Luqa 23:1-25

²⁸ Andin ular Əysani Kayafaning yenedin rimlik waliyning ordisoʉa elip kəlidi (xu qaoʉda tang atqanidi). Uni elip kəlgən *Yəhudiylar* bolsa əzimizni napak kʉlip buloʉimayli dəp, ordioʉa kirmidi. Bolmisa ətüp ketix heytinging dastihini-din oʉizalinalmaytti. □ ■

²⁹ Xunga *waliy* Pilatus sirtka qʉkʉp, ularning aldioʉa berip ularoʉa:

■ **18:27** Yh. 13:38. □ **18:28** «...**Bolmisa ətüp ketix heytinging dastihinidin oʉizalinalmaytti**» — muxu ayəttiki «ətüp ketix heyti» bolsa «petir nan heyti»ning birinʉi kʉni (yənı birhil «xabat kʉni» dəp hesablinatti)ni kərsitidu. 19:14diki izahatni kəring. «Əzimizni napak kʉlip buloʉimayli». Ularning kəzkarixi: «Yəhudiy əməslərnıng ɵyigə kirsək bolmaydu; qʉnki ular bəlkim «napak bir nərsə» (məsilən bir jəsət yaki ɵlık nərsə)gə təgkən boluxi mumkin; biz ularoʉa təgsək ulardiki «napaklik» bizgimu yukʉuruluxi mumkin» degəndək idi. Demisəkmı, ular kəngül bəlgən bu «taharətlər» Təwrattiki mukəddəs qanundiki «napaklik» toʉqruluk bəlgilimilərdin kəp exip kətkənidi. Kizik yeri xuki, ular «buloʉinix»tin qorkup ɵz «paklikini» buloʉimaslikka kizəqinlik bilən tirixkini bilən, yənə Huda əwətkən Qʉtkuzoʉuqi-Məsiʉni ɵltürux aldida turatti.

■ **18:28** Mat. 27:1; Mar. 15:1; Luqa 22:66; 23:1.

— Bu adəmnin üstidin nemə ərz kılısilər? — dəp soridi.

³⁰ Ular:

— Bu adəm jinayətqi bolmisa, uni sizgə tapxurmişan bolattuk, — dəp jawab berixti.□

³¹ — Uni əzünqlər elip ketip, əz kənununqlar boyiqə həküm qikiringlar! — dedi Pilatus ularqa.

Yəhudiylar:

— Bizning həqkimni əlümgə məhkum kiliş həkukimiz yok tursa, — deyixti.

³² Bu ixlar Əysaning əzi kəndək əlüm bilən əlüdişini toşrisidiki aldın eytkən bexarətlik səzining əməlgə axuruluxi üqün yüz bərdi.□ ■

³³ Andin Pilatus yənə ordişiqə kirip, Əysani qakirtip, uningdin:

— Sən Yəhudiylarning padixəhimu? — dəp soridi.■

³⁴ Əysa uningqa:

— Bu soalni əzünq sorawataməsən, yaki baxkilar mən toşruluk sanga xundək eytkənmü? — dedi.

³⁵ — Mən bir Yəhudiymü?! Seni mənqa tapx-

□ **18:30** «**bu adəm jinayətqi bolmisa...**» — yaki «bu adəm rəzil kılışuqi bolmisa...». □ **18:32** «**Bu ixlar Əysaning əzi kəndək əlüm bilən əlüdişini toşrisidiki aldın eytkən bexarətlik səzining əməlgə axuruluxi üqün yüz bərdi**» — oqurmənlərnin esidə barki, Məsiş birnəqə qətim Yəhudiylar həkuning əzini əltürüş üqün etikədsiz Yəhudiylar əməslərnin kəlişiqə tapxuridişanlikini wə xuningdək əzining rimliklər ijad kilişan kresttə əlüdişanlikini eytkənid (məsilən, «Mat.» 20:19, 26:2, «Luqa» 18:32-33, «Yuh.» 3:14, 12:32-33). ■ **18:32** Mat. 20:19; Yh. 12:32. ■ **18:33** Mat. 27:11; Mar. 15:2; Luqa 23:3.

uroqanlar öz hëlqing wə bax kahinlaroq! Nemə *jinayət* ötküzgəniding? — dedi Pilatus.□

³⁶ Əysa jawabən: — Mening padixahlikim bu dunyaqə təwə əməstur. Əgər bu dunyaqə təwə bolqan bolsa, hizmətqilirim mening Yəhudiylarqə tapxurulmaslikim üqün jəng kiliwatqan bolatti. Həlbuki, mening padixahlikim bu yərgə təwə əməstur, — dedi.□ ■

³⁷ Xunga Pilatus uningqə:

— Undaqta, sən padixahmu?

Əysa jawabən: — Xundak, eytkiningdək, padixahmən. Mən xuningqə tuoqluqanmən, wə xuningqə dunyaqə kəldim: — həkikətkə guwahlik berixim üqündin ibarəttur. Həkikətkə təwə bolqan hər bir kixi bolsa mening awazimoqə kulan salidu, — dedi.□

³⁸ Pilatus uningdin:

— «Həkikət» degən nemə? — dəp soridi.

Pilatus muxularni dəp, yənə taxkiriqə, Yəhudiylarning aldiqə qikip ularqə:

— Mən uningdin heqkandak jinayət tapalmidim.

■

³⁹ Ləkin hər yili ötüp ketix heytida silər üqün *məhbuslardin* birni qoyup berix qaidəm bar.

□ **18:35** «**mən bir Yəhudiymu?**» — Pilatusning bu sözi: «Mən Yəhudiy əməs, hëlqing sən toqruluk birnemə demigən bolsa, mənmu heqnemə deməymənoqu!» degən puriki bar soaldur. □ **18:36** «**Mening padixahlikim bu dunyaqə təwə əməstur**» — yaki «mening padixahlikim bu dunyadin əməstur».

■ **18:36** Yh. 6:15; 1Tim. 6:13. □ **18:37** «**Xundak, eytkiningdək**» — Əysaning bu jawabning grek tilida «Xundak, ləkin əhwal dəl sening oyliqiningdək əməs» degən puriki qikidu.

■ **18:38** Mat. 27:24; Luqa 23:4.

Xunga bu «Yəhudiylarning padixahi»ni silərgə qoyup beriximni halamsilər? — dedi. □ ■

⁴⁰ Ularning həmmisi jawab berip:

— Bu adəmni əməs, Barabbasni qoyup bering!

— dəp kiyqas-sürən selixti (Barabbas bolsa bir qarakçi idi). ■

19

Əysaning ölümə həküm qilinixi

¹ Xuning bilən, Pilatus Əysani elip berip qamqilatti. □ ■

² Ləxkərlər tikənlik xahlarni örüp, bir taj yasap, uning bexioğa kiydürüxti wə uningə *xahana* səsün rənglik bir ton kiydürüp,

³ uning aldioğa kelip:

— Yaxioqayla, i Yəhudiylarning «padixahi»! — dəp məshirə qilixip, uning yüzigə qayta-qayta kaqat saldi.

⁴ Pilatus bolsa yənə ordisidin qikiq, halayikğa:

□ **18:39** «...məhbuslardin birni qoyup berix qaidəm bar» — yaki: «...məhbuslardin birni qoyup berix bir aditim bar». ■ **18:39** Mat. 27:15; Mar. 15:6; Luğa 23:17. ■ **18:40**

Mat. 27:16; Mar. 15:7; Luğa 23:19; Ros. 3:1. □ **19:1** «**Xuning bilən, Pilatus Əysani elip berip qamqilatti**» — muxu hil «qamqilax» adəttə krestlinixtin awwalki jaza idi. Jaza əswabi tēmür yaki səngək parqiliri baqlaklik nəqqə tanilik kamqa idi. Bu jazaning əzi xunqə eoqirki, jazalanoquqi gahi waqitlarda tehi krestlənməy turupla, uningdin elüp ketətti. ■ **19:1** Mat. 27:26; Mar. 15:15.

— Mana! Uningdin heqkandak jinayət tapalmioanlikimni bilixinglar üqün, uni silerning aldinglaroqa elip qiktim, — dedi.

⁵ Buning bilən Əysa bexioqa tikənlik taj wə uqisioqa səsün ton kiygüzülgən halda taxkiriioqa elip qikildi. Pilatus ularoqa:

— Karanglar, u adəmgə! — dedi.□

⁶ Bax kahinlar wə karawullar uni kərüp:

— Uni krestləng, krestləng! — dəp warkiraxti.

Pilatus ularoqa: — Uni elip berip özünglar krestlənglar! Qünki mən uningdin heqkandak jinayət tapalmidim! — dedi.

⁷ Yəhudiylar uningoqa jawabən:

— Bizdə xundak bir kanun bar. Xu kanunimizioqa asasən u ölümgə məhkum kilinixi kerək, qünki u özini Hudaning Oqlı dəp atiwaldi.■

⁸ Pilatus bu sözni anglap tehimu kərqup,□

⁹ yənə ordisioqa kirip, Əysadin:

— Sən zadi kəyərdin kəlgən? — dəp soridi.

Lekin Əysa uningoqa jawab bərmidi.

¹⁰ Xunga Pilatus uningoqa: — Sən manga gəp kilmamsən? Seni kəyup berixkə həkukum

□ **19:5 «Karanglar, u adəmgə!»** — Pilatus muxu yərdə bilmigən halda Zəkəriya pəyoqəmbərning xu bexaritinı aqziioqa aloqan idi: «Karanglar, «Xah» dəp ataloqan adəm!» («Zək.» 3:8, 6:12). ■ **19:7** Law. 24:16; Yh. 5:18; 10:3. □ **19:8 «Pilatus bu sözni anglap tehimu kərqup,...»** — Pilatus nemixka kərkti? Əgər birsi özini rimlik imperator Kəysərgə barawər kilip «Mən Hudaning Oqlı» desə, «Kəysərning duxmini» dəp hesablinixi mumkin; xunga gərqə uning Əysani kəyuwətküsi bolsimu, yənıla xundak kilixtin kərqukti. U yənə bir tərəptin, yəni ayalining Əysa toqruluk aqaqlanduruxidin kərquximü mumkin idi («Mat.» 27:19).

barlikini, xundakla krestlaxkimu hokukum barlikini bilmamsen? — dedi.

11 Əysa javabən: — Sanga ərxтин berilmigən bolsa, mening üstümdin heqkandak hokukung bolmioğan bolatti. Xuning üqün meni sanga tapxurup bərgən adəmning gunahı tehimu eoırdur, — dedi. □

12 Xu qaodın tartıp, Pilatus uni koyuwetixkə amal izdəytti. Lekin Yəhudiylar warkirixip: — Bu adəmni koyuwətsingiz, siz Kəysərning dosti bolmioğan bolisiz! Əzini padixah degən hər bir kixi Kəysərgə qarxi qıkkən bolidu! — dəp qukan selixti. □ ■

13 Pilatus bu sözləni anglap, Əysani taxkiriya qıqardi wə «tax tahtaylıq hoyla» dəp ataloğan, ibraniy tilida «Gabbata» dəp ataloğan yərdə «sorax təhti»gə olturdi

14 (u wəqit ətüp ketix həytining təyyarlıq künining altinqi saiti ətrapida idi). Pilatus Yəhudiylarəya:

□ **19:11 «Sanga ərxтин berilmigən bolsa, mening üstümdin heqkandak hokukung bolmioğan bolatti»** — «ərxтин» degən sөz grek tilida «yukiridin». Muxu yərdə xübhisizki, ərxning əzini kərsitidu. «... **meni sanga tapxurup bərgən adəm**» — muxu yərdə Yəhuda əməs, bəlkı bax kahın Qayafa idi. Qayafa Yəhudiylarning əzlrining Kutkuzoqu-Məsihini etikədsiz rimliklarəya tapxuroğanda, əməliyəttə u pütkül Yəhudiylar həkining wəkili boləyanidi. □ **19:12 «Bu adəmni koyuwətsingiz, siz Kəysərning dosti bolmioğan bolisiz!»** — «Kəysər» Rim imperatorining unwani. «Kəysərning dosti» — bu məhsus bir unwan idi. Pilatus bəlkim ming təsliktə xu əlahidə unwanəya erixkən boluxi mumkin. U yənə xundak yukiri unwandin məhrum boluxtin intayin qorqatti. ■ **19:12** Ros. 17:7.

Mana bu silarning padixahinglardur! — dedi.□

¹⁵ Lekin ular warkirixip: — Yokiting, yokiting, uni krestleng! — dedi.

Pilatus ularqa: — Meni padixahinglarni krestlingin, damsilər? — dedi.

Bax kahinlar jawabən:

— Kəysərdin baxqa heqkandak padixahimiz yoktur! — dəp *towlaxti*.

Buning bilən Pilatus uni krestləxkə ularqa tapxurup bərdi.■

Əysaning krestlinixi

Mat. 27:32-44; Mar. 15:21-32; Luqa 23:26-39

¹⁶⁻¹⁷ *Ləxkərlər* Əysani elip mangdi. U öz krestini yüdüp, «Bax səngək jayi» (ibraniy tilida «Golgota») degən yərgə bardı.■

¹⁸ Ular uni xu yərdə yənə ikki kixi bilən təng krestkə tarttı; bu tərripidə birsi, u tərripidə birsi wə Əysa ularning otturisida krestkə tartildi.

¹⁹ Pilatus tahtioqa elan yezip krestkə bekitip qoydı. Uningoqa: — «Nasarətlük Əysa — Yəhudiylarning padixahi» dəp yeziloqanıdı. ■

□ **19:14 «u waqit ötüp ketix heytingin təyyarlık küningin altinqi saiti ətrapida idi»** — muxu ayəttiki «ötüp ketix heyti» bolsa «petir nan heyti»ning birinçi küni (yəni birhil «xabat küni» dəp hesablinatti)ni kərsitidu. Bu kündiki heyti «Qagigah» dəp atilatti («Qan.» 16:1-13, «2Tar.» 35:1, 2, 6 wə 18ni kəring). «Altinqi saət» baxqa izahatlimizda eytkinimizdək, Rim waqitini kərsitidu. Bu ətigən saət altə idi. ■ **19:15** Yar. 49:10.

■ **19:16-17** Mat. 27:26; Mar. 15:22; Luqa 23:24,25; Mat. 27:31, 33; Mar. 15:22; Luqa 23:26, 33. ■ **19:19** Mat. 27:37; Mar. 15:26; Luqa 23:38.

²⁰ Əysa krestlinidioqan yər xəhərgə yekin boloaqqa, nuroqun Yəhudiylar tahtidiki sözlərni okudi. Tahtidiki sözlər ibraniyqə, latinqə wə grekqə yezikta yeziloqanidi.

²¹ Xunga Yəhudiylarning bax kahinliri Pilatuska: — «Yəhudiylarning padixahi» dəp yazmang, bəlki «U özini mən Yəhudiylarning padixahi, degən» dəp yezing, — deyixti.

²² Birak Pilatus jawabən:

— Yazidioqanni yezip boldum! — dedi.

²³ Ləxkərlər Əysani krestligəndin keyin, uning kiyimlirini elip, tətəkə bөлüp, hər bir ləxkər bir ülüxtin elixti; ular həm iqidiki uzun kəngləknimu elixti; lekin bu kənglək tikilmigən, üstidin ayioqioqə bir pütün toquloqanidi. ■

²⁴ Xuning üqün ləxkərlər bir-birigə:

— Buni yirtmayli, bəlki qək tartixayli, kimgə qiqsa xu alsun, — deyixti.

Bu ixlar mukəddəs yazmilardiki munu sözlər əməlgə axurulux üqün yüz bərdi: —

«Ular mening kiyimlirimni öz arisida üləxti, Mening kənglikimgə erixix üqün qək taxlaxti».

Dərwəkə, ləxkərlər xundaq kilixti. □ ■

²⁵ Əysaning krestining yenida anisi, anisining singlisi, Klopasning ayali Məryəm wə Magdallik

■ **19:23** Mat. 27:35; Mar. 15:24; Luqa 23:34. □ **19:24**

«**Mening kənglikim**» — baxka birhil tərjimisi: «mening qap-inim». Zəburda («Zəb.» 22:15) ibraniy tili boyiqə «qapan» yaki «kənglək»ni kərsitidu. «**Ular mening kiyimlirimni öz arisida üləxti, mening kənglikimgə erixix üqün qək taxlaxti**» — «Zəb.» 22:15. ■ **19:24** Zəb. 22:18

Məryəmlər turatti. □ ■

²⁶ Əysa anisi bilən əzi səyidioğan muhlisining birgə turoqanlikini kərüp, anisiqə:

— I hanim, mana sening oqlung! — dedi.□

²⁷ Andin u bu muhlisqə:

— Mana sening anang! — dedi.

Xundin etibarən, u muhlis uni özining əyidə turoqzdi.

Əysaning əlümi

Mat. 27:45-56; Mar. 15:33-41; Luqa 23:44-49

²⁸ Andin Əysa həmmə ixlarning tamam boləqinini bilip (mukəddəs yazmildardiki bexarət əməlgə axurulux üqün):

— Ussap kəttim! — dedi.□ ■

²⁹ U yərdə sirkə xarab bilən tolduruloğan bir koza bar idi. Ular bir parqə bulutni sirkə xarabqə qilap, bir lepəkgül oqlioqə baqlap, Əysaning aqlioqə tənglidi.

□ **19:25 «Əysaning krestining yenida anisi, anisining singlisi, Klopasning ayali Məryəm wə Magdalliq Məryəmlər turatti»** — bu ayətni «Mat.» 27:56 bilən birləxtürüp qarışqanda, «Əysaning anisining singlisi», yəni Məryəmnin singlisi bolsa Zəbədiynin ayali, xundakla rosullardin Yuhanna bilən Yəqubning anisi bolux mumkinqiligi bardur. «Mar.» 15:40də u «Salomi» dəp atilidu. ■ **19:25** Mat. 27:55; Mar. 15:40; Luqa 23:49. □ **19:26 «Əysa anisi bilən əzi səyidioğan muhlisining birgə turoqanlikini kərüp...»** — «əzi səyidioğan muhlisi» bəlkim bu bayanning muəllipi Yuhanna boluxi mumkin. «Kirix söz»imizni kərüng. □ **19:28 «Əysa həmmə ixlarning tamam boləqinini bilip (mukəddəs yazmildardiki bexarət əməlgə axurulux üqün): — Ussap kəttim! — dedi»** — «Zəb.» 22:15, 31- yaki 69:21ni kərüng. ■ **19:28** Zəb. 22:15; 69:21

³⁰ Əysa sirkə xarabni iqkəndin keyin:

— Tamam boldi! — dedi-də, bexini təwən kılıp, rohını tapxurup bərdi.□

Əysaning bikinioğa nəyzə sanjilixi

³¹ U küni *ətüp ketix heyting* təyyarlıq küni boləraqqa, krestləngənlərnin jəsətlirini xabat künidə kresttə qaldururmaslıq üqün (xabat küni «uluq kün» hesablanəraqqa) Yəhudiylar Pilatustin krestləngənlərnin putlirini qeqip andin jəsətlirini kresttin tezrək qüxürüwetixni tələp

□ **19:30 «Əysa... bexini təwən kılıp, rohını tapxurup bərdi»** — Əysa «bexini təwən qüxürdi» andin, «rohını tapxurup bərdi». Adəttiki adəm bolsa, awwal «rohını beridu» **andın** «bexini təwən qüxüridu». Demək, Əysa əzi əlüxinin dəqikisini talliwaldi, əzlükidin əldi (10:17-18ni kərüng).

kildi. □

³² Xuning bilən ləxkərlər berip Əysa bilən billə krestlängən birinçi andin ikkinçi adəmning putlirini çakti.

³³ Lekin Əysağa kəlgəndə, uning allıkaçan ölgənlikini kərđi, xuning bilən uning putini çakmıdı.

³⁴ Əmma ləxkərlərdin biri uning bikiniya nəyzini sanjiwıdı, xuan qan wə su ekıp çıktı. □

³⁵ Buni kərgüqi silərnıng ixinixınglar üqün guwahlıq berıdu; kərgüqıning guwahlıkı həkıtur, u özıning eytkanlirini hək dəp bilıdu.

□ **19:31 «U küni ötüp ketix heyting təyyarlıq küni bolıraqqa,...»** — muxu ayəttiki «ötüp ketix heyti» bolsa «petir nan heyti»ning birinçi küni (yəni birhil «xabat küni» dəp hesablanıttı). 14-ayət wə ızaħatını kərüng. Yukırıda eytkinimizdək, «petir nan heyti»ning birinçi küni «xabat küni» dəp hesablanıttı. Xuningdək bu küni adəttiki bir xabat küni (həptıning yəttinçi küni, yəni xənbə küni) bolıqan buloxımu mumkin. İkki tərəptin «xabat» küni bolıraqqa, bəlkim «uluq kün» deyılıxi mumkin idi. **«krestlängənlərnıng jəsətlirini xabat künidə kresttə qaldururmaslıq üqün (xabat küni «uluq kün» hesablanıraqqa) Yəhudıylar Pilatustın krestlängənlərnıng putlirini çekıp andin jəsətlirini kresttin tezrək quxürüwetixni təlöp kıldı»** — «Qan.» 21:22-23 wə «Yəxua» 8:29də Yəhudıy həkı üqün bekitilgən qanun boyıqə, ölüm jazası berilgən birsıning jəsiti tüwrük yaki dərəhtə kəqkiqə esiklik turmaslıkı kerək idi; bolmısa «zeminınglar napak bolıdu» dəp bekitiligən. Krestkə tartılqanlar bəzi waqıtlarda ikki-üq kün esiləqandın keyınla ələtti. Əgər putliri sunulqan bolsa, kəksini toluq kətürəlməsliki tüpəylidin nəpəs alalmay tezla ələtti. □ **19:34 «Əmma ləxkərlərdin biri uning bikiniya nəyzini sanjiwıdı, xuan qan wə su ekıp çıktı»** — «1 Yuh.» 5:6-8ni kərüng. «Qan wə su»ning təng çıqıxi adəmning həkıkiy ölgənlikini kərsitıdu.

36-37 Bu ixlarning hëmmisi mukëddës yazmilarida: «Uning bir tal sëngikimu sundurulmaydu» wë yënë bir bexarëttë: «Ular ëzliri sanjioqan adëmgë qaraydu» dëp aldïn eytiloqanlarni ëmëlgë axurux üqün yüz bërdi. □ ■

Əysaning dëpnë kïlinixi

Mat. 27:57-61; Mar. 15:42-47; Luqa 23:50-56

38 Bu ixlardin keyin, Arimatiyalik Yüsüp Pilatustin Əysaning jësitini elip ketixni tëlöp kildi (Yüsüp Əysaning muhlisliridin idi, lëkin Yëhudiyıldin qorqqïni üqün buni mëhpiy tutatti); Pilatus ruhsët bërdi, xuning bilën Yüsüp berip Əysaning jësitini elip këtti. ■

39 Burun bir keqisi Əysaning yenioqa këlgen hëlikï Nikodimmu murmëkki bilën sëbrë arilaxturuloqan huxbuy dora-dërmandin yüz jingqë elip, *uning bilën billë* këlди. □ ■

40 Ikkiylën Əysaning jësitini Yëhudiyıldarning dëpnë kïlix aditi boyiqë dora-dërmanlarni qeqip, kanap rëhtlër bilën orap kepënlidi.

□ **19:36-37** «Uning bir tal sëngikimu sundurulmaydu» — «Mis.» 12:10, (LXX) , 12:46, «Qël.» 9:12, «Zëb.» 34:20. «Ular ëzliri sanjioqan adëmgë qaraydu» — «Zëk.» 12:10.

■ **19:36-37** Mis. 12:46; Qël. 9:12; Zëb. 34:20; Zëk. 12:10.

■ **19:38** Mat. 27:57; Mar. 15:42; Luqa 23:50; Yh. 12:42.

□ **19:39** «Burun bir keqisi Əysaning yenioqa këlgen hëlikï Nikodim» — «Yuh.» 3:1-15ni kërüng. «murmëkki bilën sëbrë arilaxturuloqan huxbuy dora-dërmandin yüz jingqë elip,...» — xu qaşdiki «jing» bëlkim 0.325 kilogram idi, xunga dora-dërmanlar 32 kiloqë idi. ■ **19:39** Yh. 3:1; 7:50.

41 Əysa krestlängən yərdə bir baq bolup, baqning iqidə tehi heqkim yərlənmigən yengi bir box yərlik bar idi. □

42 Bu Yəhudiylarning heytingin təyyarlıq küni boloaqqa həm bu yərlik yəkin jayda bololanlıki üçün, ular Əysani xu yərlikkə qoydi. □

20

Əysaning tirilixi

Mat. 28:1-10; Mar. 16:1-8; Luqa 24:1-12

1 Həptining birinçi küni tang səhər, Magdallik Məryəm kəbrigə bardı wə kəbrining aozidiki taxning eliwetilgənlikini kərđi. □ ■

2 Xunga u yügürginiqə kelip Simon Petrus wə Əysa səygən həliki muhlisning yenioqa kelip, ularoqa:

□ **19:41 «baqning iqidə tehi heqkim yərlənmigən yengi bir box yərlik bar idi»** — Injildiki baxqa bayanlardın enikki, bu kəbrə (yərlük) tax öngkür idi. «Heqkim xu yərgə qoyulmioqan» boloaqqa, xu yər Təwrat kanuni boyiqə pütünləy «pakiz bir jay» (heq əlük tegip bəkmioqan) dəp həsəblinatti. □ **19:42 «Yəhudiylarning heytingin təyyarlıq küni boloaqqa,...»** — «heyti» bolsa «petir nan heyti». Uning birinçi küni bilən xabat küni ohxaxla xu küni kəp saət 6-də baxlinatti, xunga tezrək dəpnə qilinix kerək idi. □ **20:1 «həptining birinçi küni»** — yəni yəxənbə küni. «**Magdallik Məryəm... kəbrining aozidiki taxning eliwetilgənlikini kərđi**» — kəbrə öngkür idi («Mat.» 27:60, «Luqa» 23:53). ■ **20:1** Mat. 28:1; Mar. 16:1; Luqa 24:1.

— Ular Rəbni kəbridin yetkiwetiptu, uni kəyərgə qoyoqinini bilmiduk! — dedi. □ ■

³ Petrus bilən həliki muhlis taxkiriqə qikip, kəbrigə qarap yol aldi. ■

⁴ Ikkiylən təng yügürüp mangdi, ləkin həliki muhlis Petrustin tez yügürüp, kəbrigə birinqi bolup yetip bardı.

⁵ U engixip iqiğə qarap, kanap kəpənlərnin u yərdə yeyikliq turoqanliqini kərđi, ləkin iqkirigə kirmidi. ■

⁶ Uningə əgixip kəlgən Simon Petrus yetip kelip, kəbrigə kirdi wə u yərdə yeyikliq turoqan kanap kəpənlərni,

⁷ xundakla Əysaning bexiqə oraloqan yaqlıqnimu kərđi. Yaqlıq kəpənlər bilən bir yərdə əməs, bəlki ayrim yərdə yөгəklıq turatti. ■

⁸ Andin kəbrigə awwal kəlgən həliki muhlismu kəbrigə kirip, əhwalni kərüp ixəndi □

⁹ (qünki ular uning əlümdin qayta tirilixining muqərrərliki həqkide muqəddəs yazmilardiki

□ **20:2 «Ular Rəbni kəbridin yetkiwetiptu, uni kəyərgə qoyoqinini bilmiduk!»** — muxu ayəttiki «biz» ispatlayduki, İnşildiki baxqa «bayanlar»da eytiloqandək, əslidə Məryəm bilən billə yənə baxqa ayallarmu bar idi («Mat.» 28:1, «Mar.» 16:1-2. «Luqa» 23:54-24:1ni kərüng). ■ **20:2** Yh. 13:23; 21:7,20.

■ **20:3** Luqa 24:12. ■ **20:5** Yh. 19:40. ■ **20:7** Yh. 11:44.

□ **20:8 «Andin kəbrigə awwal kəlgən həliki muhlismu kəbrigə kirip, əhwalni kərüp ixəndi»** — «həliki muhlis» (Yuhanna) nemigə ixəndi? U xu kəpənlərni wə yaqlıqning xundak rətlik qoyuloqanliqini kərüp, Əysaning jəsitini həqkim oqrilimidi, bəlki u qoqum əlümdin tirildi, dəp ixəndi.

bexarətni tehiqə qüxənməytti). □ ■

¹⁰ Xuning bilən ikkiylən öz turaloquliriqə qaytixti. □

Əysaning Magdalliq Məryəmgə kərünüxi

Mar. 16:9-11

¹¹ Əmma Məryəm bolsa kəbrining sirtida turup yioqlawatatti. U yioqlap turup kəbrining iqigə engixip qariwidi, ■

¹² mana aq kiyim kiygən ikki pərixətə turatti; ularning biri Əysaning jəsiti qoyuloqan yərning bax tərpidə, yənə biri ayaq tərpidə olturatti.

¹³ Ular Məryəmdin:

— Hanim, nemixka yioqlaysən? — dəp soridi.

— Rəbbimni elip ketiptu, uni nəgə qoyoqanlikini biləlməywətimən, — dedi u ularqə.

¹⁴ U xu sözlərnı kılıpla, kəynigə buruluwidi, Əysaning xu yərdə turoqanlikini kərđi. Lekin u uning Əysa ikənlikini bilmidi. ■

¹⁵ Əysa uningdin — Hanim, nemixka yioqlaysən, kimni izdəysən? — dəp soridi.

Məryəm uni baqwən xu, dəp oylap:

□ **20:9** «**uning elümdin qayta tirilixi..**» — grek tilida «uning elgənlərnıng arisidin tirilixi...». «**uning elümdin qayta tirilixining mukərrərlikı həkqidə mukəddəs yazmi-lardiki bexarət...**» — biz baxka yərlərdə kərsətkinimizdək, Təwrat-Zəburda Məsihning elümdin tirilixini kərsitidiqan nuroqun bexarətlər bardur. ■ **20:9** Zəb. 16:10; Ros. 2:25,31; 13:35. □ **20:10** «**Xuning bilən ikkiylən öz turaloquliriqə qaytixti**» — «öz turaloquliriqə» grek tilida «əzlriningkigə» yaki «əzlriningkilərgə». ■ **20:11** Mat. 28:1; Mar. 16:5; Luqa 24:4.

■ **20:14** Mat. 28:9; Mar. 16:9.

— Təksir, əgər uni siz xu yərdin yətkiwətkən bolsingiz, kəyərgə kəyoqanlıkingizni eytip bərgəysiz. Mən uni elip ketimən, — dedi.

¹⁶ Məryəm! — dedi Əysa uningə.

Məryəm burulupla, ibraniy tilida:

— Rabboni! — dedi (bu söz «ustaz» degən mənidə).

¹⁷ Əysa uningə: — Manga esilmioqin! Qünki mən tehi atamning yenioqə qikmidim. Berip kərindaxlirimə: Meni «Silərningmu Atanglarning, yəni mening Atamning, silərning Hudayinglarning, yəni mening Hudayimning yenioqə qikimən!» dəydu, — dəp yətküzgin, dedi. □ ■

¹⁸ Xuning bilən Magdallik Məryəm muhlislarning yenioqə berip, ularə: «Rəbni kərdüm!» dedi wə xundakla Əysa əzigə eytkən u sözlərni ularə yətküzdi. ■

Əysaning muhlislirioqə kərünüxi

Mat. 28:16-20; Mar. 16:14-18; Luqə 24:36-49

□ **20:17** «Əysa uningə: — Manga esilmioqin!.. dedi» — «manga esilmioqin!» yaki «manga qol təgküziwərmə». Keyinki sözlər buning mənisining «esilmioqin» ikənlikini enik kərsitidu. **«Berip kərindaxlirimə: Meni «Silərningmu atanglarning, yəni mening atamning, silərning Hudayinglarning, yəni mening Hudayimning yenioqə qikimən!» dəydu, — dəp yətküzgin»** — Əysaning Magdallik Məryəmgə kərünüxi toqruluk wə uningə eytkən bu muhüm sözliri toqruluk «koxumqə söz»imizdə azrak tohtilimiz. ■ **20:17** Zəb. 22:22; Mat. 28:10; Yh. 16:2; Ibr. 2:11. ■ **20:18** Mat. 28:8; Mar. 16:10; Luqə 24:9.

19 Xu küni kəqtə, yəni həptining birinçi küni kəqtə, Yəhudiylardin kərkəkanlıki üqün muhlislar yiqiloqan öydə ixiklirini him taqiwaləqanidi; xu wakıtta, Əysa kelip ularning otturisida *kərünüp*, ərə turoqan həlda ularəq:

— Silərgə aman-hatirjəmlik boləqay! — dedi.
□ ■

20 Buni dəp, qollirini wə bikinini ularəqə kərsətti. Xuning bilən muhlislar Rəbni kərginidin xadlandi. ■

21 Xunga Əysa ularəqə yənə:

— Silərgə aman-hatirjəmlik boləqay! Ata meni əwətkinidək, mənmu silərnə əwətimən, — dedi. ■

22 Bu səzni eytkəndin keyin, u ularning üstigə bir püwləp:

— Mukəddəs Rohni qəbul qilinglar.

23 Kimning gunəhlirini kəqürsənglar, uning gunəhi kəqürüm qilinidu; kimning gunəhlirini tutuwəsanglar, xuning gunəhi tutuwəlinidu! —

□ **20:19** «**Silərgə hatirjəmlik boləqay**» — ibraniy tilida «Xalom ələykum!» degən səz bilən ipadilinidu, ərəb tilida «əssalamuələykum». ■ **20:19** Mar. 16:14; Luqa 24:36; 1Kor. 15:5. ■ **20:20** Yh. 16:22. ■ **20:21** Yəx. 61:1; Mat. 28:19; Mar. 16:15; Luqa 4:18; Yh. 17:18.

dedi. □ ■

Əysaning Tomaska kərinüxi

²⁴ Əmma on ikkiylənnin biri, yəni «koxkezək» dəp ataloğan Tomas Əysa kəlgəndə ularning yenida əməs idi. □

²⁵ Xunga baxka muhlislar uningə:

— Biz Rəbni kərduq! — deyixti. Lekin Tomas ularə:

— Uning kollirida mihlarning izini kərmigüqə, mihlarning izioğa öz barmikimni wə bikiniəğa öz qolumni tikip bakmioquqə, hərgiz ixənməymən, — dedi.

²⁶ Səkkiz kündin keyin, muhlislar yənə xu əy iqidə jəm boləanda, Tomasmu ular bilən billə idi. İxiklər takaklik tursimu, Əysa kelip ularning arisida turup:

— Silərgə aman-hatirjəmlilik boləyay! — dedi.

²⁷ Andin u Tomaska:

□ **20:23 «Kimning gunahlırini kəqürsənglar, uning gunahı kəqürüm kilinidu; kimning gunahlırini tutuwalsanglar, xuning gunahı tutuwelinidu!»** — bu rosullarning kixiləring gunahını toluk kəqürüm kilix hokukı bar, degenlik əməs. Undak hokuk pəkət Hudaəjila təwədur. «Mat.» 16:19 wə 18:18ni kəring. Bizningə, bu «gunahlarıni kəqürüm kilix» jamaətning tərtipigə baəliktur. Eəjir gunah sadir kiləğan etiqađqılar jamaətkə katnixiwəmədu? Rəbbimiz «Mat.» 18:15-20də bu məsilə toqruluk əmr beridu; bu əmr boyiqə jamaətning gunah sadir kiləğan əmma towa kilmioğan qerindaxlırini jamaəttin qikirix hokukı bardur. «Korintlikləroğa (1) wə (2)»diki «kox-umqə sez»imizni kəring, bolupmu «2Kor.» 2:11 toqruluk qüxəndürüximizni kəring. ■ **20:23** Mat. 16:19; 18:18.

□ **20:24 ««koxkezək» dəp ataloğan Tomas»** — grek tilida ««Didimus» dəp ataloğan Tomas».

— Barmikingni bu yergə təgküzüp, qollirimoğa qara. Qolungni uzitip, bikinimoğa tikip, gumanda bolmay, ixəngüqi boləjin! — dedi.■

²⁸ Tomas uningə: — Mening Rəbbim həm mening Hudayimsən! — dəp jawab bərdi.□

²⁹ Əysa uningə:

— Meni kərgənliking üqün ixənding. Kərməy turup ixəngüqilər bəhtliktur! — dedi.■

Uxbu kitabning məqsiti

³⁰ Əysa muhlislrining aldidə bu kitabta hatirilənmigən bəxqə nuroqun məjizilik alamətlərnimu kərsətti. ■

³¹ Ləkin muxular silərnə Əysaning Məsih, xundəqlə Hudaning Ooqli ikənlikigə ixənsun həm bu arkilik *uningə* etiqađ kəlip, uning nami arkilik həyatlikqə erixsun, dəp yezildi.

21

Əysaning yəttə muhlisioğa kərünüxi

¹ Bu ixlardın keyin, Əysa Tiberiyas dengizining boyida muhlislrioğa yənə bir kətim kəruđdi. Uning bu kətimkə kərünüxi mundəq boldi:□

■ **20:27** 1Yuha. 1:1. □ **20:28** «**Mening Rəbbim həm mening Hudayimsən!**» — grek tilida «Mening Rəbbim həm mening Hudayim!». Həzir bərlək muhlislar Məsihning toluq saləhiyitini tonup yətkənidi. ■ **20:29** 1Pet. 1:8. ■ **20:30** Yh. 21:25. □ **21:1** «**Tiberiyas dengizi**» — Galiliyədə bolup, «Galiliyə dengizi» wə «Hinnəsərət kəli» dəpmu atilidiqan qođg kəldur.

² Simon Petrus, «koxkezək» dəp ataloqan Tomas, Galiliyədiki Kanalıq Nataniyəl, Zəbədiyning oqulliri wə baxqa ikki muhlis billə idi.■

³ Simon Petrus:

Mən belik tutkili barimən, — dedi.

Kəpçilik:

Bizmu sən bilən billə barimiz, — deyixti.

Ular taxkırioqa qikip, kemigə olturdi, lekin xu bir keqə heqnərsə tutalmidi.

⁴ Tang atay deginidə, Əysa kıroqakta turatti, biraq muhlislar uning Əysa ikənlikini bilmidi.

⁵ Xunga Əysa:

— Balilar, silərdə yegüdək bir nərsə yokku? — dəp soridi.

— Yok, — dəp jawab bərdi ular.□

⁶ Əysa ularoqa — Torni kemining ong tərıpigə taxlanglar, xundak kılsanglar tutisilər, — dedi. Xuning bilən ular torni *xu yakqa* taxlap, xundak kəp belik tuttiki, hətta torni tartıp qikıralmay kaldı.□ ■

⁷ Əysa səygən muhlis Petrusqa:

— Bu Rəbku! — dedi.

Simon Petrus uning Əysa ikənlikini anglap, tonini əzigə yөгəp (qünki *belining asti* yalingaq idi) özini dengizoqa taxlıdı.■

⁸ Kıroqaktin anqə yirak əməs bolup, təhminən

■ 21:2 Mat. 4:21; Mar. 1:19; Yh. 1:46. □ 21:5

«silərdə yegüdək bir nərsə yokku?» — grek tilida «belik tut-tunglarmu?» degənni puritidu. □ 21:6 «Torni kemining ong

tərıpigə taxlanglar, xundak kılsanglar tutisilər» — Galiliyə dengizidiki beliklar kündüzi dengiz astioqa qüxüwalidioqini tüpəylidin, xu waqıtta belik tutux zadi mumkin əməs idi.

■ 21:6 Luka 5:4, 6, 7. ■ 21:7 Yh. 13:23; 20:2.

ikki yüz gəz yiraklıkta boloaqqa, kalojan muhlislar belik bilən tolojan torni tartip kiiqik kemisi bilən kiroqakqa keldi. □

⁹ Ular kiroqakqa qikkanda, xahardin yekilojan, üstidə belik koyukluk gülhanni wə nanni kərđi.

¹⁰ Əysa:

— Əmdi tutqan belikinglardin əkellinglar, — dedi. ■

¹¹ Simon Petrus *kemigə* qikip, torni kiroqakqa tartip qikardi. Tor qong beliklar bilən tolojan bolup, jəmiy bir yüz əllik üq belik bar idi. Belik xunqə kəp bolqini bilən, tor yirtilmiojanidi. □

¹² Əysa:

— Kellinglar, naxta kilinglar, — dedi. Muhlislarning iqidin heqkim uningdin:

— Sən kim bolisən? — dəp soraxka petinalmidi. Qünki ular uning Rəb ikənlisini bildi. □

¹³ Əysa nanni əkilip ularoqa bərđi həm beliklarnimu xundak kildi.

¹⁴ Mana bu Əysaning əlgəndin keyin tirilip, özini muhlisliroqa üqinqi qetim ayan kilixi idi. □

□ **21:8 «təhminən ikki yüz gəz»** — yüz metrđək. ■ **21:10** Luqa 24:41. □ **21:11 «Belik xunqə kəp bolsimu, tor yirtilmiojanidi»** — buning əhmiyiti toqruluk «koxumqə sez»imizdə azrak tohtilimiz. □ **21:12 «Muhlislarning iqidin heqkim uningdin: — Sən kim bolisən? — dəp soraxka petinalmidi. Qünki ular uning Rəb ikənlisini bildi»** — Rəb Əysa ularoqa tonux bolqan kiyapəttin baxka birhil kiyapəttə ularoqa kərüngən bolsa kerək. □ **21:14 «Əysaning əlgəndin keyin tirilip»** — grek tilida «Əysaning əlgənlər iqidin tirilip,...».

«**özini muhlisliroqa üqinqi qetim ayan kilixi**» — bəlkim on birəyləning jəm bolqan waqtida ularoqa nisbətən üqinqi qetimki kərünixini kərsitidu.

Əysaning Petrusning əzidin üq ketim tenixidin keyin uni əsligə kəltürüxi

¹⁵ Ular naxta qiloqandin keyin, Əysa Simon Petrustin:

— Yunusning oqli Simon, sən meni bulardinmu qongkur səyəmsən? — dəp soridi.

— Xundaq Rəb, mening seni səyidioqanlikimni sən bilisən! — dedi Petrus.

Əysa uningqə:

Undaқта, qozilirimni otlitip baқ! — dedi.□

¹⁶ U ikkinqi ketim yənə uningdin:

— Yunusning oqli Simon, meni səyəmsən? — dəp soridi.

Petrus yənə:

— Xundaq, Rəb, mening seni səyidioqanlikimni bilisən, — dedi.

Əysa uningqə:

— Undaқта, qoylirimni baқ, — dedi.□

□ **21:15 «Yunusning oqli Simon»** — «Yunus» — grek tilida wə ibraniy tilida «Yonah» (ərəbqə «Yunus»). Bəzi kona kəqürmilərdə «Yuhanna» deyilidu. **«meni bulardinmu qongkur səyəmsən»** — muxu soalda «bular» kimni bildüridu? Bizningqə əyni yərdə turoqan baxқа muhlislarni kərsitidu. «Qoxumqə səz»imizdə yənə tohtilimiz. **«mening seni səyidioqanlikimni sən bilisən!»** — «səyidioqanlikim» muxu yərdə adəttə «dost tutux» degən bir peil bilən ipadilinidu. Bu səzning mənisi grek tilidiki «səyüx»tin ajiz boləraqқа, bəzi alimlar Petrusning səzi «mening sanga boləqan muhəbbitimni «səyüx» degili bolmaydu, pəqət «dost tutux» degili bolidu» degəndək kiqik peillikni bildüridu yaki bolmisa Petrusning əzining Əysaqə boləqan muhəbbitigə gumani barliқini bildüridu, dəp qaraydu. Biz bu kəzqaraxқа qayilmiz.

□ **21:16 «...Rəb, mening seni səyidioqanlikimni bilisən»** — «səyidioqanlikim» degən səz -15-ayəttikidək «dost tutux» degən peil bilən ipadilinidu.

17 Üqinqi ketim uningdin yənə:
— Yunusning oqli Simon, meni sөyөmsən? —
dөp soridi.

Petrus Əysaning üqinqi ketim özidin: «Meni sөyөmsən?» dөp soriöanlikiöa көngli yerim bolup:

— Rəb, sən həmmi bilisən, seni sөyidiöanliqimni bilisən, — dedi.

Əysa uningöa:

— Undaқта, қойlirimni otlat. □ ■

18 Bərhəq, bərhəq, sanga xuni eytip қoyayki, yax waқtingda belingni özüng baqlap, қəyərgə baray desəng xu yərgə mangatting; lekin yax-anöanda, қolliringni uzitisən wə baxқа birsi seni baqlap, sən halimaydiöan yərgə elip ketidu, — dedi. □ ■

19 Əysa bu sөzni Petrusning қандақ өlüx arkilik Hudaöa xan-xərəp көltüridiöanliqini enik bildürүx üqүн eytti. Andin, uningöa yənə:
— Manga əgəxküqi bolöin, — dedi. ■

20 Petrus көynigə burulup, Əysa sөyidiöan muhlisning əgixip keliwatқанliqini көrdi (bu muhlis көqlik tamaқта Əysaning қuқиkiöa yөlinip: «I

□ 21:17 «Yunusning oqli Simon, meni sөyөmsən?» — «sөyөmsən» — Əysa bu ketim «sөyүx»ni bildürүx üqүн (15-ayəttiki) «dost tutux» degən peilni ixlitidu. «**Rəb, sən həmmi bilisən, seni sөyidiöanliqimni bilisən**» — bu ayəttiki «sөyөmsən?» wə «sөyidiöanliqim» ikkisi yukirida tilöa elinöan «dost bolux» degən peil bilən ipadilini. ■ 21:17 Yh. 16:30. □ 21:18 «yaxanöanda, қolliringni uzitisən wə baxқа birsi seni baqlap, sən halimaydiöan yərgə elip ketidu» — bəzi kona tarihlar boyiqə, rosul Petrus ahirda Rəbbi Əysadək krestləngən (Rim xəhiridə). ■ 21:18 Yh. 13:36; Ros. 12:3; 2Pet. 1:14. ■ 21:19 2Pet. 1:14.

Rəb, seni tutup beridioʻan kimdu?» dəp soriʻoʻan muhlis idi). □ ■

²¹ Petrus uni kərüp, Əysadin:

— I Rəb, bu adəm keyin kəndək bolar? — dəp soridi.

²² Əysa uningʻoʻa: — Əgər mən kayta kəlgüqə uning turup kəlixini halisammu, sening buning bilən nemə karing?! Manga əgəxküqi bolʻoʻin, — dedi.

²³ Buning bilən kərindaxlar arisida «Həlikı muhlis əlməydu» degən gəp tarkaldi. Lekin Əysa Petruska: «U əlməydu» demigənidi, bəlki pəkət: «Əgər mən kayta kəlgüqə uning turup kəlixini halisammu, sening buning bilən nemə karing?!» degənidi.

Hatimə

²⁴ Bu ixlarʻoʻa guwahlik bərgüqi həmdə bu ixlarni hatiriligüqi ənə xu muhlistur. Uning guwahlikining həkikət ikənlikini bilimiz.■

²⁵ Əysa bulardin baxka nuroqun ixlarnimu kilʻoʻanidi; əgər ularning həmmisi bir-birləp yezilʻoʻan bolsa, meningqə yezilʻoʻan kitablər pütkül aləmning əzigə siqmaytti! ■

□ **21:20** «Petrus kəynigə burulup, Əysa səyidioʻan muhlisning əgixip keliwatkanlikini kərđi..» — yukirida eytkinimizdək, «Əysa səyidioʻan muhlis» rosul Yuhannadur.

■ **21:20** Yh. 13:23; 20:2; 21:7. ■ **21:24** Yh. 19:35. ■ **21:25** Yh. 20:30.

**Muq ddes Kalam (y ngi yezik)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Pinyin script**

Copyright   2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5